

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΚΒ'.

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1959

ΑΡΙΘ. 198.

Η ΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΥΓΧΡΟΝΟΝ ΚΟΣΜΟΝ

Προσφώνησις τοῦ Προέδρου τῆς Διεθνούς Ἀστρονομικῆς Ἐνώσεως κ. Α. Danjon—καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ διευθυντοῦ τοῦ Ἀστεροσκοπείου τῶν Παρισίων, μέλους τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων—κατὰ τὴν ἐναρκτήριον τελετὴν τοῦ Χ Διεθνούς Ἀστρονομικοῦ Συνεδρίου τῆς Μόσχας, τὴν 2 Αὐγούστου 1958.

Μετὰ τοὺς χαιρετισμοὺς καὶ τὰς εὐχαριστίας, ὁ διακεκριμένος Γάλλος καθηγητὴς διετύπωσε τὰς ἀκολούθους γενικὰς σκέψεις:

«Ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὸ προηγούμενον τῶν προκατόχων μου θὰ ἤθελα τώρα νὰ διατυπώσω μερικὰς προσωπικὰς σκέψεις ἐπὶ θέματος γενικοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ μεγάλης ἐπικαιρότητος. Ἔχουν γραφῆ πολλά γύρω ἀπὸ τὴν εὐθύνην τοῦ ἐπιστήμονος εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον καὶ τὴν στάσιν του ἐνώπιον τῶν προσφάτων ἀνακαλύψεων τῆς ἐπιστήμης. Μόλις μοῦ ἐπαρκεῖ ὁ χρόνος, διὰ νὰ θίξω ἐπ' ὀλίγον τὸ σοβαρὸν τοῦτο θέμα καὶ δὲν ἔχω τίποτε τὸ πολὺ πρωτότυπον νὰ εἰπῶ, ὅμως θὰ τὸ ἐθεώρουν παρὰβασιν καθήκοντος νὰ σιωπήσω ἐπ' αὐτοῦ.

Διὰ τοὺς ἰδρυτὰς τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης, τὸν Κοπέρνικον, τὸν Γαλιλαῖον, τὸν Κέπλερ, τὸν Νεύτωνα καὶ τοὺς μαθητὰς των ἢ ἀναζητήσις τῆς ἀληθείας ἔφευρεν ἐν ἑαυτῇ τὴν ἀμοιβὴν τῆς. Οἱ μεγάλοι αὐτοὶ πρόδρομοι ἐθαύμαζον τοὺς φυσικοὺς νόμους, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἐφαίνοντο ἀπλοὶ καὶ ἀρμονικοί, ὅπως ἀκριβῶς θαυμάζει κανεὶς καὶ ἕνα ὥραϊον ἔργον τέχνης διὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἰκανοποίησιν, τὴν ὅποιαν προκαλεῖ.

Ἄλλὰ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐποχῆς τῆς βιομηχανοποιήσεως, περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ'

αἰῶνος, ἡ ἐπιστῆμη ἔπαυσε νὰ εἶναι ἀντικείμενον καθαρῶς ἀπολαύσεως, ἀνῆκον εἰς ἕνα περιορισμένον ἀριθμὸν μεμνημένων. Οἱ ἐπιστήμονες ἔγιναν μηχανικοὶ, διὰ νὰ ἐργασθοῦν περισσότερον ἀποτελεσματικῶς διὰ τὴν εὐημερίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ διὰ τὴν ἄνοδον τῆς ὑλικῆς του διαβιώσεως. Δι' αὐτοὺς ἡ ἀξία τῆς ἐπιστήμης περιείχετο εἰς τὰς τρεῖς αὐτὰς λέξεις: Ἡ γνώσις εἶναι δύναμις. Νὰ ἐξελιχθῆ ἡ ἐπιστῆμη, μάλιστα, ἀλλὰ μὲ τὸν σκοπὸν νὰ γίνῃ καλύτερα ἐκμετάλλουσις τῆς φύσεως πρὸς ὄφελος τῆς ἀνθρωπότητος καὶ κυρίως νὰ παραχθῆ ἀρκετὴ ἐνέργεια διὰ νὰ τὴν ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὸν σκληρὸν νόμον τῆς ἐργασίας.

Μὲ τὴν ἀτομικὴν ἐποχὴν, ὅπου εἰσῆλθομεν ἤδη, ἡ ἐπιστημονικὴ ἠθικὴ ἔχει καὶ πάλιν μεταμορφωθῆ, ἀλλὰ αὐτὴν τὴν φορὰν κατὰ τρόπον ριζικόν. Δύο παγκόσμιοι πόλεμοι εἶχαν ἀποδείξει εἰς τοὺς ἐπιστήμονας, ὅτι ἡ ἐπιστῆμη δὲν εἶναι πάντοτε εὐεργετικὴ. Μολαταῦτα ἔπειτα ἀπὸ κάθε πόλεμον ἡ ἀνθρωπότης ἠδυνήθη νὰ ἐπουλώσῃ τὰς πληγὰς τῆς καὶ νὰ θεραπεύσῃ τὰ τραύματά τῆς. Ὅλοι ἐκείνοι ὅμως, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐθελούφυλον, μένον μοιρασμένοι μεταξὺ τοῦ θαυμασμοῦ καὶ τοῦ φόβου ἐνώπιον τῶν προόδων τῆς ἐπιστήμης κατὰ τὰ τελευταῖα δεκαπέντε ἔτη. Δὲν ὑπάρχει πλέον θέμα ἀ-

πολαύσεως τῆς ἁρμονίας τῆς φύσεως, ἀλλὰ ὀφείλομεν νὰ γνωρίσωμεν, ἔαν δὲν παίζωμεν αὐτὴν τὴν στιγμὴν τὴν τύχην τῆς ἀνθρωπότητος κορῶνα-γράμματα. Εἰς ἓνα μῦθον τοῦ ὀρχαίου Αἰσωποῦ ἀπεδείκνυε ὑπὸ ἀστείαν μορφήν, ὅτι ὅλα τὰ πράγματα περιέχουν ἴσην δόσιν καλοῦ καὶ κακοῦ. Σήμερον ὁ μῦθος αὐτὸς προσλαμβάνει ἓνα δυσοίονον νόημα, καθ' ὅσον, τὸ γνωρίζομεν ἀπὸ τοῦδε, οἱ ἀτομικοὶ πυρῆνες περιέχουν ἓν δυνάμει τὴν εὐτυχίαν τοῦ ἀνθρώπινου γένους, ἀλλὰ καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ.

Μία ἄλλη αἰτία ἀνησυχίας εἶναι ὁ «ἀπανθρωπισμὸς» τῆς σκέψεως, τῆς ὁποίας ὁ αὐτοματισμὸς μᾶς ἀπειλεῖ. Ἡ σκέψις ἐκκρινόμενη ἀπὸ ἓνα τεχνητὸν ἐγκέφαλον θὰ εἶναι κατ' ἀνάγκην λογικὴ καὶ δογματικὴ καὶ δι' αὐτὸ ἀκριβῶς θὰ εἶναι ἀπάνθρωπος. Πόσοι πράξεις, αἱ ὁποῖαι ἐπρόκειτο νὰ τελεσθοῦν, εὐτυχῶς ἐματαιώθησαν ἔνεκα λόγων ἐντελῶς ξένων πρὸς τὴν λογικὴν, ἀλλὰ βαθέως ἀνθρωπίνων ἀπὸ ἀλληλεγγύην, ἀπὸ οἶκτον, ἀπὸ φιλότιμον, ἀκόμη καὶ ἀπὸ ματαιοδοξίαν;

Ἐπάρχουν ἤδη μηχαναὶ προικισμένα μετὰ σκέψιν καὶ ὁ χρόνος δὲν εἶναι ἴσως πολὺ μακρυνός, ὅπου τὰ μεγάλα παγκόσμια ζητήματα, αἱ ἀποφάσεις ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ἐξαρτηθῇ ἡ τύχη τῶν λαῶν, θὰ ἐμπιστεύονται εἰς τεχνητοὺς ἐγκεφάλους, καθ' ὅσον ὁ νοητικὸς μας μηχανισμὸς δὲν θὰ εὐρίσκεται εἰς τὴν κλίμακα τοῦ μελλοντικοῦ κόσμου. Λοιπὸν, ἔαν δύναται κανεὶς πάντοτε νὰ ἐλπίσῃ, ὅτι τὴν στιγμὴν πού προκειται νὰ προκαλέσῃ ἓνα παγκόσμιον κατακλυσμὸν ὁ τολμηρότερος ἀνθρώπος θὰ ὑποχωρήσῃ, ἡ μηχανὴ δὲν θὰ διστάσῃ. Διατί νὰ διστάσῃ;

Ἐφ' ὅσον εἶναι τῆς μόδας αἱ ἐπιστημονικαὶ ἀπεικονίσεις, ἐπιτρέψατέ μου νὰ σᾶς διαγράψω μίαν. Ἡ σκηνὴ λαμβάνει χώραν σὲ δέκα, σὲ ἑκατὸν χρόνια, δὲν ἔχει σημασίαν. Ἐνας μετεωρίτης ὅμοιος μὲ ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὸν κρατῆρα τῆς Ἀριζόνας πρὸ μερικῶν δεκαδῶν χιλιάδων ἐτῶν ἢ μὲ ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος κατέστρεψε ἓνα μέρος τῆς κεντρικῆς Σιβηρίας τὴν 30ὴν Ἰουνίου 1908, πίπτει ἐπὶ μᾶς περιοχῆς κατωκημένης, ἡ ὁποία προστατεύεται ἀπὸ

ἓνα αὐτόματον σύστημα ἀσφαλείας. Μόνη τῆς ἡ καταστροφὴ αὐτὴ θὰ ἐστοίχιζε ἤδη τὴν ζωὴν μεγάλου ἀριθμοῦ ἀνθρώπων, ἀλλὰ, ἐφ' ὅσον ὁμοιάζει μὲ τὴν ἐκρηξίν ἐνὸς ἀτομικοῦ μηχανήματος, τὸ σύστημα ἀσφαλείας τίθεται αὐτομάτως εἰς ἐνέργειαν καὶ προκαλεῖ αὐτομάτως μίαν ἀτομικὴν ἀντίδρασιν ἐναντίον τοῦ ὑποτιθεμένου εἰσβολῆως. Εἰς ὀλίγας στιγμὰς ἓνα καιόμενον νέφος καλύπτει ὅλην τὴν γῆν.

Δὲν εἶναι τοῦτο παρὰ μία εἰς ἄτοπον ἀπαγωγὴ, τὸ γνωρίζω. Ἐάν τὸ σύστημα ἀσφαλείας λειτουργῇ κανονικῶς, θὰ ἤμπορῇ νὰ κἀνῃ τὴν διάκρισιν μεταξὺ ἐνὸς μετεωρίτου καὶ ἐνὸς βαλλιστικοῦ μηχανήματος, ἀλλὰ ποιὸς ξέρει; Εἰς τὴν κρίσιμον στιγμὴν ἓνα μικρὸν τυχαῖον περιστατικὸν ἤμπορεῖ νὰ ἐλαττώσῃ τὴν ἰκανότητά του διακρίσεως. Εἰς τὴν μπαλάνταν τοῦ Γκαίτε ὁ μαθητευόμενος μάγος δὲν δυσκολεύεται νὰ θέσῃ εἰς κίνησιν ἀκίνδυνα ἀντικείμενα, ἀλλὰ διότι δὲν γνωρίζει τὸ σύνθημα πού θὰ τὰ ξαναβάλλῃ ὅλα εἰς τὴν θέσιν τους, παρίσταται χωρὶς νὰ ἤμπορῇ νὰ κἀνῃ τίποτε εἰς ἓνα διαβολικὸν χορὸν. Κανὲν πυρηνικὸν πείραμα, λέγουν, δὲν ἔχει ἀκόμη διαφύγει τοῦ ἐλέγχου τῶν φυσικῶν, ἀλλὰ τί ἐπιφυλάσσει τὸ μέλλον; Αἱ θεωρίαι δὲν εἶναι ποτὲ παρὰ κατὰ προσέγγισιν ὑπολογισμοί. Ἡ ἐγκυρότης των εἶναι εἰς τὸ ἔλεος ἀπροβλέπτων ἀποτελεσμάτων ἐνὸς νέου πειράματος. Ὁ κίνδυνος δὲν εἶναι μεγάλος, ἐφ' ὅσον αἱ ποσότητες ἐνεργείας, αἱ ὁποῖαι διακυβεύονται, εἶναι μικραὶ, ἀλλὰ δέον νὰ ὑπολογισθῇ μετὰ μεγάλῃ προσοχῆς, ὅταν πρόκειται διὰ τὴν ἀτομικὴν ἐνέργειαν.

Οἱ ἀστοφυσικοὶ γνωρίζουν καλῶς τὰς θερμοπυρηνικὰς ἀντιδράσεις, διὰ τὰς ὁποίας λέγεται, ὅτι εἶναι εὐκολώτεροι νὰ δαμασθοῦν ἀπὸ τὴν διάσπασιν τῶν βαρέων στοιχείων. Πραγματικῶς ἐξασφαλίζουν μίαν συνεχῆ ἐκλυσίν ἡλιακῆς ἐνεργείας, δίχως νὰ διακινδυνεύουν τὴν σταθερότητα τοῦ ἡλίου, καὶ τοῦτο φαίνεται καθησυχαστικόν. Ἀλλὰ τὸ ποσὸν αὐτὸ ὑπερβαίνει κατὰ πολὺ ἐκείνο, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ ἀνθῆξῃ ἡ ὑδρόγειος σφαῖρα, τὴν ὁποῖαν ἡ παραμικρὰ ἡλιακὴ ἐκρηξίς θὰ ἤρκει νὰ ἐξατμίσῃ, ἔαν κατορθῶντο νὰ συγ-

κεντρωθῆ ἡ ἀκτινοβολία του. Ἡ παρατήρησις τῶν Νουαε μᾶς παρουσιάζει τὴν φοβερὰν ὄψιν, τὴν ὁποίαν ἐμφανίζου ἐνίοτε αἱ βίαιαι ἐκδηλώσεις τῆς θερμοπυρηνικῆς ἐνεργείας.

Ἡ παλαιοντολογία μᾶς διδάσκει ὅτι τὰ εἶδη εἶναι θνητά. Ἡ Ἀστρονομία μᾶς ἀποκαλύπτει, ὅτι καὶ οἱ κόσμοι εἶναι θνητοί. Πῶς νὰ ἀπομακρύνωμεν τὰς σκέψεις αὐτὰς ἀπὸ τὸν νοῦν μας, ὅταν ἡ ἐπιστήμη δημιουργῆ συνεχῶς νέα μέσα καταστροφῆς; Ἡ πυρηνικὴ φυσικὴ μᾶς διδάσκει νὰ ἐλευθερώσωμεν ὄλονεν μεγαλτέρας ποσότητας ἐνεργείας εἰς χρόνον ὄλονεν συντομώτερον καὶ δὲν γνωρίζομεν τί μᾶς ἐπιφυλάσσουν αἱ πρόοδοι τῆς χημείας καὶ τῆς βιολογίας. Ἐπίστευαν εἰς τὸ παρελθὸν ὅτι ἡ ζωὴ θὰ ἐβασίλευε ἐπὶ τῆς γῆς ὅσον χρόνον ἡ ἡλιακὴ ἀκτινοβολία θὰ ἐξησφάλιζε τὴν συντήρησίν της καὶ ὅτι τὸ τέλος τοῦ κόσμου δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχη ἄλλην αἰτίαν ἀπὸ τὴν ἀπόσβεσιν τοῦ ἡλίου. Πρόσφατα πειράματα μᾶς πείθουν ὅτι τὸ τέλος τοῦ κόσμου θὰ ἠμποροῦσε νὰ προκληθῆ ἀπὸ τὴν ἀπρονουησίαν τῶν ἀνθρώπων. Δικαίως ἀνησυχούμεν ἀπὸ τοῦδε διὰ τὴν πτώσιν τῆς ραδιενεργοῦ τέφρας, ἡ ὁποία δημιουργεῖται ἀπὸ τὰς πυρηνικὰς ἐκρήξεις, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι κίνδυνοι, ὅχι ὀλιγώτερον φοβεροί, δυνατὸν νὰ ἀπειλήσουν τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὅπως π.χ. ἡ τυχαία διασπορὰ ἐνὸς εἶδους μικροβίων τῶν ὁποίων ἡ μiasματικότης θὰ εἶχε κατὰ πολὺ ἀυξηθῆ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ βακτηριολόγου.

Τί πρέπει νὰ γίνῃ, διὰ νὰ ἀποτραποῦν οἱ τόσο μεγάλοι αὐτοὶ κίνδυνοι; Πρῶτον, νὰ πεισθῆ ἡ ἀνθρωπότης διὰ τὴν πραγματικὴν των ὑπαρξιν καὶ νὰ αἰσθανθῆ τὸ ἐπικείμενόν των, ὥστε νὰ προκληθῆ τὸ ἀνταντακλαστικὸν τῆς ἀμύνης. Οἱ ἀστρονόμοι δύνανται νὰ συντελέσουν ἀποτελεσματικῶς εἰς τὴν διαπαιδαγώγησιν αὐτὴν παραθέ-

τοντες τὰς περιορισμένας διαστάσεις τῆς γῆς μας, ὡς καὶ τὸ εὐθραυστόν της, ὡς ἐμπόδιον εἰς τὰς φιλοδοξίας τῶν πειραματιστῶν, τῶν ὁποίων τὸ πεδίον δράσεως, περιορισμένον ἐν ἀρχῇ εἰς ἓνα ἐργαστήριον, ἐπεκτείνεται σήμερον εἰς ὀλοκλήρους ἐπαρχίας.

Ἀλλὰ μόνον αἱ Κυβερνήσεις δύνανται νὰ δώσουν μίαν ἀποφασιστικὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ τιθέμενον ζήτημα. Τὸ 1955, ὅτε ἔλαβε χώραν ἡ προηγουμένη μας Γενικὴ Συνέλευσις, διεπίστωνα ὅτι ἡ ἐπιστήμη εἶχεν ἀπολέσει εἰς ἀνεξαρτησίαν ὅ,τι εἶχε κερδίσει εἰς ἰσχύν. Αἱ Κυβερνήσεις, οἱ μόνοι χορηγοὶ τῶν τεραστίων μέσων, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦνται ἐφεξῆς διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν, ἀναλαμβάνουν τὴν πλήρη εὐθύνην τῶν σκοπῶν, τοὺς ὁποίους ἐπιδιώκει ἡ ἔρευνα αὐτή, ἐνῶ ὁ ἐπιστήμων περιορίζεται πλέον εἰς τὸν ρόλον τοῦ τεχνικοῦ, τὸ πολὺ τοῦ συμβούλου.

Γνωρίζομεν ἀπὸ τὰς συμφώνους δηλώσεις τῶν Κυβερνήσεων, ὅτι ἔχουν πλήρη συναίσθησιν τοῦ κινδύνου. Ὅλοι διεκήρυξαν τὴν ἀνάγκην νὰ θέσουν τέρμα εἰς τὰ πυρηνικὰ πειράματα καὶ ἐπεφόρτισαν τοὺς εἰδικούς των νὰ μελετήσουν ἀπὸ κοινοῦ τὰ τεχνικὰ δεδομένα τοῦ προβλήματος τοῦτου. Αἱ προκαταρκτικαὶ αὐταὶ συνεδριάσεις προοιωνίζουσι τὰς μελλοντικὰς διαπραγματεύσεις. Ἡ ἀσφάλεια τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς φύσεως εἰς τὴν πλανητικὴν κλίμακα θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι κατοχυρωμένη διὰ διεθνῶν συμβάσεων, αἵτινες νὰ ἐφαρμόζονται ἐφ' ὅλων τῶν ἐπιστημῶν.

Οὕτως ὁ δρόμος τῆς σωτηρίας παραμένει ἀνοικτός καὶ τὰ ἀπαισιόδοξα λόγια μου τελειώνουν μὲ μίαν αἰσιόδοξον προοπτικὴν, ἐφ' ὅσον οἱ ἀνησυχούντες λαοὶ ἔχουν ἀκόμη τὸν λόγον αὐτὸν τῆς ἐλπίδος».

A. DANJON

(Μετάφρασις Π. Χριστοφορίδου)



Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΜΑΣ

Η εξέλιξις τῆς οἰκονομίας μας ἦτο καὶ κατὰ τὸ ἀπελθὸν ἔτος ἀρκετὰ εὐνοϊκῆ.

Η βελτίωσις τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος συνεχίσθη, ἀλλὰ μὲ ρυθμὸν βραδύτερον τοῦ προηγουμένου ἔτους. Κατὰ τὰς προσωρινὰς ἐκτιμήσεις τῆς ἀρμοδίας ὑπηρεσίας, τὸ εἰσόδημα ἐμφανίζει αὐξησιν περίπου 5% εἰς σταθερὰς τιμὰς τοῦ 1954, ἔναντι 9,8% κατὰ τὸ 1957. Ἡ ἐπὶ ἔλαττον διαφορὰ ὀφείλεται κυρίως εἰς πτώσιν τοῦ εἰσοδήματος ἐκ τῆς γεωργίας καὶ τοῦ εισρέοντος ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Τὸ εἰσόδημα ἐκ βιομηχανίας καὶ λοιπῶν κλάδων ἠϋξήθη ὅσον περίπου καὶ τὸ προηγουμένον ἔτος.

Σχετικῶς θὰ ἠδύναντο νὰ διατυπωθοῦν αἱ ἐξῆς γενικώτεραι παρατηρήσεις:

I. Εἰς πολλὰς ἐλευθέρως χώρας κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐσημειώθη κάμψις τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος συνεπείᾳ τῆς ὁποίας παντοῦ σχεδὸν ἐπεβραδύνθη ἡ ἄνοδος τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Ἐκτὸς ὀλίγων ἐξαιρέσεων, ἡ ποσοστιαία βελτίωσις ὑπῆρξε κατωτέρα τῆς ἑλληνικῆς.

II. Πρὸ τοῦ πολέμου καὶ ἐπὶ σειρὰν πολλῶν δεκαετιῶν, ἡ μέση ἐτησίαν αὐξησιν τοῦ εἰσοδήματος τῶν ἐλευθέρων χωρῶν ἐκυμαίνοτο μεταξὺ 2 καὶ 3%. Μεταπολεμικῶς, χάρις εἰς τὰς καταβληθείσας παντοῦ ἐντατικώτερας προσπάθειας, ὡς καὶ τὰς μεγάλας τεχνικὰς προόδους, ὁ ρυθμὸς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης ταχύτερος καὶ τὸ ποσοστὸν βελτιώσεως τοῦ εἰσοδήματος ἠψηλότερον. Εἰς τινὰς μάλιστα χώρας, Ἀντικὴν Γερμανίαν, Γαλλίαν καὶ ἄλλας, διὰ περιορισμένα ὅμως χρονικὰ διαστήματα, ἐσημειώθη μέση ἐτησίαν αὐξησιν 6 ἕως 9%. Εἰς τὴν Ἰταλίαν τὸ δεκαετὲς πρόγραμμα οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως—σχέδιον Βανόνι—προβλέπει μέσην ἐτησίαν ἄνοδον 5%.

III. Εἰς τὴν χώραν μας, ἡ ἐπιτευχθεῖσα πρόοδος μετὰ τὸ 1952, ὑπῆρξε πράγματι σημαντικῆ. Ἐντὸς τῆς ἐξαετίας 1953-1958, τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα, ὑπολογιζόμενον εἰς σταθερὰς τιμὰς τοῦ 1954, ἐνεφάνι-

σε μέσην ἐτησίαν αὐξησιν μεγαλυτέραν ἀπὸ πολλὰς ἄλλας χώρας, περὶ τὰ 9 ἑκατοστά. Ἐν σχέσει πρὸς τὸ 1952, τὸ εἰσόδημα τοῦ 1958 ἐμφανίζεται ἀνώτερον κατὰ 57%. Εἰς σταθερὰς τιμὰς ὑπολογίζεται διὰ τὸ 1958 ὅτι θὰ ὑπερβῆ τὰ 63½ δισεκατομύρια δραχμῶν ἔναντι 40½ δισεκ. τὸ 1952.

Ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τούτων ἀποδεικνύεται ὡς ὀρθὴ κατ' ἀρχὴν ἡ διατυπωθεῖσα πρὸ ἀρκετῶν ἐτῶν εἰς τὴν στήλην αὐτὴν ἀποφῆς μας περὶ τῶν ὑφισταμένων καὶ εἰς τὴν χώραν μας δυνατοτήτων εὐρυτέρας οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ παρὰ τοὺς γλίσχρους φυσικοὺς πόρους τῆς.

Εἰς τὴν πραγματοποιήσιν τοῦ ἐπιτεύγματος τούτου σοβαρῶς συνετέλεσαν οἱ ἐξῆς δύο παράγοντες: ἡ ἀμερικανικὴ βοήθεια καὶ ἡ ἀσκηθεῖσα ἀπὸ τοῦ 1953 περιοσώτερον μελετημένη οἰκονομικὴ πολιτικὴ, μέσῳ τῆς ὁποίας κατεπολεμήθη ὁ πληθωρισμὸς καὶ οὕτω κατέστη δυνατὴ ἡ ἐντατικώτερα κινητοποίησις τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τοῦ τόπου.

Εἶναι σκόπιμον ὅμως νὰ προστεθῆ, ὅτι δὲν ἐδόθη ἡ δέουσα προσοχὴ πρὸς ἀποτελεσματικὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ὀργανικῶν ἀδυναμιῶν τῆς οἰκονομίας μας: τῆς ἀνεργίας καὶ τῆς παθητικότητος τοῦ ἰσοζυγίου ἐξωτερικῶν πληρωμῶν. Ὁ δύσκολος αὐτός, πράγματι, σκοπὸς θὰ ἐπετυγχάνετο διὰ μεγαλυτέρων παραγωγικῶν ἐπενδύσεων ἐν τῷ πλαισίῳ μακροετοῦς σχεδίου. Εἰς τοιαύτην περίπτωσιν ὁ ρυθμὸς βελτιώσεως τῶν εἰσοδημάτων τοῦ ἀπασχολουμένου πληθυσμοῦ θὰ ἦτο κάπως βραδύτερος, ἀλλ' αἱ ἐλπίδες πρὸς μελλοντικὴν ἀνύψωσιν τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου ὅλων τῶν κατοίκων, πολὺ θετικώτεραι.

Πάντως, ὡς ἀποφασιστικῆς σημασίας γεγονός θὰ πρέπει νὰ θεωρηθῆ ἡ ἀποκατασταθεῖσα ἐμπιστοσύνη πρὸς τὸ ἐθνικὸν νόμισμα, ἡ ὁποία ἐξεδηλώθη διὰ τῆς συνεχισθείσης καὶ κατὰ τὸ λήξαν ἔτος σημαν-

τικῆς διογκώσεως τῶν τραπεζικῶν καταθέσεων.

Ἐντὸς τοῦ 1958 αἱ ἰδιωτικαὶ καταθέσεις παρὰ Τραπεζαῖς ἠξήθησαν κατὰ 2.250 περίπου ἑκατομμύρια δραχμῶν. Πολὺ μεγαλύτερα αὐξήσεις εἶχε σημειωθῆ τὸ προηγούμενον ἔτος, περὶ τὰ 3.300 ἑκατομμύρια, ἀλλὰ δέον νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν, ὅτι σημαντικὸν τμῆμα τοῦ ποσοῦ τούτου προήρχετο ἐξ ἀποθησαυρισμένης εἰς τὸ παρελθὸν ἀποταμιεύσεως, ἐκτὸς δὲ τούτου συνετέλεσεν καὶ ἡ μεγαλύτερα βελτίωσις τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος.

Μετὰ τὴν ἀλματώδη αὐτὴν πρόοδον, αἱ συνολικαὶ τραπεζικαὶ καταθέσεις ὑπερβαίνουν ἤδη τὰ 11 δισεκατομμύρια δραχμῶν καὶ ἂν ἡ νομισματικὴ σταθερότης συνεχισθῆ, τὸ ποσὸν τοῦτο θὰ διπλασιασθῆ ἐντὸς τῆς προσεχοῦς τετραετίας.

Οὕτω δι' ὑγιοῦς χρήματος τῆς ἀποταμιεύσεως ἐπετεύχθη κατὰ τὴν τελευταίαν τριετίαν ἀξιόλογος πιστοδότησις ὄλων τῶν παραγωγικῶν κλάδων. Εἰς τὸ τέλος τοῦ λήξαντος ἔτους αἱ πιστώσεις ἐξ ὄλων τῶν πηγῶν ἀνήρχοντο εἰς 22 δισεκατομμύρια δραχμῶν, ἔναντι 8½ δισεκ. τὸ 1953 καὶ ὡς εἶναι προφανές, χωρὶς τὴν σοβαρὰν αὐτὴν χρηματοδότησιν τῶν παραγωγικῶν τομέων, ὁ ρυθμὸς οἰκονομικῆς ἀνάδου θὰ ἦτο οὐσιωδῶς βραδύτερος.

★

Εἰς τὴν στροφὴν μεγάλου μέρους τῆς ἀποταμιεύσεως πρὸς τὴν τραπεζικὴν κατάθεσιν ἀντὶ τοῦ ἀγόνου χρυσοῦ, συνέβαλον: πρῶτον ἡ ἐπικρατήσασα σχετικὴ σταθερότης τῶν τιμῶν τῶν ἀγαθῶν κατὰ τὴν τελευταίαν διετίαν, ἡ ὁποία σὺν τοῖς ἄλλοις ὀφείλετο εἰς τὴν μέσῳ τῆς διογκώσεως τῶν πιστώσεων ἀνωτέραν αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς. Καὶ δεύτερον εἰς τὴν ἀποκατάστασιν δημοσιονομικοῦ ἰσοζυγίου.

Ἡ ἀπὸ ἐτῶν συνεχισθεῖσα ἔντονος ὑψωσις τῶν τιμαρίθμων σοβαρώτατα ἔχει πλέον περιορισθῆ. Κατὰ τὸ ἀπελθὸν ἔτος ὁ μὲν τιμαρίθμος χονδρικοῦ ἐμπορίου ἐνεφάνισε διὰ πρῶτην φορὰν πῶσιν ἔναντι τοῦ προηγούμενου ἔτους, ὁ δὲ τιμαρίθμος κόστους ζωῆς τὴν μικροτέραν μεταπολεμικὴν ἀνοδον, ἧτοι 1½%, καὶ ἡ ὁποία σημει-

ωτέον δὲν ὀφείλεται εἰς πληθωριστικὴν πίεσιν, ἀλλὰ κυρίως εἰς ἀνατίμησιν ἐγγυωρῶν τινῶν εἰδῶν.

Εἰς τὸν δημοσιονομικὸν τομέα ἡ ἐξέλιξις ὑπερέβη καὶ τὴν πλέον αἰσιόδοξον πρόβλεψιν. Χάρις εἰς ὑψηλότεραν ἀπόδοσιν τῶν ἐμμέσων, ἰδία, φόρων, καὶ τὸν περιορισμὸν ὀρισμένων δαπανῶν, ἐπραγματοποιήθη περίσσευμα 1.000 καὶ πλέον ἑκατομμυρίων δραχμῶν, μέρος τοῦ ὁποίου διετέθη πρὸς αὐξήσιν τῶν δημοσιοϋπαλληλικῶν μισθῶν καὶ ἄλλο πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ κοινῶν δημοσίων ἐπενδύσεων.

Μειονεκτικὴ ἀντιθέτως ἐμφανίζεται ἡ ἀπόδοσις τῆς ἀμέσου φορολογίας καὶ κυρίως τοῦ φόρου ἐπὶ τοῦ ἀτομικοῦ εἰσοδήματος. Κατόπιν τούτου οἱ ἔμμεσοι φόροι, οἱ ὁποῖοι ἐπιβαρύνουν δυσανάλογως τοὺς ἀπορωτέρους πολίτας, ἀντιπροσωπεύουν πολὺ ὑψηλὸν ποσοστὸν τῶν ἐκ φορολογίας συνολικῶν ἐσόδων, ἧτοι περὶ τὰ 80 ἑκατοστά. Εὐτυχῶς τὸ μειονέκτημα τοῦτο ἐξουδετεροῦται, κατὰ σημαντικὸν μέρος, ἐκ τῆς ἐπαχθοῦς φορολογίας ἐπὶ τῶν πολυτελεστέρων εἰδῶν, ἡ ὁποία προφανῶς ἐπιβαρύνει τοὺς ἔχοντας ὑψηλότερα εἰσοδήματα.

★

Ὅ,τι ὁμως ἔχει σπουδαιότεραν σημασίαν εἶναι ἡ ἀπὸ τινῶν ἐτῶν παρατηρουμένη τάσις πρὸς μεγαλύτεραν κατανάλωσιν πολυτελεστέρων εἰδῶν τὰ πλείστα τῶν ὁποίων εἰσάγονται ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Διὰ τῆς τακτικῆς αὐτῆς μειοῦται ἡ ἀποταμίευσις καὶ συνεπῶς στερεῖται ἡ οἰκονομία τῶν ἀναγκαιούντων κεφαλαίων πρὸς ἐπέκτασιν τῶν παραγωγικῶν ἐπενδύσεων. Διογκοῦται ἐπίσης τὸ ἔλλειμμα τοῦ ἰσοζυγίου ἐξωτερικῶν πληρωμῶν, πρᾶγμα ὄπερ δυσχεραίνει τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τούτου.

Ἡ παρατηρηθεῖσα ἐντὸς τῆς τελευταίας πενταετίας μεγάλη καὶ συνεχῆς αὐξήσις τῶν συναλλαγματικῶν ἐσόδων ἀποτελεῖ ἀναμφιβόλως σπουδαῖον γεγονός διὰ τὴν οἰκονομίαν μας, διότι μεταξὺ ἄλλων συνέβαλεν εἰς τὴν ἀνοδον τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Ἀπὸ τὴν ἄλλην ὅμως πλευρᾶν, αἱ εἰσαγωγαὶ ἠξήθησαν μὲ ταχὺν ρυθμὸν, ἐνῶ ἡ ἀμερικανικὴ βοήθεια, μέσῳ τῆς ὁποίας ἐκαλύπτοντο τὰ ὀγκώδη ἔλλειμματα τῆς με-

ταπολεμικῆς περιόδου, περιορίσθη κατὰ πολὺ.

Μειονεκτικὴ εἶναι ἐπίσης ἡ σύνθεσις τοῦ κονδυλίου τῶν συναλλαγματικῶν ἐσόδων. Διὰ τοῦ ἐξ ἔξαγωγῶν εἰσρέοντος συναλλάγματος καλύπτονται μόνον τὰ 42 ἑκατοστὰ τῆς ἀξίας τῶν εἰσαγομένων εἰδῶν. Τὸ ὑπόλοιπον καλύπτεται ἐκ τοῦ συναλλάγματος τῶν ἀδήλων πόρων, ἐκ τῆς εἰσροῆς ξένων κεφαλαίων καὶ ἐκ τῆς βοήθειας. Τεράστιον δηλαδὴ τμῆμα τῶν εἰσαγομένων εἰδῶν πληρώνεται ἐκ πηγῶν ἀσταθῶν, πρᾶγμα ποῦ καθιστᾷ λίαν εὐπαθῆ τὴν οικονομίαν μας. Κατὰ τὸ λήξαν ἔτος, ἐπὶ παραδείγματι, τὸ συνάλλαγμα ἐξ ἀδήλων πηγῶν, ἀντὶ τὰ αὐξηθῆ, ἐμειώθη κατὰ 14 περίπου ἑκατομμύρια δολλάρια λόγῳ τῆς διεθνοῦς οικονομικῆς ὑφέσεως.

Ἀντιθέτως, συνεχίσθη ἡ αὔξησις τῶν εἰσαγωγῶν, ὁ ὄγκος τῶν ὁποίων ἦτο κατὰ 9-10 ἑκατοστὰ ἀνώτερος τοῦ προηγουμένου ἔτους καὶ παρὰ τὸ γεγονός τῆς ἐξοικονομήσεως σημαντικοῦ ποσοῦ συναλλάγματος ἐκ τῆς ὑψηλῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς σίτου. Τὸ διατεθὲν ὅμως συνάλλαγμα δι' εἰσαγωγὰς δὲν ὑπερέβη τὸ ποσὸν τοῦ προηγουμένου ἔτους χάρις εἰς τὴν κάμψιν τῶν διεθνῶν τιμῶν καὶ τὴν μεγάλην πτώσιν τῶν ναύλων. Αἱ ἔξαγωγαὶ ἀπέδωσαν 15 περίπου ἑκατομμύρια δολλάρια περισσότερα ἀπὸ τὸ 1957 καὶ οὕτω ἐξουδετερώθη ἡ μείωσις τοῦ συναλλάγματος τῶν ἀδήλων πόρων.

Τελικῶς ἀπέμεινεν ἔλλειμμα 80 περίπου ἑκατομμυρίων δολλαρίων, ἥτοι ποσὸν ἴσον πρὸς τὸ 1957, τὸ ὁποῖον ἐκαλύφθη ἐκ τῆς βοήθειας—30 ἑκατ. δολλάρια—διὰ δανεισμοῦ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ διὰ μειώσεως τοῦ συναλλαγματικοῦ ἀποθέματος κατὰ 22 ἑκ. δολλάρια.

Αἱ προβλέψεις διὰ τὸ μέλλον δὲν εἶναι διόλου εὐνοϊκαὶ ἐὰν συνεχισθῆ ἡ αὔξησις τῶν εἰσαγωγῶν. Ἐν πρώτοις τὸ ἀπομείναν συναλλαγματικὸν ἀπόθεμα δὲν εἶναι τόσον ὑψηλὸν ὥστε νὰ ἀντέχῃ εἰς νέας ἀφαιμάξεις. Περαιτέρω οὐσιώδης ἐπέκτασις τῶν ἐξαγωγῶν δὲν φαίνεται πιθανή, τοῦλάχιστον κατὰ τὰ ἀμέσως προσεχῆ ἔτη. Αἱ πιστώσεις ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ δι' εἰσαγωγὴν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, ἴσως καταστοῦν

δυσχερέστεραι καὶ ἐκτὸς τούτου εἶναι ἀσύμφοροι, διότι ἐπιβαρύνουν τὴν οικονομίαν μὲ τόκους εἰς συνάλλαγμα.

Ἐξ ἄλλου, ὑφίσταται σοβαρὸς κίνδυνος ἀνατροπῆς τῆς νομισματικῆς σταθερότητος μὲ συνέπειαν τὴν οικονομικὴν ὀπισθοδρομήσιν, εἰς ἣν περιπτώσιν προσφύγωμεν εἰς ἔλεγχον τῶν εἰσαγωγῶν πρὸς ἀντιμετώπισιν ἠϋξημένου ἐλλείμματος.

Πρὸς ἀποφυγὴν τοιούτου ἐνδεχομένου μία λύσις ὑπάρχει ἕως ὅτου καταστῆ δυνατὴ ἡ ριζικωτέρα ἀντιμετώπισις τοῦ σοβαρωτάτου τούτου προβλήματος: ὁ περιορισμὸς εἰσαγωγῆς πολυτελεστέρων εἰδῶν, καθ' ὅσον δὲν εἶναι νοητὸν νὰ περιοχθῆ ἡ εἰσαγωγὴ μηχανημάτων καὶ ἄλλων εἰδῶν ἀπαραίτητων διὰ τὴν ὁμαλὴν λειτουργίαν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς οικονομίας μας.

★

Διὰ τὰς ἐπενδύσεις ἡ στατιστικὴ δὲν ἔχει ἀκόμη πλήρως καταρτισθῆ. Εἰς τὰ ὑπάρχοντα προσωρινὰ στοιχεῖα, αἱ συνολικαὶ ἐπενδύσεις ἐμφανίζονται πράγματι ἠϋξημέναι, ἀλλὰ αἱ κυρίως παραγωγικαὶ ἐπενδύσεις ἐξακολουθοῦν νὰ παραμένουν εἰς ἐπίπεδα πολὺ χαμηλά.

Πρόοδον ἀναμφιβόλως ἀποτελεῖ ἡ σημειωθεῖσα κατὰ τὸ παρελθὸν ἠϋξημένη χρηματοδότησις τοῦ προγράμματος δημοσίων ἐπενδύσεων, διὰ τὸ ὁποῖον ἠγαλώθησαν 400 καὶ πλέον ἑκατομμύρια δραχμῶν περισσότερα τοῦ προηγουμένου ἔτους. Ἡϋξήθησαν ἐπίσης αἱ ἰδιωτικαὶ παραγωγικαὶ ἐπενδύσεις καθὼς καὶ αἱ ἐπενδύσεις δημοσίων ὀργανισμῶν. Ἐν σχέσει ὅμως πρὸς τὰς ἀνάγκας ἡ βελτίωσις δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ἱκανοποιητικὴ.

Ἐπομένως τὸ σοβαρώτερον πρόβλημα μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς νομισματικῆς σταθερότητος εἶναι ἡ ἐπέκτασις τῶν παραγωγικῶν ἐπενδύσεων καὶ κατὰ πλήρη προτεραιότητα, ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι θὰ συντελέσουν εἰς τὸ νὰ τεθοῦν σταθερὰ βάσεις πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ὀργανικῶν μειονεκτημάτων τῆς οικονομίας μας.

Ἡ ἀνάγκη μεγάλων ἐπενδύσεων εἰς ὀλους σχεδὸν τοὺς τομεῖς εἶναι ἀρχετὰ ἐκδηλός. Τὸ συμφέρον ὅμως τοῦ συνόλου ἐπιβάλλει ὅπως τὰ διαθέσιμα κεφάλαια κατανεμηθῶν εἰς ἔργα σκοποῦντα ἀφ' ἑνὸς εἰς

τικῆς διογκώσεως τῶν τραπεζικῶν καταθέσεων.

Ἐντὸς τοῦ 1958 αἱ ἰδιωτικαὶ καταθέσεις παρὰ Τραπεζαῖαις ἠξήθησαν κατὰ 2.250 περίπου ἑκατομμύρια δραχμῶν. Πολὺ μεγαλύτερα αὐξήσεις εἶχε σημειωθῆ τὸ προηγούμενον ἔτος, περὶ τὰ 3.300 ἑκατομμύρια, ἀλλὰ δέον νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν, ὅτι σημαντικὸν τμήμα τοῦ ποσοῦ τούτου προήρχετο ἐξ ἀποθησαυρισμένης εἰς τὸ παρελθὸν ἀποταμιεύσεως, ἐκτὸς δὲ τούτου συνετέλεσεν καὶ ἡ μεγαλύτερα βελτίωσις τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος.

Μετὰ τὴν ἀλματώδη αὐτὴν πρόοδον, αἱ συνολικαὶ τραπεζικαὶ καταθέσεις ὑπερβαίνουν ἤδη τὰ 11 δισεκατομμύρια δραχμῶν καὶ ἂν ἡ νομισματικὴ σταθερότης συνεχισθῆ, τὸ ποσὸν τοῦτο θὰ διπλασιασθῆ ἐντὸς τῆς προσεχοῦς τετραετίας.

Οὕτω δι' ὑγιοῦς χρήματος τῆς ἀποταμιεύσεως ἐπετεύχθη κατὰ τὴν τελευταίαν τριετίαν ἀξιόλογος πιστοδότησις ὄλων τῶν παραγωγικῶν κλάδων. Εἰς τὸ τέλος τοῦ λήξαντος ἔτους αἱ πιστώσεις ἐξ ὄλων τῶν πηγῶν ἀνήρχοντο εἰς 22 δισεκατομμύρια δραχμῶν, ἔναντι 8½ δισεκ. τὸ 1953 καὶ ὡς εἶναι προφανές, χωρὶς τὴν σοβαρὰν αὐτὴν χρηματοδότησιν τῶν παραγωγικῶν τομέων, ὁ ρυθμὸς οἰκονομικῆς ἀνάδου θὰ ἦτο οὐσιωδῶς βραδύτερος.

★

Εἰς τὴν στροφὴν μεγάλου μέρους τῆς ἀποταμιεύσεως πρὸς τὴν τραπεζικὴν κατάθεσιν ἀντὶ τοῦ ἀγόνου χρυσοῦ, συνέβαλον: πρῶτον ἡ ἐπικρατήσασα σχετικὴ σταθερότης τῶν τιμῶν τῶν ἀγαθῶν κατὰ τὴν τελευταίαν διετίαν, ἡ ὁποία σὺν τοῖς ἄλλοις ὠφείλετο εἰς τὴν μέσῳ τῆς διογκώσεως τῶν πιστώσεων ἀνωτέραν αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς. Καὶ δευτέρον εἰς τὴν ἀποκατάστασιν δημοσιονομικοῦ ἰσοζυγίου.

Ἡ ἀπὸ ἐτῶν συνεχισθεῖσα ἔντονος ὑψωσις τῶν τιμαριθμῶν σοβαρώτατα ἔχει πλέον περιορισθῆ. Κατὰ τὸ ἀπελθὸν ἔτος ὁ μὲν τιμαριθμὸς χονδρικοῦ ἔμπορίου ἐνεφάνισε διὰ πρῶτην φορὰν πτώσιν ἔναντι τοῦ προηγούμενου ἔτους, ὁ δὲ τιμαριθμὸς κόστους ζωῆς τὴν μικροτέραν μεταπολεμικὴν ἀνοδον, ἥτοι 1½%, καὶ ἡ ὁποία σημει-

ωτέον δὲν ὀφείλεται εἰς πληθωριστικὴν πίεσιν, ἀλλὰ κυρίως εἰς ἀνατίμησιν ἐγγχωρίων τινῶν εἰδῶν.

Εἰς τὸν δημοσιονομικὸν τομέα ἡ ἐξέλιξις ὑπερέβη καὶ τὴν πλέον αἰσιόδοξον πρόβλεψιν. Χάρις εἰς ὑψηλότεραν ἀπόδοσιν τῶν ἐμμέσων, ἰδίᾳ, φόρων, καὶ τὸν περιορισμὸν ὠρισμένων δαπανῶν, ἐπραγματοποιήθη περίσσευμα 1.000 καὶ πλέον ἑκατομμυρίων δραχμῶν, μέρος τοῦ ὁποίου διετέθη πρὸς αὐξήσιν τῶν δημοσιουπάλληλικῶν μισθῶν καὶ ἄλλο πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ κοινῶν δημοσίων ἐπενδύσεων.

Μειονεκτικὴ ἀντιθέτως ἐμφανίζεται ἡ ἀπόδοσις τῆς ἀμέσου φορολογίας καὶ κυρίως τοῦ φόρου ἐπὶ τοῦ ἀτομικοῦ εἰσοδήματος. Κατόπιν τούτου οἱ ἔμμεσοι φόροι, οἱ ὁποῖοι ἐπιβαρύνουν δυσαναλόγως τοὺς ἀπορωτέρους πολίτας, ἀντιπροσωπεύουν πολὺ ὑψηλὸν ποσοστὸν τῶν ἐκ φορολογίας συνολικῶν ἐσόδων, ἥτοι περὶ τὰ 80 ἑκατοστά. Εὐτυχῶς τὸ μειονέκτημα τοῦτο ἐξουδετεροῦται, κατὰ σημαντικὸν μέρος, ἐκ τῆς ἐπαχθοῦς φορολογίας ἐπὶ τῶν πολυτελεστέρων εἰδῶν, ἡ ὁποία προφανῶς ἐπιβαρύνει τοὺς ἔχοντας ὑψηλότερα εἰσοδήματα.

★

Ἡ ὁμοίως ἔχει σπουδαιότεραν σημασίαν εἶναι ἡ ἀπὸ τινῶν ἐτῶν παρατηρουμένη τάσις πρὸς μεγαλύτεραν κατανάλωσιν πολυτελεστέρων εἰδῶν τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων εἰσάγονται ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Διὰ τῆς τακτικῆς αὐτῆς μειοῦται ἡ ἀποταμίευσις καὶ συνεπῶς στερεεῖται ἡ οἰκονομία τῶν ἀναγκαιούντων κεφαλαίων πρὸς ἐπέκτασιν τῶν παραγωγικῶν ἐπενδύσεων. Διογκοῦται ἐπίσης τὸ ἔλλειμμα τοῦ ἰσοζυγίου ἐξωτερικῶν πληρωμῶν, πρᾶγμα ὅπερ δυσχεραίνει τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τούτου.

Ἡ παρατηρηθεῖσα ἐντὸς τῆς τελευταίας πενταετίας μεγάλη καὶ συνεχὴς αὐξήσις τῶν συναλλαγματικῶν ἐσόδων ἀποτελεῖ ἀναμφιβόλως σπουδαῖον γεγονός διὰ τὴν οἰκονομίαν μας, διότι μεταξὺ ἄλλων συνέβαλεν εἰς τὴν ἀνοδον τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Ἀπὸ τὴν ἄλλην ὁμως πλευρᾶν, αἱ εἰσαγωγαὶ ἠξήθησαν μετὰ ταχὺν ρυθμὸν, ἐνῶ ἡ ἀμερικανικὴ βοήθεια, μέσῳ τῆς ὁποίας ἐκαλύπτοντο τὰ ὀγκώδη ἑλλείμματα τῆς με-

ταπολεμικῆς περιόδου, περιορίσθη κατὰ πολὺ.

Μειονεκτικὴ εἶναι ἐπίσης ἡ σύνθεσις τοῦ κονδυλίου τῶν συναλλαγματικῶν ἐσόδων. Διὰ τοῦ ἐξ ἔξαγωγῶν εἰσρέοντος συναλλάγματος καλύπτονται μόνον τὰ 42 ἑκατοστὰ τῆς ἀξίας τῶν εἰσαγομένων εἰδῶν. Τὸ ὑπόλοιπον καλύπτεται ἐκ τοῦ συναλλάγματος τῶν ἀδήλων πόρων, ἐκ τῆς εἰσοῆς ξένων κεφαλαίων καὶ ἐκ τῆς βοήθειάς. Τεράστιον δηλαδὴ τμῆμα τῶν εἰσαγομένων εἰδῶν πληρώνεται ἐκ πηγῶν ἀσταθῶν, πρᾶγμα ποῦ καθιστᾷ λίαν εὐπαθῆ τὴν οικονομίαν μας. Κατὰ τὸ λήξαν ἔτος, ἐπὶ παραδείγματι, τὸ συνάλλαγμα ἐξ ἀδήλων πηγῶν, ἀντὶ νὰ ἀυξηθῆ, ἐμειώθη κατὰ 14 περίπου ἑκατομμύρια δολάρια λόγω τῆς διεθνοῦς οικονομικῆς ὑφέσεως.

Ἀντιθέτως, συνεχίσθη ἡ αὔξησις τῶν εἰσαγωγῶν, ὁ ὄγκος τῶν ὁποίων ἦτο κατὰ 9-10 ἑκατοστὰ ἀνώτερος τοῦ προηγουμένου ἔτους καὶ παρὰ τὸ γεγονός τῆς ἐξοικονομήσεως σημαντικοῦ ποσοῦ συναλλάγματος ἐκ τῆς ὑψηλῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς οἴτου. Τὸ διατεθέν ὅμως συνάλλαγμα δι' εἰσαγωγὰς δὲν ὑπερέβη τὸ ποσὸν τοῦ προηγουμένου ἔτους χάρις εἰς τὴν κάμψιν τῶν διεθνῶν τιμῶν καὶ τὴν μεγάλην πτώσιν τῶν ναύλων. Αἱ ἔξαγωγαὶ ἀπέδωσαν 15 περίπου ἑκατομμύρια δολάρια περισσότερα ἀπὸ τὸ 1957 καὶ οὕτω ἐξουδετερώθη ἡ μείωσις τοῦ συναλλάγματος τῶν ἀδήλων πόρων.

Τελικῶς ἀπέμεινεν ἔλλειμμα 80 περίπου ἑκατομμυρίων δολλαρίων, ἦτοι ποσὸν ἴσον πρὸς τὸ 1957, τὸ ὁποῖον ἐκαλύφθη ἐκ τῆς βοήθειάς—30 ἑκατ. δολάρια—διὰ δανεισμοῦ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ διὰ μειώσεως τοῦ συναλλαγματικοῦ ἀποθέματος κατὰ 22 ἑκ. δολάρια.

Αἱ προβλέψεις διὰ τὸ μέλλον δὲν εἶναι διόλου εὐνοϊκαὶ ἐὰν συνεχισθῆ ἡ αὔξησις τῶν εἰσαγωγῶν. Ἐν πρώτοις τὸ ἀπομείναν συναλλαγματικὸν ἀπόθεμα δὲν εἶναι τόσο ὑψηλὸν ὥστε νὰ ἀντέξῃ εἰς νέας ἀφαιμάξεις. Περαιτέρω οὐσιώδης ἐπέκτασις τῶν ἔξαγωγῶν δὲν φαίνεται πιθανή, τοῦλάχιστον κατὰ τὰ ἀμέσως προσεχῆ ἔτη. Αἱ πιστώσεις ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ δι' εἰσαγωγῆν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, ἴσως καταστοῦν

δυσχερέστεραι καὶ ἐκτὸς τούτου εἶναι ἀσύμφοροι, διότι ἐπιβαρύνουν τὴν οικονομίαν μὲ τόκους εἰς συνάλλαγμα.

Ἐξ ἄλλου, ὑφίσταται σοβαρὸς κίνδυνος ἀνατροπῆς τῆς νομισματικῆς σταθερότητος μὲ συνέπειαν τὴν οικονομικὴν ὀπισθοδρόμησιν, εἰς ἣν περιπτώσιν προσφύγωμεν εἰς ἔλεγχον τῶν εἰσαγωγῶν πρὸς ἀντιμετώπισιν ἠϋξημένου ἔλλειμματος.

Πρὸς ἀποφυγὴν τοιοῦτου ἐνδεχομένου μία λύσις ὑπάρχει ἕως ὅτου καταστῆ δυνατὴ ἡ ριζικωτέρα ἀντιμετώπισις τοῦ σοβαρωτάτου τούτου προβλήματος: ὁ περιορισμὸς εἰσαγωγῆς πολυτελεστέρων εἰδῶν, καθ' ὅσον δὲν εἶναι νοητὸν νὰ περικοπῆ ἡ εἰσαγωγὴ μηχανημάτων καὶ ἄλλων εἰδῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὴν ὁμαλὴν λειτουργίαν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς οικονομίας μας.

★

Διὰ τὰς ἐπενδύσεις ἡ στατιστικὴ δὲν ἔχει ἀκόμη πλήρως καταρτισθῆ. Εἰς τὰ ὑπάρχοντα προσωρινὰ στοιχεῖα, αἱ συνολικαὶ ἐπενδύσεις ἐμφανίζονται πράγματι ἠϋξημέναι, ἀλλὰ αἱ κυρίως παραγωγικαὶ ἐπενδύσεις ἐξακολουθοῦν νὰ παραμένουν εἰς ἐπίπεδα πολὺ χαμηλά.

Πρόοδον ἀναμφιβόλως ἀποτελεῖ ἡ σημειωθεῖσα κατὰ τὸ παρελθὸν ἠϋξημένη χρηματοδότησις τοῦ προγράμματος δημοσίων ἐπενδύσεων, διὰ τὸ ὁποῖον ἠναλώθησαν 400 καὶ πλέον ἑκατομμύρια δραχμῶν περισσότερα τοῦ προηγουμένου ἔτους. Ἡϋξήθησαν ἐπίσης αἱ ἰδιωτικαὶ παραγωγικαὶ ἐπενδύσεις καθὼς καὶ αἱ ἐπενδύσεις δημοσίων ὀργανισμῶν. Ἐν χρέσει ὅμως πρὸς τὰς ἀνάγκας ἡ βελτίωσις δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ἱκανοποιητικὴ.

Ἐπομένως τὸ σοβαρώτερον πρόβλημα μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς νομισματικῆς σταθερότητος εἶναι ἡ ἐπέκτασις τῶν παραγωγικῶν ἐπενδύσεων καὶ κατὰ πλήρη προτεραιότητα, ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι θὰ συντελέσουν εἰς τὸ νὰ τεθοῦν σταθερὰ βάσεις πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ὀργανικῶν μειονεκτημάτων τῆς οικονομίας μας.

Ἡ ἀνάγκη μεγάλων ἐπενδύσεων εἰς ὄλους σχεδὸν τοὺς τομεῖς εἶναι ἀρκετὰ ἐκδηλός. Τὸ συμφέρον ὅμως τοῦ συνόλου ἐπιβάλλει ὅπως τὰ διαθέσιμα κεφάλαια κατανεμηθοῦν εἰς ἔργα σκοποῦντα ἀφ' ἐνὸς εἰς

τὴν ἐπέκτασιν τῶν ἐξαγωγῶν καὶ τὴν αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς εἰδῶν εἰσαγομένων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ὥστε νὰ ἀποφευχθῇ ὁ κίνδυνος ἐκ τῆς παθητικότητος τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν. Καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς βασικὰς βιομηχανίας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὸ πλεονέκτημα νὰ δημιουργοῦν ποικίλους νέους τομεῖς ἀπασχολήσεως ἀνέργων.

Εἶναι λογικὸν ἐπομένως νὰ περιορίσωμεν τὰς ἀπαιτήσεις μας εἰς ὅ,τι κρίνεται περισσότερον χρήσιμον, δεχόμενοι τὴν ἀναβολὴν τῆς ἐκτελέσεως ἄλλων ἔργων δι' ἀργότερον. Καὶ ἐπὶ πλεόν νὰ βοηθήσωμεν εἰς τὴν ἐξέυρεσιν προσθέτων κεφαλαίων τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν ἐκτέλεσιν περισοτέρων βασικῶν ἔργων. Θὰ ἐνισχύσωμεν οὕτω σοβαρῶς, ὄχι μόνον τὴν ταχύτεραν προώθησιν τοῦ ἔργου οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζεται ἡ ἀνύψωσις τοῦ βιοτικῆς ἐπιπέδου τῶν κατοίκων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ νὰ δοθῇ ἐργασία εἰς πολλὰς χιλιάδας ἀνέργων.

Πρὸς βελτίωσιν, δηλαδὴ, τῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν δὲν ἀρκεῖ ἡ προβολὴ ἐντόνου αἰτήματος. Ἀπαιτοῦνται συγχρόνως καὶ πραγματικαὶ ἐκδηλώσεις πρὸς ἱκανοποίησιν τούτου.

Εἰς τὸ νέον ἔτος εἰσήλθομεν εὐτυχῶς μὲ περισσοτέρας ἐλπίδας ἀντιμετώπισεως τοῦ βασικοῦ προβλήματος τῶν παραγωγικῶν ἐπενδύσεων, αἱ ὁποῖαι στηρίζονται εἰς τὰ ἐξασφαλισθέντα γερμανικὰ κεφάλαια καὶ ἄλλα τεχνικὰ μέσα. Σημειωτέον ὅμως ὅτι τὸ μεγαλύτερον τμήμα τούτων προορίζεται διὰ τὴν ἀγορὰν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ μηχανημάτων καὶ ἄλλων ὑλικῶν. Γεννᾶται ἐπομένως πρόβλημα ἐξευρέσεως προσθέτων κεφαλαίων ἐξ ἐγγωρίων πηγῶν καὶ ὁ μόνος τρόπος αὐξήσεως τῶν διαθέσιμων εἶναι ἡ δημιουργία ὑψηλότερας ἀποταμιεύ-

σεως διὰ μικροῦ περιορισμοῦ τῆς καταναλώσεως ἀγαθῶν ὑπὸ τοῦ κοινῆς καὶ ἰδίᾳ ἀγαθῶν εἰσαγομένων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Πλὴν τῶν κεφαλαίων εἰς δραχμάς, ἀπαιτήτως πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τυγχάνει καὶ ἡ ἀρτιωτέρα ὀργανώσις τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ καὶ εὐτυχῶς πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν ἤρχισαν νὰ στρέφονται αἱ προσπάθειαι.

Τὸ σύστημα διευθυνομένης οἰκονομίας, ὑπὸ τὸ ὁποῖον κινούμεθα σήμερον, προϋποθέτει τὴν ὑπαρξίν ὀργανωμένων καὶ εἰδικευμένων κρατικῶν ὑπηρεσιῶν. Ἡ μεγάλη τεχνικὴ πρόοδος, ἐξ ἄλλου, προϋποθέτει ἀφθονίαν τεχνικῶν ἐπιστημόνων τοὺς ὁποῖους ἐπίσης δὲν διαθέτομεν.

Ἄν ἴδωμεν τὸ πρόβλημα τοῦτο ἀπὸ γενικωτέρας πλευρᾶς δὲν θὰ χρειασθῇ πολὺς κόπος διὰ νὰ διαπιστώσωμεν, ὅτι εἴμεθα ἀκόμη ἀπροετοίμαστοι διὰ τὴν ἐφαρμογὴν συστήματος διευθυνομένης οἰκονομίας κατὰ τρόπον δυνάμενον νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἐντόνου αἰτήματος πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ βιοτικῆς ἐπιπέδου.

Ἐὰν εἰς τὸ ἄμεσον μέλλον ἡ προσοχὴ στραφῇ: α) εἰς τὴν διατήρησιν τῆς νομισματικῆς σταθερότητος, β) εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς ἀποταμιεύσεως διὰ μικρᾶς θυσίας τῶν σχετικῶς εὐπορωτέρων πολιτῶν καὶ γ) εἰς τὴν δημιουργίαν ἀρτιωτέρου κρατικοῦ μηχανισμοῦ καὶ περισσοτέρων τεχνικῶν ἐπιστημόνων, θὰ ἠδύνατο κανεῖς νὰ προβλέψῃ μετὰ βεβαιότητος τὴν συνέχισιν τῆς βελτιώσεως τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος κατὰ τὰ προσεχῆ ἔτη καὶ κατὰ ποσοστὸν μάλιστα ἀξιόλογον, ὡς καὶ εἰς τὴν δικαιότεραν κατανομήν τούτου ἀπὸ κοινωνικῆς πλευρᾶς.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΙΑΜΑΝΤΙΚΟΣ

ΑΠΟ ΤΑΣ ΑΡΧΑΣ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΣ

Εἰς ὄλους τοὺς τομεῖς τῆς ἀνθρωπίνης δημιουργίας εἶναι αἰσθητὴ σήμερον ἡ τάσις τῆς ἀλλαγῆς, τῆς ἀναθεωρήσεως ἀρχῶν καὶ ἐπιδιώξεων, τῆς μεταρρυθμίσεως. Αἱ νέαι ἰδέαι ποὺ ἐπήγασαν μετὰ τὸν β' παγκόσμιον πόλεμον, ἀπὸ τὴν τρομακτικὴν σύγκρουσιν τῶν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν ρευμάτων τοῦ μεσοπολέμου, αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ νέου τρόπου ζωῆς, ποὺ ἐδημιούργησαν αἱ τεχνικαὶ κατακτήσεις, τὸ ἄλλα ἀπὸ τὴν παλαιάν, ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ φιλελευθερισμοῦ, κοινωνικὴν διάρθρωσιν εἰς τὴν νέαν βιομηχανοποιημένην κοινωνίαν, τέλος ἡ νέα, εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ὕλιστικὴν, πνευματικὴ ἀντίληψις διὰ τὸν ἄνθρωπον, ἐδημιούργησαν ἀνάγκας συγχρονισμοῦ καὶ τῶν θεσμῶν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι συνδέονται ἀμέσως μὲ τὸ ἀνθρώπινον ὄν εἰς τὴν κοινωνικὴν ἔκφρασίν του. Μεταρρυθμίσεις εἰς τὴν διοικητικὴν λειτουργίαν, τὴν παιδείαν, τὴν ἐκκλησιαστικὴν πράξιν διαδέχονται ἡ μία τὴν ἄλλην εἰς τὰς χώρας τοῦ Δυτικοῦ πολιτισμοῦ (ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ, μὲ ἄλλο ὅμως πνεῦμα καὶ κίνητρον). Ὅλαι εἶναι προϊόντα μακρῶν ἐρευνῶν καὶ μελέτης ἐπὶ τῶν συγχρόνων συνθηκῶν ζωῆς, ἀλλὰ καὶ κάτοπτρα τῶν πολιτιστικῶν ιδεῶν, ποὺ διαμορφώνουν τὴν ἐποχὴν μας.

Τὸ ἀναγκαῖον ρεῦμα τῶν μεταρρυθμίσεων δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ ἀκολουθήσῃ καὶ εἰς θεσμοὺς κατ' ἐξοχὴν ἀσχολούμενος μὲ τὸν ἄνθρωπον, τὸν ἀτομικὸν καὶ κοινωνικὸν του βίον, καὶ μάλιστα τὸν σκοτεινὸν καὶ ἀνώμαλον, ὁ θεσμὸς τοῦ ποινικοῦ κολασμοῦ. Ἡ Ποινικὴ Ἐπιστήμη, ἡ ζωντανὴ δηλαδὴ ἐπεξεργασία καὶ κριτικὴ ἐρμηνεία τοῦ κειμένου δικαίου, ἔδωσε τὴν ὄθησιν καὶ συγχρόνως τὰς βάσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ συντελεσθῇ ἡ μεταρρυθμίσις τῶν ποινικῶν νομοθεσιῶν.

Αἱ ἀναθεωρητικαὶ ἐργασίαι εἰς τὰς περιοστέρας χώρας χρονολογοῦνται, βεβαίως, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνός μας· καὶ τοῦτο, διότι καὶ ἕτεροι ἀμεσώτεροι ἀνάγκαι, ὡς ἡ ἀπλοποίησις περιπλόκων διατάξεων, ἡ ἐνοποίησις τοῦ δικαίου, ἡ κατάργησις τῆς περιπτώσιολογίας καὶ ἡ ὑπαγωγή τῶν ἐπὶ μέρους εἰς γενικώτερας κατηγορίας, ἀκόμη αἱ νέαι ἀντιλήψεις διὰ τὸν ἐγκληματικὴν καὶ τὴν ποινὴν, ποὺ ἤδη εἶχον εἰσαγάγει αἱ θετικαὶ σχολαὶ τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου, κατέστησαν ἐπιτακτικώτερον τὴν ἀναθεώρησιν. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ἐν τούτοις τὸ γεγονός, ὅτι αἱ ἐργασίαι αὐταὶ δὲν συνεπληρώθησαν ταχέως, πρᾶγμα ποὺ θὰ συνέβαινε, ἐὰν σκοπὸς τῶν ἦτο ἀπλῶς μία νομοτεχνικὴ ἀνακατάταξις τῶν Ποινικῶν Κωδίκων. Πολλὰ σχέδια περιέπεσαν ἐκ νέου εἰς τὴν κριτικὴν ἐπεξεργασίαν τῶν νομοπαρασκευαστικῶν ἐπιτροπῶν, προτοῦ καὶν προταθοῦν πρὸς ψήφισιν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα π.χ. αἱ ἀναθεωρητικαὶ ἐργασίαι ἤρχισαν τὸ 1911 καὶ ἔληξαν τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1948, ὁ νέος δὲ Ποινικὸς Κώδιξ, ὁ ὁποῖος ἀντικατέστησε τὸν παλαιὸν τοῦ 1836, ἐτέθη ἐν ἰσχύϊ τὴν 17ην Αὐγούστου 1950. Εἰς τὴν Γερμανίαν αἱ ἐργασίαι ἤρχισαν τὸ 1871 καὶ μετὰ πολλὰς διακοπὰς καὶ ἐπαναλήψεις ἐτελείωσαν μόλις πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, χωρὶς νὰ εἶναι ἀκόμη γνωστὸν πόσος χρόνος θὰ χρειασθῇ ἐπὶ πλέον διὰ τὴν ψήφισιν τοῦ σχεδίου ἀπὸ τὴν Ὁμοσπονδιακὴν Βουλὴν.

Τὸ πνεῦμα τῶν ἀναθεωρητικῶν προσπαθειῶν εἰς τὴν τελευταίαν αὐτὴν χώραν, ἡ ὁποία ἐγνώρισε εἰς τὸν αἰῶνα μας τὰ πλέον ἀντιφατικὰ ἰδεολογικὰ καὶ πολιτικὰ καθεστῶτα, καὶ αἱ γενικώτεροι—ὄχι αἱ στενῶς νομικαί—ἀντιλήψεις, ποὺ προσδιώρισαν τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐργασιῶν, εἶναι

θέμα γενικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἀλλὰ καὶ εἰδικωτέρου διὰ τὴν ἑλληνικὴν πραγματικότητα: εἶναι γνωστόν, ὅτι εἰς τὸν τομέα τοῦ δικαίου ἢ χώρα μας ἠντλήσε πάντοτε διδάγματα καὶ ἐν πολλοῖς υἰοθέτησε τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν τῶν μεγάλων Γερμανῶν νομοδιδασκάλων.

★

Ποῖαι, λοιπόν, θεωρητικαὶ ἀντιλήψεις ὑπῆρξαν ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι κατήθυνον τὰς γερμανικὰς μεταρρυθμιστικὰς ἐργασίας; Ποῖον πράγματι ἄνθρωπον ἐθεώρησεν ἀντικείμενον τοῦ ποινικοῦ κολασμοῦ ἢ γερμανικῆ μεταρρύθμισης καὶ πῶς ἐξεδήλωσε εἰς τὸ πρακτικὸν πεδῖον, τὸν κείμενον νόμον, τὴν θέσιν τῆς εἰς τὸ ἀνωτέρω θέμα; Ἐρώτημα θεμελιώδους σημασίας, τὸ ὁποῖον ἀναγκαστικῶς ὀδηγεῖ εἰς μίαν κατ' ἀρχὴν θεώρησιν δεδομένων κειμένων καὶ ἔξω τῶν νομικῶν ὁρίων, δεδομένων ὅμως, τὰ ὁποῖα δὲν δύναται ὁ νομοθέτης νὰ ἀγνοῇ. Διότι πῶς θὰ εἶχεν οὗτος τὸ κῦρος νὰ μετατρέπη τὸ ἀφηρημένον δέον εἰς ἐμμέσους ἐξαναγκαστικὸς κανόνας ἀνθρωπίνης συμπεριφορᾶς, χωρὶς ἐκ τῶν προτέρων νὰ γνωρίζῃ διὰ ποῖον ἄνθρωπον εἰς μίαν δεδομένην στιγμήν θὰ νομοθετήσῃ καὶ τί μπορεῖ νὰ ἀπαιτήσῃ ἀπὸ αὐτόν;

Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἐπίδρασις τῶν κυριωτέρων φιλοσοφικῶν κατευθύνσεων ἐπὶ τῶν θεωρητικῶν βάσεων τοῦ νέου Ποινικοῦ Σχεδίου.

Χαρακτηριστικῆ κατ' ἀρχὴν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἡ ἀπόρριψις τῶν ὑπαρξιακῶν ἀντιλήψεων, ὅπως ἀντιπροσωπεύονται κυρίως εἰς τὴν Γερμανίαν ἀπὸ τοὺς Heidegger καὶ Jaspers. Ἡ ἔξαρσις τοῦ ὑπαρξιακοῦ, ὑποκειμενικοῦ στοιχείου μεταθέτει τὴν κοινωνικὴν συμβίωσιν εἰς κατωτέραν, δευτερεύουσαν πραγματικότητα. Μέσα εἰς τὴν μᾶζαν, τὴν ἀνεύθυνον ἀγέλην, διαλύεται ἀκριβῶς ὡς κατωτέρα ὑπαρξις ὁ ἄνθρωπος («Massendasein»). Οὕτω ὁ κοινωνικὸς βίος δὲν βοηθεῖ τοῦτον νὰ κατακτήσῃ τὴν αὐθεντικὴν ὑπαρξίν του. Μέσα εἰς αὐτόν ζῆ μὲ τὴν κατωτέραν ὑπαρξίν του, μιμείται ὅ,τι πράττουν, πιστεύουν καὶ σκέπτονται οἱ ἄλλοι, γίνεται εἰς «κάποιος» («das Man», Heidegger). Μόνον ἡ ἀπομάκρυνσις του

ἀπὸ τὴν καθημερινότητα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς δύναται νὰ τοῦ ἀνοίξῃ τὸν δρόμον πρὸς τὴν κατάκτησιν τῆς πραγματικῆς ὑπάρξεως. Ὁ δρόμος αὐτὸς εἶναι ἡ ἐμπειρία τῶν ἄκρων καταστάσεων, ὅπως τοῦ πόνου, τῆς πάλης, τῆς ἐνοχῆς ἢ τοῦ θανάτου (Jaspers).

Ἡ ἀρνητικὴ αὕτη θεώρησις τῆς κοινωνικῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀφίνει καθαρὰ νὰ ἐννοηθῇ ποῖα εἶναι καὶ ἡ θέσις τοῦ δικαίου εἰς αὐτήν. Τὸ δίκαιον ὡς ρυθμιστὴς τοῦ κοινωνικοῦ βίου εἶναι ἀπλῶς ἐν μέσων ἐξασφαλίσεως τῆς ὁμαλότητος τῆς ζωῆς τῆς μᾶζης, καὶ ὅσον τελειότερον ἐκπληροῖ τὴν ἀποστολὴν του αὐτήν, τόσον περισσότερο ἀνακόπτει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν προσπάθειάν του νὰ ἀποσχισθῇ ἀπὸ τὴν μᾶζαν καὶ νὰ πορευθῇ πρὸς τὴν κατάκτησιν τῆς ὑπάρξεως⁽¹⁾.

Δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῇ τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὴν κατὰ περιεχόμενον ἀντιληψιν τῆς ἠθικῆς τῶν Max Scheller καὶ Nikolai Hartman. Εἶναι ἄλλωστε γνωστόν ὅτι τὸ Ἀνώτατον Ἀκυρωτικὸν Δικαστήριον τῆς Γερμανίας ἔχει αἰτιολογήσει ἀποφάσεις του στηριζόμενον εἰς τὴν ὑπαρξιν «ἀπολύτων ἀξιών» καὶ ἠθικῆς τάξεως, ἐπιβαλλούσης κανόνας συμπεριφορᾶς⁽²⁾. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν μορφολογικὴν ἠθικὴν (Formalismus) τοῦ Κάντ, τῆς ὁποίας θεμέλιον εἶναι ὁ ἠθικὸς νόμος, ὁ Scheller ἔρχεται νὰ στηρίξῃ τὴν ἠθικὴν του ἐπὶ οὐσιαστικῶν δεδομένων, ἐπὶ τοῦ ἰδεωδῶς ὑφισταμένου κόσμου τῶν ἀπολύτων ἀξιών. Σημαντικὸν εἶναι ἐν τούτοις ὅτι τὰς ἀξίας ὁ ἄνθρωπος ἀντιλαμβάνεται ὄχι νοητικῶς ἀλλὰ συναισθηματικῶς. Τὰ συναισθηματικὰ βιώματα τοῦ ἀποκαλύπτουν τὰ εἶδη τῶν ἀξιών, ἐνῶ αἱ λειτουργαὶ τῆς προτιμῆσεως καὶ ὑποτιμῆσεως τὴν ἱεραρχικὴν τῶν κατὰ τάξιν. Τέλος τὰ βιώματα τῆς ἀγάτης καὶ

(1) Περὶ αὐτῶν γενικώτερον: Welzel, Hans: «Naturrecht und materiale Gerechtigkeit», Prolegomena zu einer Rechtsphilosophie, 1955, σελ. 188 ἐπ.—Περὶ τῶν σχετικῶν χωρίων τῶν Heidegger, Jaspers, ἴδε καὶ Κ. Δ. Γεωργούλη: «Αἱ σύγχρονοι φιλοσοφικαὶ κατευθύνσεις», 1954, σελ. 67 καὶ 85-86.

(2) Οὕτω αἱ ἀποφάσεις τῆς 17-2-54 (BGH, 6,46) ἢ τῆς 10.3.54 (BGH 6, 147).

τοῦ μίσους κατευθύνουν τὰς ἀξιολογικὰς λειτουργίας τῶν δύο ἀνωτέρω κατηγοριῶν. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει παρὰ νὰ προσαρμοσθῇ τὴν συμπεριφορὰν του πρὸς τὰς ἀξίας ποῦ τὸν ἀπεκαλύφθησαν μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ἐν λόγῳ λειτουργιῶν καὶ τῶν ὁποίων ἢ ὑπαρξίς εἶναι ἀδιαφιλονίκητον γεγονός⁽³⁾.

Ἡ νέα αὕτη ἀντίληψις τῆς κατὰ περιεχόμενον ἠθικῆς ἀντιτίθεται, ὡς ἐλέχθη, πρὸς τὴν Καντιανὴν φορμαλιστικὴν ἠθικὴν, ἐφ' ὅσον κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτὴν ἡ ἠθικότης τῆς πράξεως ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν συμφωνίαν τῆς μὲ τὸν ἠθικὸν νόμον, τὸν ἀντικειμενικὸν καὶ ἄγραφο, τὸν διατυπώμενον εἰς τὴν κατηγορικὴν προσταγὴν⁽⁴⁾. Ἄλλ' ἀπὸ τὴν βᾶσιν αὐτὴν ὠδηγήθη ὁ Κάντ εἰς δύο θεμελιώδεις ἀρχάς: ἀφ' ἐνὸς ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἠθικῶς ἐλεύθερος, διότι ἄλλως δὲν θὰ εἶχε νόημα ἡ συμμόρφωσις του πρὸς τὸν ἠθικὸν νόμον, ἐὰν αὐτὴ δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς ἐκλογῆς του· ἀφ' ἑτέρου ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὑπεύθυνος, πράγμα τὸ ὁποῖον προκύπτει καὶ ἐκ μόνῃς τῆς διατυπώσεως τῆς κατηγορικῆς προσταγῆς, ὅπου εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ «γενικοῦ νόμου» ἐνυπάρχει ἡ ἰδέα τοῦ συνανθρώπου.

Τὴν ἀντίληψιν ταύτην περὶ τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἐλευθέρου καὶ ὑπευθύνου ὄντος ἐδέχτο ἐπίσης ἀνεκάθεν καὶ τὸ Γερμανικὸν Ἀκυρωτικὸν Δικαστήριον, αὐτὴν δὲ ἐξέθεσε ἐπὶ λέξει καὶ εἰς τὴν γνωστὴν διὰ τὴν σημασίαν τῆς ἀπόφασιν τῆς 18)3)52 ἐπὶ τῆς νομικῆς πλάνης: «Ὁ ἄνθρωπος, λέγει αὕτη, ὡς ἔχων ἔμφυτον τὴν ἰκανότητα ἐλευθερίας ἠθικῆς αὐτοδιαθέσεως, καλεῖται ἐκάστοτε νὰ λαμβάνῃ ἐλευθέρως ἀποφάσεις τοιαύτας, ὥστε ὡς μέλος τῆς εὐνομιουμένης κοινότητος νὰ συμπεριφέρεται νομίμως καὶ νὰ ἀποφεύγῃ τὸ ἄδικον»⁽⁵⁾.

Μὲ τὰ ἀνωτέρω δεδομένα, ἡ νομοπαρασκευαστικὴ ἐπιτροπὴ ἠθέλησε νὰ ἀποφύγῃ

τὰς συνεπειὰς ἐκ τῆς παραδοχῆς τῆς θεωρίας τῶν ἀξιῶν τοῦ M. Scheller, καθ' ὃν ἀπόλυτον τρόπον θεμελιῶνται αὗται, καὶ ἠκολούθησε μέτρον ὁδόν: ὡς πρότυπον ἔθεσε τὴν εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος, μὲ βᾶσιν τὴν ἐμπειρίαν, ἀναγνωρίζει τὰς ἀρχὰς τοῦ ὀρθῶς πράττειν, σέβεται τὰς ἀξίας καὶ θεωρεῖ τὰς σχέσεις του πρὸς τοὺς συνανθρώπους ὡς τμῆμα τῆς ἰδίας του ὑπάρξεως. Εἰς τὴν διαπίστωσιν αὐτὴν διαβλέπει κανεὶς σαφῶς τὴν Καντιανὴν ἀντίληψιν τοῦ ἐλευθέρου καὶ ὑπευθύνου ἀνθρώπου. Αὐτὴν τὴν φορὰν ὅμως ἡ ἀντίληψις αὕτη, ὡς λέγει καὶ ὁ καθηγητὴς Jescheck, μέλος τῆς νομοπαρασκευαστικῆς ἐπιτροπῆς, δὲν λαμβάνεται ὡς μία a priori ἀναπόδεικτος πρότασις, ἀλλὰ δύναται νὰ ἐπικαλεσθῇ διὰ τὴν θεμελιώσιν τῆς σήμερον δεδομένα καὶ ἄλλων ἐπιστημῶν, ἀκόμη καὶ τῶν φυσικῶν⁽⁶⁾. Πορίσματα τῶν φιλοσοφικῶν ἀνθρωπολογικῶν μελετῶν καὶ γνῶμαι συγχρόνων ψυχολόγων, νευροψυχιάτρων καὶ κοινωνιολόγων, ἀκόμη καὶ φυσικῶν ἐπιστημόνων, κάθε ἄλλο παρὰ ἀποκλείουν τὴν ἀποδοχὴν τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, οὕτως ὥστε ἡ Καντιανὴ ἀντίληψις, ἡ τιθεμένη ὡς βᾶσις τῆς μεταρρυθμίσεως, νὰ μὴ θεωρῆται ἀναχρονισμὸς καὶ ὑπὲρ τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου ἀπατήσις.

Ὅρθον εἶναι ἐν τούτοις νὰ σημειωθῇ ὅτι διάφορον θέσιν ἐπὶ τοῦ γενικωτέρου θέματος τῆς θεωρητικῆς θεμελιώσεως τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου ἐκφορᾶει εἰς, πρὸς ἄλλην κατεύθυνσιν κινούμενος, ποινικολόγος, ὁ Γενικὸς Εἰσαγγελεὺς Fritz Bauer, ὡς δεικνύει ἡ ἀρθρογραφία του⁽⁷⁾ ἀλλὰ καὶ τὰ πρακτικὰ τῆς τελευταίας μόλις συνεδριάσεως (Νοέμβρ. 1958) τῆς Ὁμοσπονδιακῆς Ἐγκληματολογικῆς Ἑπιτροπῆς (Bundeskriminalamt) ἐπὶ τοῦ θέματος «Προβλήματα τῆς συγχρόνου ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς». Ὁ Bauer, δεδηλωμένος σοσιαλιστῆς διανοούμενος καὶ σταθερῶς προσανα-

(3) Weischedel, Wilhelm: «Recht und Ethik 1955, σελ. 19 ἐπ.—Ἐπίσης καὶ K. Δ. Γεωργούλη: «Ἀπόψεις ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἐποχῆς μας», σελ. 5 ἐπ.

(4) Kant: «Kritik der praktischen Vernunft», Akademieausg, σελ. 29-32.

(5) BGH 2,201.

(6) Jescheck, Hans-Heinrich: «Das Menschenbild unserer Zeit und die Strafrechtsreform», 1957, σελ. 13 ἐπ.

(7) Das Menschenbild im Strafrecht, ἐν Die Neue Gesellschaft, τόμ. 3, 1956, σελ. 333 ἐπ.

τολισμένος πρὸς τὰς ἀντιστοιχοὺς ἀπόψεις περὶ κράτους καὶ κοινωνίας, ἀντιπροσωπεύει τὴν εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ κυρίως Γαλλίαν καλλιερηγομένην θεωρίαν τοῦ περιβάλλοντος: Ὁ ἄνθρωπος προσδιορίζεται ἀπὸ τὸ περιβάλλον του καὶ εἶναι τὸ ἔκτυπον τούτου. Ἡ συνείδησίς του δὲν λειτουργεῖ κατὰ τὸ ἰδεῶδες πρότυπον τῆς ἐλευθέρως αὐτοδιαθέσεως καὶ εὐθύνης, ἀλλὰ ἔχει περιεχόμενον σχετικόν, προσδιοριζόμενον ἀπὸ τὸ ἐκάστοτε περιβάλλον. Τὸ ἔγκλημα κατὰ ταῦτα εἶναι κοινωνικὸν φαινόμενον καὶ ὡς τοιοῦτον πρέπει νὰ καταπολεμηθῇ. Σκοπός, λοιπόν, πάσης κατὰ τοῦ ἐγκλήματος πολιτικῆς πρέπει νὰ εἶναι ἡ προστασία τῆς κοινωνίας καὶ ἡ ἐπαναπροσαρμογὴ τοῦ ἐγκληματίου ἐν αὐτῇ. Τοῦτο δὲν ἐπιτυγχάνει ἡ ποινὴ, ἀλλὰ μόνον τὰ μέτρα ἀσφαλείας. Αἱ ἀπόψεις αὗται δὲν εἶδον ἀτήχησιν εἰς τὴν γερμανικὴν μεταρρυθμίσιν, ἄξιον δὲ νὰ σημειωθῇ εἶναι, ὅτι καὶ εἰς τὴν προαναφερθεῖσαν συνεδρίασιν τοῦ Bundeskriminalamt, μετὰ τὴν ἐκθεσιν τῶν ἀπόψεων τοῦ Bauer, ἐξεδηλώθη ζωηρὰ ἀντίδρασις κατ' αὐτῶν ἐκ μέρους τῶν λοιπῶν συνέδρων.

★

Σαφεστέραν ἐκφρασιν τῶν ἀνωτέρω ἐκθεισῶν ἐπικρατεστέρων ἀντιλήψεων περὶ ἀνθρώπου εἰς τὴν γερμανικὴν μεταρρυθμίσιν ἀποτελεῖ, ἐπὶ νομικοῦ πλέον πεδίου, ἡ μετὰ τὴν θεμελιώδη ἀρχὴν τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου «*nulla poena sine lege*» τῆς § I, βασικῆ ἀρχῆς τῆς § 2 τοῦ Σχεδίου: «Ὁ πρᾶττων ἄνευ καταλογισμοῦ (ἐνοχῆς) δὲν τιμωρεῖται. Ἡ ποινὴ δὲν δύναται νὰ ὑπερβαίνῃ τὸ μέτρον τοῦ καταλογισμοῦ». Ὡς περιεχόμενον τοῦ καταλογισμοῦ, θέματος ἀποτελοῦντος ἐπίκεντρον δογματικῶν διαφωνιῶν σήμερον ἐν Γερμανίᾳ, θὰ ἠδύνατο ἐπὶ τὸ ἀπλούστερον νὰ νοηθῇ ἡ ἀποδοκιμασία ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας τῆς συγκεκριμένης βουλήσεως τοῦ δράστου, ἡ ὁποία ὡδήγησεν αὐτὸν εἰς τὴν ἀξιώσιμον πρᾶξιν. Προϋποθέτει, λοιπόν, ὅτι ὁ δρᾶστης, κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς τελέσεως τῆς πράξεως, διέθετε τὴν ἀπαιτουμένην ἰκανότητα νὰ θελήσῃ ἄλλως, δηλαδὴ νὰ ἀποφύγῃ τὴν πραγματοποιήσιν τῆς ἀξιοποίνου πράξεως. Ἡ ποινὴ ἄρα, ἡ ἐπιβολὴ τῆς ὁ-

ποίας ἀποτελεῖ κρίσιν ἀπαξίας διὰ τὴν πρᾶξιν καὶ τὴν ὁποίαν ὁ δρᾶστης ὡς τοιαύτην πρέπει νὰ αἰσθανθῇ, ἐπιβάλλεται μόνον ἐφ' ὅσον ἡ πρᾶξις δύναται ἠθικῶς νὰ ἀποδοκιμασθῇ. Ἄνευ τοῦ ὅρου τούτου τῆς ἀποδοκιμασίας, ἡ ὁποία προϋποθέτει, ὡς ἐλέχθη, τὴν ἰκανότητα διακρίσεως τοῦ ἀδίκου καὶ ἀναλόγου προσδιορισμοῦ τῆς συμπεριφορᾶς, θὰ ἐνοθευέτο ἡ ἔννοια τῆς ποινῆς, μὴ διακρινόμενης πλέον ταύτης ἀπὸ τὰ μέτρα ἀσφαλείας, τὰ ὁποία ἐπιβάλλονται εἰς τοὺς στερουμένους τῆς ἰκανότητος πρὸς καταλογισμόν.

Ἡ διάταξις αὕτη τῆς § 2 τοῦ Σχεδίου, ἡ θεμελιούσα τὸ Ποινικὸν Δίκαιον ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ καταλογισμοῦ, ὡδήγει εἰς σειρὰν συνεπειῶν, ἔχει δὲ κυρίως ἀντίκτυπον ἐπὶ τῆς ἀντιλήψεως διὰ τὴν ἔννοιαν καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ποινῆς: Ὡς προκύπτει ἐκ τῆς αἰτιολογίας τοῦ Σχεδίου⁽⁸⁾, μέτρον τῆς ποινῆς ἀποτελεῖ πλέον ἡ ἐνοχὴ (καταλογισμὸς) ἡ στηριζομένη ἐπ' αὐτῆς ταύτης τῆς πράξεως καὶ μόνης, οὐχὶ δὲ ἡ ἀποδοκιμαστέα ἐν γένει διαγωγὴ (προσωπικότης) τοῦ ἐγκληματίου, ἡ μὴ ἐκφρασθεῖσα διὰ τῆς πράξεως. Τὴν θέσιν, λοιπόν, τῆς ἀπαιτήσεως ἀτομικῆς μεταχειρίσεως τοῦ δράστου, δι' ὅσον τὸ δυνατόν ἐυρύτερων ποινικῶν ὁρίων, καταλαμβάνει ἡ ἀπαίτησις τῆς νομικῆς ἀξιολογήσεως τῆς ἐκ τῆς πράξεως ἐνοχῆς δι' ὅσον τὸ δυνατόν στενωτέρων τοιούτων.

Τὸ ἐν λόγῳ συμπέρασμα δὲν ἔχει βεβαίως τὴν ἔννοιαν ὅτι ἡ ποινὴ εἶναι μόνον τὸ ἀντιστάθμισμα τῆς ἐνοχῆς. Πολὺ περισσότερον αὕτη ἔχει γενικωτέραν ἀποστολήν, τὴν διατήρησιν τῆς τάξεως ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Σκοποὶ σχεσίον ἔχοντες μὲ τὸ ἐπικίνδυνον τῆς προσωπικότητος τοῦ δράστου, ὡς ἡ πρόληψις μελλοντικῶν ἐγκλημάτων ἢ ἡ ἐπαναπροσαρμογὴ τοῦ ἐγκληματίου εἰς τὴν κοινωνίαν, δύναται νὰ ἐπιδιωχθοῦν δι' αὐτῆς, πλὴν ὅμως δὲν δύναται νὰ ἐπιτείνον ταύτην πέραν τοῦ ὁρίου τοῦ διαγραφομένου βάσει τῆς ἐκ τῆς πράξεως ἐνοχῆς. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο ἄλλωστε καὶ τὸ Σχέ-

(8) Entwurf des Allgemeinen Teils eines Strafgesetzbuches, Bonn 1958, Begründung, σελ. 2.

διον ἀπήλειψε τὸν θεσμὸν τῆς ἀορίστου καταδίκης, ὅστις πρωτίτως ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐπαναφορὰν καὶ προσαρμογὴν τοῦ ἐγκληματίου ἐντὸς τῆς κοινωνίας. Οἱ δευτερεύοντες οὗτοι σκοποὶ λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν ἐπιμέτρῃσιν τῆς ποινῆς ὡς προσδιοριστικοὶ παράγοντες ταύτης, μόνον ἐντὸς τοῦ ὀρισμένου ποινικοῦ πλαισίου τοῦ διαγραφομένου ὑπὸ τῆς ἐκ τῆς πράξεως ἐνοχῆς. Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν ἐκδοχὴν (τὸ Σχέδιον δὲν λαμβάνει θέσιν ἐπὶ τοῦ θέματος), ὅτι ἢ διὰ τῆς ἐνοχῆς προσδιοριζομένη ποινὴ εἶναι μία καὶ ὀρισμένη (μὴ κυμαινομένη ἐντὸς ὀρισμένου πλαισίου), οἱ δευτερεύοντες οὗτοι σκοποὶ δύνανται νὰ παίξουν ρόλον μόνον πρὸς μίαν κατεύθυνσιν, τὴν τῆς μειώσεως τῆς ποινῆς. Καὶ τοῦτο διότι, ὡς ἐλέχθη, ἡ ποινὴ δὲν εἶναι μόνον τὸ ἀντιστάθμισμα τῆς ἐνοχῆς. Καίτοι ὁ κανὼν εἶναι ὅτι αὕτη δὲν πρέπει νὰ ὑπολείπεται εἰς βαρῦτητα τῆς ἐνοχῆς τοῦ δράστου, εἰς ἔξαιρετικὰ περιπτώσεις εἶναι δυνατόν νὰ μειωθῇ, ἐφ' ὅσον ἐπιβάλλον τοῦτο λόγοι ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς, ὡς π. χ. ἡ ἐπανασύνδεσις τοῦ ἐγκληματίου ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὡς μέλους ταύτης. Ἐφ' ὅσον ἡ ποινὴ δὲν ἐπαρκεῖ διὰ νὰ ἐπιτύχῃ θετικὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ ἐγκληματίου, τότε πρέπει νὰ τεθοῦν εἰς ἐφαρμογὴν ἄλλης φύσεως μέτρα, ἥτοι τὰ μέτρα ἀσφαλείας (ἐπανορθωτικά, θεραπευτικά κλπ.). Οὕτω καθίσταται σαφῆς ἡ διάκρισις μεταξὺ ποινῆς καὶ μέτρων ἀσφαλείας, ὡς καὶ τὸ πεδίον ἐφαρμογῆς ἐκάστου, ἐν τῇ διαπιστώσει ὅτι ἢ μὲν ποινὴ καὶ τὸ δίκαιον ταύτης διαμορφοῦται κατὰ κύριον λόγον ἐν ὄψει τῆς πράξεως, τὰ δὲ μέτρα ἀσφαλείας ἐν ὄψει τῆς προσωπικότητος τοῦ δράστου.

★

Μετὰ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ καταλογισμοῦ ὡς θεμελίου καὶ ὄριου τῆς ποινῆς, δεόν νὰ δεχθῶμεν τὸ συμπέρασμα, εἰς τὸ ὁποῖον καταλήγει καὶ ὁ καθηγητὴς Jeschek, ὅτι τὸ βαθύτερον νόημα τῆς ποινῆς ἐντοπίζεται εἰς τὴν ἀνταπόδοσιν εἰς τὸν δράστην τοῦ κακοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπετέλεσε, δι' ἑτέρου κακοῦ, καὶ τὴν διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐξιλέωσίν του. Ἡ ἀνταπόδοσις αὕτη οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μὲ

τὰ αἰσθήματα τοῦ μίσους, τῆς ἐκδικήσεως ἢ ἄλλων ἀπωθημένων συναισθημάτων. Ἀνταπόδοσις σημαίνει ὅτι κατὰ τοὺς κανόνας τῆς διορθωτικῆς δικαιοσύνης ἐπιβάλλεται εἰς τὸν δράστην μία κύρωσις ὑπὸ μορφὴν κακοῦ, ἔνεκα τῆς ἀρνητικῆς στάσεώς του ἐναντι τοῦ δικαίου⁽⁹⁾. Χαρακτηριστικὸς εἶναι ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁ καθορισμὸς τῆς ἐννοίας τῆς διὰ τῆς ποινῆς ἐξιλέωσεως, τὸν ὁποῖον δίδει ὁ καθηγητὴς Eb. Schmidt: Ἐξιλέωσις σημαίνει ὅτι «ὁ ἐνοχος, πρὸς ἐπανάκτησιν τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας του, ἀναγνωρίζει ὡς ἠθικῶς ἀναγκαῖον δι' αὐτὸν τὸ ὑπὸ τῆς ποινῆς ἐπιβαλλόμενον κακὸν καὶ ἀποδέχεται «αὐτονόμως» δι' ἑαυτὸν τὴν ὑπὸ τῆς ἐννοίας ταύτης βάσανον τῆς ποινῆς»⁽¹⁰⁾. Ἡ ἰδεώδης αὕτη ἀντίληψις δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ὑφισταμένη μόνον ἐν τῇ θεωρίᾳ. Δεδομένα ψυχιατρικῶν ἐρευνῶν ἔχουν ἀποδείξει ὅτι ἡ ἐξιλέωσις διὰ τῆς ποινῆς ἀπετέλεσε συχνάκις μέσον ψυχικῆς ἰσορροπήσεως τοῦ ἐγκληματίου.

Τὰ ἀνωτέρω ἀποτελοῦν μίαν προσπάθειαν διαγραφῆς τῶν θεμελιωδῶν ἀντιλήψεων τοῦ νέου Σχεδίου τοῦ Γερμανικοῦ Ποινικοῦ Κώδικος. Ἡ κριτικὴ μελέτη τῶν διατάξεων τούτων, ὡς καὶ ἢ ἐν τῇ πράξει παρακολούθησις τῶν, θὰ ἦτο λίαν ἐνδιαφέρουσα, διὰ τὰ νεωτεριστικὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα αὐταὶ εἰσάγουν καὶ διὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν συγκράτησιν τοῦ ἠθικῶς εὐθραύστου συγχρόνου ἀνθρώπου καὶ τὴν στήριξίν του ὡς προσώπου—μέλους τῆς ἐπανευρισκούσης τὸν ἑαυτὸν τῆς κοινωνίας μας. Θετικὸν στοιχεῖον ἀποτελεῖ ἤδη ἡ σημαντικὴ διαπίστωσις περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς ἀντιμετωπίσεως καὶ τοῦ ἐκτρεπομένου κοινωνικοῦ μέλους ὡς προσωπικότητος, τῆς ὁποίας ὅλα τὰ στοιχεῖα—ἐν χαλαρώσει ἢ καὶ ἐν διαλύσει—πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζονται ὡς ἐνιαῖα ψυχικὴ καὶ σωματικὴ ἐνότης.

ANNA ΨΑΡΟΥΔΑ-ΜΠΕΝΑΚΗ

(9) Jeschek, ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 23.

(10) Schmidt, Eb: Materialien zur Strafrechtsreform 1954, τόμ. I, σελ. 11.



ΘΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΜΑΣ

ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΝΕΟΤΗΤΑ

Γ'. ΣΤΟ ΣΤΕΝΩΤΕΡΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

«Τὰ νιάτα μοιάζουν μὲ παρθένα δάση, πὸν τὰ βασανίζουν οἱ ἄνεμοι. Σαλεύουν πρὸς ὄλες τὶς μεριές τὰ πλούσια δῶρα τῆς ζωῆς, καὶ πάντα ἓνα βαθὺ μοιρομύρισμα βασιλεύει μέσα στὰ φυλλώματά τους». Τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ Maurice de Guérin μᾶς ὑπογραμμίζουν μὲ τὴν παραστατικότητά τους, τὶς ἀνησυχίες, πὸν φωληάζουν σὲ κάθε νεανικὴ ψυχὴ, καὶ τοὺς δυνατοὺς ἀνέμους τῆς ἐποχῆς, πὸν δέρνουν τὰ νιάτα. Οἱ ἄνεμοι αὐτοὶ σπρώχνουν ἓνα μέρος τῆς σημερινῆς νεότητος στὸ χάος καὶ στὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ της κρίσι.

Σ' αὐτὴ τὴν ἐσωτερικὴ κρίσι τῆς νεότητος, μερίδιο ἐνοχῆς δὲν ἔχει μόνο τὸ εὐρύτερο κοινωνικὸ περιβάλλον τῆς ἐποχῆς μας, πὸν μελετήσαμε στὸ προηγούμενο ἄρθρο μας. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλες αἰτίες καὶ ἄλλοι ὑπεύθυνοι γιὰ τὶς τόσες νεανικὲς ὑπάρξεις, πὸν καθημερινῶς χάνουν τὸ δρόμο τους καὶ πλανῶνται στὰ δρομάκια τοῦ κακοῦ ἢ καταντοῦν στὸ ἐδώλιο τοῦ δικαστηρίου ἀνηλίκων. Καὶ ἓνας τέτοιος ὑπεύθυνος εἶναι καὶ τὸ στενότερο περιβάλλον, στὸ ὁποῖο ἀναπτύσσεται τὸ παιδί καὶ ὁ ἔφηβος, τὸ σπίτι.

★

Πρὶν ὅμως μιλήσουμε γιὰ τὴν εὐθύνη τοῦ σπιτιοῦ, θὰ πρέπει νὰ σταθοῦμε γιὰ λίγο στὸ νέο. Δυό-τρία χρόνια πρὶν τὸ παιδί ζοῦσε στὴ σκιά τοῦ πατέρα καὶ τῆς μητέρας του, πὸν τοὺς ἔβλεπε γεμάτους τελειότητα. Ἐρχεται ὅμως ἡ ἐφηβικὴ ἡλικία, καὶ ξαφνικὰ ὁ κόσμος γύρω του στενεύει, σκοτεινιάζει. Δὲν ὑπάρχει πιά τὸ παλαιὸ κύρος: ὁ πατέρας γίνεται αὐταρχικός, προσβλητικός, ἡ μητέρα χάνει τὴν χθελισινὴ τῆς αἴγλης. Μέσα του ἀνάβει ἡ φωτιά τοῦ πόθου γιὰ ἀνεξαρτησία, μιὰ φωτιά,

πὸν τὴν ὑποδαυλίζει καὶ τὴν φουντώνει τὸ ἔντυπο, τὸ φίλμ, τὸ ὑλιστικὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς μας.

Στὰ νεανικὰ ἐξομολογήματα, πὸν ἔχει συγκεντρώσει ἡ Αἴκατ. Στριφτοῦ-Κριαρᾶ στὸ μελέτημά της «Προβλήματα καὶ ἀνησυχίες τῶν ἐφήβων ἀπὸ γραπτὲς μαρτυρίες τους», βλέπουμε ὀλοφάνερη τὴν τάσι αὐτῆς τῆς νεότητος γιὰ ἐλευθερία καὶ ἀνεξαρτησία, τὴν ἐπαναστατικὴ ἐναντίον τῆς πατρικῆς κυριαρχίας. Γράφει μιὰ σπουδαστρία τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας: «Θέλω νὰ ζήσω ἐλεύθερα, μὲ τὸ δικό μου τρόπο, χωρὶς νὰ μοῦ ὑποδεικνύουν οἱ γονεῖς τί νὰ κάνω. Θέλω νὰ ζήσω μόνη μου, ἀλλὰ δὲν μ' ἀφίνουν». Τούτῃ ἡ νεανικὴ τάσις κάνει πολλὲς νέες καὶ περισσότερους νέους νὰ ζοῦν ὅσο μποροῦν πῶ πολὺ ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι μὲ συντροφίες καὶ παρέες, ἀναζητῶντας τὴ χαρὰ στὴν ξέφρενη σύγχρονη ψυχαγωγία, στὴν περιπέτεια, στὴν «ἐλεύθερη ζωὴ». Μά, ἐκεῖ, ἀντὶ γιὰ τὸ γέμισμα τῆς καρδιάς τους, βρίσκουν συχνὰ τὸ γλυστερὸ μονοπάτι, πὸν τοὺς ὀδηγεῖ στὴν ἀπογοήτευσί καὶ στὸν ἠθικὸ γκρεμό.

Στὴν ἐξέγερασί τους καὶ στὸ κατάντημα αὐτὸ οἱ νέοι κάθε ἐποχῆς μοιάζουν τὸ νεώτερο γυιὸ τῆς ὑπέροχης Παραβολῆς, πὸν ζήτησε ἀπὸ τὸν Πατέρα του τὸ «ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας» του γιὰ νὰ τὴν κατασπατάλῃ καὶ νὰ βρεθῇ, ἀνέλπιστα, στὴν ἔσχατη κατάντια. Πολλὰ ἔργα, ἀπὸ τὴν ἄμεση ἢ ἔμμεση ἔμπνευσι αὐτοῦ τοῦ κειμένου τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, ἐπαναλαμβάνουν τὴν θλιβερῆ, μὰ τόσο ἀληθινὴ, ἰστορία τῆς ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τὸ πατρικὸ σπίτι μιᾶς νεότητος χωρὶς ἔρμα καὶ θεμέλιο πνευματικὸ.

Τὴν ἐσωτερικὴ ἐπαναστατικὴ ἐναντίον τῆς παρραστράτῃς πολλοὺς νέους, ὑποβοηθεῖ, μερικὲς φορὲς, καὶ τὸ ἴδιο τὸ

σπίτι της συγχρόνου μας εποχής. Διότι η οίκογένεια, ιδίως στην 'Αμερική—ή Εύρωπη ακολουθεί—περνά την μεγαλύτερα κρίσι της ιστορίας της⁽¹⁾. Πρὸ ἐτῶν (τὸ 1944) στὸ περιοδικὸ αὐτὸ ὁ Π. Μελίτης σ' ἓνα τοῦ ἄρθρου «Ἡ κρίσις στὴ σημερινὴ οἰκογένεια», ἐτόνιζε: «Δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε πὼς ἡ ὑγεία τῆς οἰκογενείας ὡς θεσμοῦ πηγαίνει περιφρημα. Δὲν εἶναι τόσοσὴν ἡ συζήτησις τῶν θεωρητικῶν. Εἶναι πρὸ παντὸς ἡ πραγματικότης, πού ὄλο καὶ περισσότερο ἐμφανίζει τὴν χαλάρωσι τῆς οἰκογενείας, πού παρουσιάζεται συχνὰ σὰν κάτι ἀρρωστημένο, ἀποτυχημένο, καὶ πού ὄλο καὶ χάνει τὴν δύνάμει του καὶ ἀπὸ καλὸ γίνεται κακὸ. Ὅλα τὰ σημάδια μαρτυροῦν τὴν κρίσι, πού περνά ὁ θεσμὸς τῆς οἰκογενείας στοὺς καιροὺς μας» (Βλ. Π. Μελίτη, «Γιὰ ν' ἀνοίξῃ ὁ δρόμος», 'Αθήναι 1957, σελ. 108).

Τὰ ἴδια τονίζει καὶ ὁ παιδαγωγὸς Ἰ. Ξηροτύρης στὸ βιβλίον του «Τὰ αἷτια τοῦ παραστρατήματος στὰ παιδιά καὶ στοὺς ἐφήβους»: «Τὸ πνεῦμα τῆς εποχῆς εἶναι ἀντιοικογενειακὸ. Ἡ ἀλλαγὴ, πού σημειώθηκε ὀλίγο κατ' ὀλίγο στὴ σφαῖρα τῶν ἀξιῶν καὶ ἡ ἀνάπτυξις μιᾶς ἐντελῶς νέας οἰκονομικοβιομηχανικῆς μορφῆς, ὅπως καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς μηχανῆς, τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς μαζικῆς παραγωγῆς, ἔχουν δυσμενῆ ἐπίδρασι στὴν ὑπόστασι τῆς οἰκογενείας. Ὁ πατέρας σήμερὰ δὲν ἔχει πιά τὴν παλιὰ ἔννοια τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογενείας. Σέρνει τὸ βάρος τοῦ κύρους, ἀλλὰ ὄχι καὶ τῆς ἀξίας⁽²⁾. Ἡ μάνα πάλι μὲ τὴν ἐγκατάλειψι

τῆς ἐστίας καὶ μὲ τὴν ἐξωτερικὴν στὰ ἐργοστάσια ἢ ἀλλοῦ ὀκτώωρη καὶ περισσότερη ἐργασία τῆς καὶ ἀπουσία τῆς ἀπὸ τὸ σπίτι παραμελεῖ τὴν ἀγωγή τῶν παιδιῶν καὶ τὸ χειρότερο τὴν ἐπιτηρησί τους. Ἀλλὰ καὶ ἡ μάνα, ὅπου δὲν ἀναγκάζεται ἀπὸ τὶς δημιουργημένες ἀνάγκες τῆς ζωῆς, νὰ πάρῃ τὸ δρόμο πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν ἐργασία, δὲ μένει πολὺ στὸ σπίτι, θέλει νὰ βγαίνει διαρκῶς. Πανδρεύθηκα, ὅπως λέει ἡ ἴδια, γιὰ νὰ γλεντήσω κ' ὄχι νὰ μείνω κλεισμένη στοὺς τέσσερεις τοίχους. Δὲν σκοτίζεται μὲ τὰ οἰκιακά τῆς καθήκοντα καὶ τὰ ἀναθέτει σὲ ξένα χέρια, σὲ πληρωμένες δυνάμεις. Τὸ παιδί, γιὰ νὰ τὸ ξεφορτωθῇ, τὸ στέλνει τὸ πρῶτὸ στὸ νηπιαγωγεῖο μὲ τὴνταντὰ καὶ τῆς τὸ φέρνουν τὸ βράδυ. Τὰ ἐνδιαφέροντά τῆς βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὴν οἰκογένεια, στὸν κινηματογράφον, στὸ θέατρο, στὶς συντροφίαις, χωρὶς νὰ ἔχη ἔστω καὶ λίγο βαριά τὴν καρδιά, πὼς ὅλη τὴν ἡμέρα δὲ βλέπει τὸ μικρὸ τῆς. Νικᾶν περισσότερο ἀπὸ τὴ μητρικὴ ἀγάπη οἱ ἐγωϊστικῆς ἀπαιτήσεις τῆς στὴ ζωῇ. Ὁ τύπος αὐτὸς τῆς γυναίκας σήμερὰ, ὄλο καὶ ἀπλώνεται, σημάδι κ' αὐτὸ τοῦ χαλαρωμένου οἰκογενειακοῦ δεσμοῦ...».

Συμπληρώνοντας τὴν εἰκόνα αὐτῆ τοῦ συγχρόνου σπιτιοῦ, πρέπει νὰ τονίσουμε, ὅτι πολλοὶ γονεῖς, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζουν τὴν ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ ἐφήβου, ἄλλοτε τοὺς δίδουν πλήρη ἐλευθερία ἢ μᾶλλον ἀσυνδοσία καὶ ἄλλοτε, σπανιώτερον στὴν ἐποχὴ μας, εἶναι ὑπεραυστηροί, βάνανσοι στοὺς νέους. Ἀκόμα ἡ ἀγνοία αὐτῆ τοὺς κάνει, θὰ ἔλεγε κανεῖς, νὰ καλλιεργοῦν τὴν τέχνη τῆς μεταδόσεως τῶν ἐλαττωμάτων τους στὰ παιδιά τους. Πολλὰ παιδιά καὶ ἐφηβοὶ γίνονται καθημερινὰ μάρτυρες μέσα στὸ σπίτι τους τῶν οἰκογενειακῶν καυγάδων, τοῦ δράματος τῆς ἀσυμφωνίας τῶν συζύγων, ἢ τῆς μέθης τους καὶ ἄλλων παρεκτροπῶν τους. (Βλέπε Α. Carrel «Reflexions sur la conduite de la vie», Paris 1950).

Ἄλλ' αὐτῆ ἡ κατάστασις δὲν ἀφίνει ἀνεπηρέαστο τὸ παιδί ἢ τὸν ἐφηβο. Συχνὰ

(1) Βλ. 'Αρ. Ἀσπιώτη: «Ὁ ἔφηβος καὶ ἡ οἰκογένεια», 'Αθήναι 1952 καὶ «Ἡ ἔφηβος κόρη καὶ τὸ οἰκογενειακὸν περιβάλλον», 'Αθήναι 1955. Ἐπίσης τὰ ἄρθρα Γ. Καζομιάνη: «Τὸ ἑλληνικὸ σπίτι» καὶ Ἀθ. Καραντώνη: «Τὸ παιδί καὶ τὸ οἰκογενειακὸ περιβάλλον», «Ἀκτίνες» 1950.

(2) Τὴν ἴδια διαπίστωσι ἔκανε καὶ μία ἐπιτροπὴ ἀμερικανῶν ἐπιστημόνων τώρα τελευταία. Ἡ γενικὴ ἐντύπωσις εἶναι, εἶπε σὰν ἐκπρόσωπός τῆς ὁ δόκτωρ Ἄλλεν Μάρινερ, ὅτι οἱ Ἀμερικανόπαιδες θεωροῦν τὸν πατέρα τους σὰν διακοσμητικὸ στοιχεῖο καὶ γι' αὐτὸ χάνεται συνεχῶς ὁ σεβασμὸς καὶ ἐπικρατεῖ μιά παράξενη καὶ τρομερὰ ἐπικίνδυνη ἰσότης. Τοῦτο φαίνεται ἀπὸ τὶς ἐξῆς παραδόξεις ἀπαντήσεις, πού ἔδωσαν ἐφηβοί, πού ρωτήθηκαν τί ἰδέα εἶχαν γιὰ τὸν πατέρα τους: «Εἶναι ὁ...

βοηθὸς τῆς μαμᾶς γιὰ τὸ νοικοκυριό», ἢ «εἶναι ὁ ἄνθρωπος, πού προσωπιῶ ἔχει νὰ μᾶς συντηρῇ καὶ νὰ μᾶς φροντίζῃ!»

ή κακή ατμόσφαιρα του σπιτικού παρακωλύει την ομαλή ψυχοσωματική ανάπτυξη του νεαρού βλασταριού και του δημιουργεί ανωμαλίες και διαταραχές στην υγεία του και στο νευρικό του σύστημα, το κάνει εδέξαπτο, ανήσυχο, όπως τονίζει η σύγχρονη βιολογία και ψυχιατρική.

Αυτή όμως ή πλευρά, των νευροσωματικών επιδράσεων δεν άφινει, πάντοτε, βαθειά ίχνη. Έξ άλλου μπορεί εύκολότερα στην ανδρική ηλικία ν' αντιμετωπισθῆ. Βαθύτερα όμως είναι τὰ ίχνη—και ἄρα δυσκολωτέρα ή θεραπεία—που άφινει στο ψυχικό και πνευματικό είναι τῆς νεότητος τὸ παραγμένο οικογενειακὸ περιβάλλον.

Τὰ θλιβερά αποτελέσματα, πὸ ἔχει τὸ οικογενειακὸ περιβάλλον, όταν δὲν ἐμπνέεται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, στὸν ψυχικὸ κόσμον τοῦ νέου, τὰ εἶχαν παρακολουθήσει τόσο οἱ Ἀρχαῖοι Ἑλληνας κλασικοί, ὅσο και οἱ σοφοὶ παιδαγωγοὶ και βαθεῖς ψυχολόγοι τῆς νεότητος, οἱ τρεῖς μεγάλοι Ἑλληνας Πατέρες. Εἶναι εὐτύχημα, ὅτι ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἔχει χαρίσει στὴν Χριστιανωσύνη μία εἰδικὴ ὁμιλία του περὶ ἀγωγῆς, τὴν «Περὶ κενοδοξίας και ὅπως δεῖ τοὺς γονεῖς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα». Ἐκεῖ ὁ Χρυσόστομος, ἀνάμεσα σὲ πολλὰ ἄλλα παιδαγωγικά προβλήματα, μᾶς κάνει λόγο και γιὰ τοὺς κινδύνους και τὸ κακὸ μονοπάτι, πὸ παίρνει τὸ παιδί, όταν «ὁ πατέρας σκέπτεται και φροντίζει μὲ κάθε τρόπο ὄχι πὸς θὰ κατορθώσῃ νὰ τὸ διαπαιδαγωγήσῃ διὰ νὰ γίνῃ καλὸς ἄνθρωπος, ἀλλὰ πὸς θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὸ στολίσῃ και νὰ τοῦ φορέσῃ χρυσαφικά και καλὰ ρούχα».

Τὴν κακὴ ἐπίδρασι τῆς χωρὶς πνεῦμα Θεοῦ οικογενειακῆς ἀγωγῆς στὴν νεανικὴ ψυχὴ, τὴν βλέπουμε και στίς ἡμέρες μας. Ὁ ἔφηβος, πὸ ζῆ σ' ἓνα περιβάλλον παραγμένο και ἔρχεται σὲ σύγκρουσι μὲ τοὺς γονεῖς του, μπαίνει σιγά-σιγά στὴ μόνωσι και ὑποκύπτει στὸν ἐγκωκεντρισμό. Ἡ συγκέντρωσι στὰ μαθήματά του, στὴν ἐργασία του, εἶναι κακὴ και τὰ ἀποτελέσματα πολὺ ἄσχημα. Ἡ συνειδήσις δὲν μπορεί πιά ν' ἀμνηθῆ στίς ἐνστικτώδεις και συναισθηματικὲς ἀντιδράσεις. Οἱ σε-

ξουαλικὲς φαντασιώσεις καταλαμβάνουν μὴ κεντρικὴ θέσι μέσα του. Ἡ σκέψις του ἀδυνατίζει, ἡ θέλησις του παραλύει γιὰ τὸ καλὸ και δένεται συνεχῶς περισσότερο στὴν ἀντίδρασι ἐναντίον τῆς πατρικῆς κυριαρχίας. Ἡ ἀντίδρασις αὐτὴ και ἡ κρίσις τῆς ἐφηβείας σπρώχνει συχνὰ τὸ νέο—ἀν δὲν βρεθῆ στὸ διάβα τῆς ζωῆς του ἓνας πνευματικὸς κυματοθραύστις—στὸ παραστράτημα, στὴν καταστροφὴ. Ὁ καθηγητῆς τῆς Ψυχολογίας Ross Stagner στὸ βιβλίον του «Psychology of Personality» (New York 1948) ἀναφέρει μὴ εἰδικὴ ἔρευνα, πὸ ἔγινε στὴν Ἀμερικὴ και πὸ ἀπέδειξε ὅτι τὰ παιδιά, πὸ ἔζησαν σὲ καλὸ ἠθικὸ οικογενειακὸ περιβάλλον, ἦταν τὰ περισσότερο εὐρωστα πνευματικά. Ἐνῶ τοῦναντίον τὰ παιδιά, πὸ παρουσίαζαν τάσεις στὸ παραστράτημα, στὸ κακὸ, εἶχαν ζήσει σὲ περιβάλλον «νευρικῆς ὑπερεντάσεως». Συχνὰ τὰ ἴδια τοῦτα τὰ παιδιά, νοιώθοντας τὴν ἐγκατάλειψι τῆς οικογενείας, ἔφθαναν νὰ ὀργανώνωνται σὲ μικροσυμμορίες και νὰ γίνωνται διαρρηκτα και ἐγκληματῆαι. Ἐπίσης ἡ ἔκθεσις τοῦ ἀμερικανοῦ γεροϋσιαστοῦ Κηφῶθερ ἀπεκάλυψε τὸ 1956 ὅτι τὸ ἥμισυ τῶν ἀνηλίκων ἐγκληματιῶν προέρχονταν ἀπὸ οἰκογένειες διαζευγμένων. Καὶ ὁ Edgar Hoover, ἀρχηγὸς τῆς F.B.I. ἔγραφε ὅτι τὸ 1953 ἔγιναν 1.000.000 συλλήψεις σὲ 232 πόλεις μὲ πληθυσμὸ ἄνω τῶν 25.000. Τὰ 7,8% τῶν συλληφθέντων δὲν εἶχαν κλείσει τὸ 18ο ἔτος τῆς ηλικίας των. Τὰ 52,6% ἀπὸ τοὺς νέους αὐτοὺς εἶχαν ἀποπειραθῆ νὰ διαπράξουν κλοπὴ, ἐνῶ τὰ 47,8% ληστεία. «Ἐξήταση, γράφει, τίς περιπτώσεις τῶν περισσότερων παιδιῶν, πὸ διέπραξαν τὰ ἀδικήματα και κατέληξα στὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ἀδιαφορία τῶν γονέων πρὸς αὐτά, εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς κυριωτέρους λόγους αὐτῆς τῆς συμπεριφορᾶς τους. Οἱ γονεῖς ἔχουν ἄλλα ἐνδιαφέροντα και δὲν τοὺς μένει καιρὸς, διὰ νὰ διαπαιδαγωγήσουν τὰ παιδιά τους. Ἄλλοι δὲν τοὺς δείχνουν οὔτε στοργή, οὔτε ἀγάπη, οὔτε και τὰ διδάσκουν τί πρέπει νὰ κάνουν ἢ νὰ προσέξουν στὴ ζωὴ τους».

Τὸ ἴδιο βαρυσήμαντα εἶναι και τὰ συμπεράσματα τοῦ πατρὸς Flanagan, τοῦ ἱερα-

ποστόλου τών παραστρατημένων παιδιών, και ιδρυτού της Boys Town. Στά άπομημονεύματά του («Understanding your boy») μās πιστοποιεί ότι τὰ 80-90% τών παιδιών, που περιουñελεξε, προέρχονταν από άτελείς οικογένειες, δηλ. από οικογένειες, που διαλύθηκαν με τὸ διαζύγιο, ή από οικογένειες, που κατεστράφηκαν έξ αίτίας του θανάτου του ένός ή και τών δύο γονέων κι' άκόμα από οικογένειες, που, έξ αίτίας της συμπεριφορās και της ζωής έν γένει τών γονέων, δέν είχαν τὰ παιδιά, παρὰ μιὰ μικρή δυνατότητα νὰ αναπτυχθούñ με κανονικό τρόπο⁽³⁾.

Στις ίδιες διαπιστώσεις καταλήγουν και ευρωπαίοι μελετηταί, όπως ο ψυχίατρος A. Maeder, ο Er. Schweizer, ο καθηγητής της Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας Otto Tumllirr, ο καθηγητής Hewyer⁽⁴⁾,

(3) Έξ άφορμής μās διπλής δολοφονίας, που έγινε από δύο νέους 19 χρονών τὸ 1957 στο άλσος του Σαιν Κλου στο Παρίσι, ή μεγάλη έφημερίς «Φιγκαρώ» διέθεσε τις στήλες της για δημοσία συζήτηση πάνω στο θέμα της εγκληματικότητας τών ανηλίκων. Στη συζήτηση πήραν μέρος δημοσιογράφοι, συγγραφείς, δικαστικοί και όλοι έτόνισαν πώς τὸ σπίτι είναι κυρίως υπεύθυνο για τήν αύξηση της εγκληματικότητας. «Στις 95% τών περιπτώσεων, υπεστήριξε ή Ντομίνι Ριλ, διευθύντρια ένός 'Αναμορφωτικού Κέντρου Γυναικών, ή εγκληματικότητα τών ανηλίκων έχει τήν προέλευσίñ της σε οικογενειακές συγκρούσεις και σε έσφαλμένες παιδαγωγική μέθοδο». Και οι άλλοι, που πήραν μέρος στη συζήτηση, διέτύπωσαν τήν ίδια περίπου άποψη. «'Ανακαλύπτομεν σχεδόν πάντοτε, είπε ο δόκτωρ Μπέρζ, διευθυντής ένός Ψυχοπαιδαγωγικού Κέντρου στο Παρίσι, ότι για διαφόρους λόγους, που δέν είναι κατ' ανάγκη τὸ διαζύγιο τών γονέων, άλλα ένίοτε ο χαρακτήρας τους ή ή συμπεριφορά τους στην οικογένεια, οι νεαροί κακοποιοί δέν είχαν ευρει στο πατρικό σπίτι ούτε ασφάλεια, ούτε στοργή».

(4) Ο Er. Schweizer, βρίσκει ότι τὰ 58% στα άγόρια και τὰ 72% στα κορίτσια, που παραστράτησαν προέρχονταν από άτελείς οικογένειες' από τήν όρφάνια του ένός ή και τών δύο γονέων, από διεγυμένους γονείς, ή από έξώγαμες σχέσεις. Στις έρευνές του ο Καθηγητής της Παιδαγωγικής και της Ψυχολογίας Otto Tumllirr, έπὶ 880 έκτροχιασμένων παιδιών βρήκε, πώς τὰ 66% προέρχονταν από χωρισμένους γάμους κλπ. Και σε 400 περιπτώσεις νεανικών παραστρατημάτων, που εξέτασε ο Καθηγητής Hewyer από τὸ 1936 ως τὸ

ή ψυχολόγος Odette Philippon, ή ψυχίατρος Kate Friedländer, που ξεετάζουν τις επιδράσεις του στενωτέρου περιβάλλοντος στη διαμόρφωση και εξέλιξη του ψυχικού και πνευματικού κόσμου του συγχρόνου παιδιού. Τὸ συμπέρασμα της έρευνής της Odette Philippon (βλ. μελέτη της «La jeunesse coupable vous accuse». Enquête mondiale, Sirey 1950), που απλώθηκε σε 18.376 παραστρατημένα και εγκληματικά κορίτσια πολλών χωρών της Ευρώπης και της 'Αμερικής είναι πώς 11,5 φορές συχνότερα παρουσιάζονται οι αίτιες του παραστρατήματος τών κοριτσιών σε οικογένειες, που δέν είναι ολοκληρωμένες ή είναι ήθικα κατεστραμμένες ή διαλελυμένες με έξώγαμες σχέσεις, παρὰ σε οικογένειες όμαλης οικογενειακής ατμόσφαιρας. Και ή Friedländer τονίζει στην έρευνά της «La delinquance juvenile», Paris, ότι οι κυριώτεροι παράγοντες, που οδηγούν τὰ παιδιά στην άντικοινωνική συμπεριφορά και στο παραστράτημα εύρίσκονται κυρίως στη στάση τών γονέων άπέναντι τών παιδιών κατά τὰ πρώτα πέντε παιδικά τους χρόνια⁽⁵⁾.

1940, τὰ 88% ήταν από «dissociées» οικογένειες, σημειώνει ή έρευνα του «Informations Catholiques internationales», «La Jeunesse en péril», που δημοσιεύθηκε στο τεύχος της 15 Μαΐου 1958.

(5) Καί οι στατιστικές τὸ ίδιο λένε: Οι έρευνες, που έγιναν τελευταία στην πολιτεία της Ν. Υόρκης έπὶ 2.775 παιδιών, που εγκλημάτησαν, απέδειξαν, ότι τὰ 66% προέρχονται από οικογένειες εύρικόκομες έν διαλύσει. Τὸ αυτό διαπιστώνουν άφρικανικές και ευρωπαϊκές στατιστικές. Έτσι π. χ. ή Έκθεση του Έθνικού Συμβουλίου της Νοτιοαφρικανικής Ένωσεως για τὰ σχολεία δείχνει ότι δύο στα τρία από τὰ παιδιά, που έγράφηκαν στα Δημόσια Έκπαιδευτήρια τὸ 1956 προέρχονται από διαλελυμένες οικογένειες. 72% τών παραστρατημένων παιδιών, που ώδηγήθηκαν στα δικαστήρια ανηλίκων είχαν και αυτά διαζεγμένες οικογένειες. 'Από τους 16.819 νέους, που καταδικάσθηκαν από τὰ ισπανικά δικαστήρια κατά τὰ χρόνια 1942-1947 μās αποκαλύπτονται τὰ έξής: 1) Η επίδραση του περιβάλλοντος είναι ισχυρότερη από τήν κληρονομικότητα. 2) Η οικογενειακή ζωή τών νεαρών εγκληματιών είναι, κατά τις 76,38% τών περιπτώσεων όρφάνια, έλλειψις άγωγής κλπ., ή δέ οικονομική άθλιότητα του σπιτιού συμβάλλει κατά 27,75%. (Βλ. άνακοίνωση

Σε παρόμοια συμπεράσματα έχουν καταλήξει και έρευνες Έλλήνων ειδικών. Ο ψυχίατρος Α. Άσπιώτης στο βιβλίο του «Ο έφηβος και η οικογένεια» (Άθήναι 1952) τονίζει ότι υπάρχει «άμεσος σχέσις τής εφηβικής έγκληματικότητας με το κακόν η στενόχωρον οικογενειακόν περιβάλλον». Στα ίδια καταλήγει και ο Μιχ. Γάκης σ' ένα τελευταίον του άρθρο στο παιδαγωγικόν περιοδικόν «Έλληνοχριστιανική Άγωγή» (Άρ. 77).

Σάν χαρακτηριστικόν ντοκουμέντον τής εϋθύνης του σπιτιού στην κακή εξέλιξιν του παιδιού αναφέρουμε την απάντησιν του νεαρού δολοφόνου Σπ. Κώνστα στην δίκη του τόν 1953. «Όταν τόν ρώτησαν από πού πράγμα στερήθηκε πιδ πολύ στην νεαρή του ηλικία, απάντησε: από την αγάπην τής μάνας!

«Όλα αυτά—και αναρίθμητα άλλα ντοκουμέντα—ένα πράγμα αποδεικνύουν: ότι οί οικογένειες, πού δέν αποτελούν ένα ολοκληρωμένο σύνολον, πού δέν διαθέτουν «ένότητι», γιατί στεροϋνται από Πνεϋμα, είναι έστιες παραστρατήματος τών παιδιών. Εϋτυχώς ότι ένα ποσοστό οικογενειών βρίσκεισεται σέ «μαλή κατάστασι» μεγάλο όμως μέρος ζή και άναπνιξι περισσότερον η λιγώτερον μέσα σέ ταραγμένη οικογενειακή ατμόσφαιρα, πράγμα πού βοηθεϊ πολύ στην αύξησιν του νεανικού καταγκυλισματος.

★

Άλλ' όπου η οικογένεια σταματά, εκεί πρέπει να έρχεται τ ό σ χ ο λ ε ί ο. Όταν αυτό στέκεται στο ύψος του, μπορεί να βοηθήσει και ν' αναπληρώσει σ' ένα σημείο την έλλιπην άγωγή τής οικογενείας, άλλωώς συμβάλλει και αυτό με τή σειρά του στο κακό—φαινόμενο όχι άσυνήθιστον στην έποχή μας.

Και συμβάλλουν στην αύξησιν του κακού τὰ σχολεία—υπάρχουν πάντοτε οί φωτεινές εξαίρεσεις—διότι ανταποκρίνονται έλλιπώς σ' αυτό πού λέμε άγωγή, δηλαδή στην συνειδητή και προγραμματική ένέρ-

γεια και προσπάθεια να επιδράσουμε εϋμενώς στο παιδί, να τόν ανυψώσουμε από τή σφαίρα τών ένστίκτων και τών όρμών, να τόν δυναμώσουμε την ήθικην ένέργεια, να τόν βοηθήσουμε να αναπτύξει τις πνευματικές και ψυχικές του ικανότητες, για να είναι σέ θέσει να εκπληρώσει τόν άτομικόν προορισμόν του ως άνθρωπος, να γίνη ένα δημιουργικόν μέλος τής κοινωνίας, με πνεϋμα συνεργασίας, και ένας έντιμος πολίτης, πού να υψώνεται πάνω από τόν άπλώς άτομικόν.

Δυστυχώς αυτά συχνά λησμονοϋνται από την στοιχειώδη και μέση εκπαίδευσιν, πού είναι προσανατολισμένη, μερικές φορές, μόνο στην μετάδοσιν γνώσεων και σκοπό τής έχει την νοητική ανάπτυξιν τών νέων. Αυτό, καθώς και η έλλειψις συχνά εμπνευσμένων οδηγών-διδασκάλων, τὰ διδακτικά βιβλία, πού κάποτε διαπνέονται από άρνητικόν πνεϋμα (βλ. Π. Μελίτη, Πώς μορφώνονται τὰ παιδιά μας, «Για ν' άνοιξη ό δρόμος» σελ. 119) και άλλα αίτια βοηθοϋν στην ήθικην και πνευματική πτώσιν τών παιδιών, όπως διαπιστώνεται συχνά από άρμόδια πρόσωπα. (βλ. «Δελτίον τής Χριστ. Ένώσεως Έκπαιδευτικών Λειτουργών», 1952, σελ. 76).

Και η άνώτερη εκπαίδευσις; Εκπληρώνει τόν προορισμόν τής; Δυστυχώς, μερικές φορές, όχι. Διότι ένα στείρον πνεϋμα, χωρίς πνοή άληθινής πνευματικής καθοδηγήσεως συχνά, την διαπνέει. Και παλαιότερα στο περιοδικόν αυτό είχε έπισημανθή τόν γεγονός⁽⁶⁾, άλλα και σήμερα τονίζεται από πολλούς, τόσο στην Εϋρώπη και στην Άμερική, όσο και στην Ελλάδα, η ίδια αλήθεια. Η άνωτάτη παιδεία φαίνεται πως δέν πήρε άκόμα συνείδησιν πως αντιμετωπίζουμε μιάν έντελώς νέα έποχή—έποχή πού την χαρακτηρίζει τόν γεγονός τής διασπάσεως του άτόμου και τὰ άγωνιώδη μεταφυσικά προβλήματα—και δέν στέκεται στο ύψος τών μεγάλων στιγμών. Ζή μερικές φορές σ' έναν άλλο κόσμον—στον ήσυχον προπολεμικόν, και, συχνά, ύλιστικόν ήσυχον—και τής είναι δύσκολον να νοιώσει τούς καϋμούς

του Leo Delaa στο 3ο Διεθνές Συνέδριον τής θεραπευτικής Κοινωνιολογίας, Περιοδικόν Lumen Vitae, VI 1951, Νο 1-2, σ. 124).

(6) Π. Μελίτη: «Τὰ «πνευματικά ιδρύματα» στην δοκιμασία» και «Τὰ πανεπιστήμια εις κρίσιν καμπίν», «Άκτίνας» 1945, σ. 4 και 51.

και τὰ αγωνιώδη μεταφυσικά και βιοθεωριακά θέματα, πού ζώνουν την σύγχρονη νεότητα. Δέν έχει τὸ αἶσθημα πόσο ἀναγκαία εἶναι ἡ Πίστις και πόσο ἀπαραίτητα εἶναι τὰ ἀληθινὰ ἰδανικά στη νεολαία τῆς ταραγμένης ἐποχῆς μας, και γι' αὐτό, ἡ και γιατί ἡ ἴδια τὰ στερεῖται, δέν τὰ προσφέρει στις αἰθουσες τῆς διδασκαλίας.

Ὅλα αὐτὰ ὑποβοηθοῦν μιά μερίδα τῆς πανεπιστημιακῆς νεότητος νὰ τραβᾷ τὸ δρόμο τῆς πνευματικῆς ἀδιαφορίας, τῆς ψυχικῆς νοχελείας, και νὰ παρουσιάζη, μερικὲς φορές, τὰ ἴδια ψυχικά συμπτώματα—ἀπελπισία, ἐσωτερικὸ κενό—πού δοκιμάζουν και οἱ νέοι, πού δέν πέρασαν ποτὲ τὸ κατώφλι τῆς ἀνωτάτης παιδείας. «Ἡ μόρφωσις, πού παίρνω στη Σχολή μου, ἔγραφε ἕνας σπουδαστής, δέν με ἱκανοποιεῖ. Κάτι ἄλλο ζητοῦσα, πού ὅμως δέν τὸ εὑρήκα στὸ Πανεπιστήμιο. Ἀλλοιώτικα ὠνειρευόμουν τὴν ἀκαδημαϊκή μου ιδιότητα και ἄλλα συνήνησα. Θὰ ἤθελα ἀπὸ ὅλους τοὺς καθηγητάς μου τὴν πνοή, πού λιγοστοὶ μᾶς μεταδίδουν... Μὰ ἔτσι πού εἶναι τὰ πράγματα πάω ν' ἀπελπισθῶ! Βλέπω πὼς θὰ γίνω ἕνας ξερὸς ἐπιστήμων και τίποτ' ἄλλο...».

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐλλείψεως πνευματικῆς ἐκπαίδευσως στὴν σύγχρονη νεότητα ἐτόνισε και ὁ Α. Carré(7), μὲ τοῦτα τὰ λόγια: «Παρ' ὅλο τὸ χροῖμα, πού ξοδεύθηκε γιὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν παιδιῶν και τῶν νέων δέν φαίνεται νὰ ἔγιναν περισσότεροι οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ πνεύματος... Δέν φαίνεται τὰ παιδιά, πού μεγαλώνουν μὲ τόσες φροντίδες μέσα στις ἐξαιρετικὲς ὑγεινὲς συνθήκες τῶν σχολῶν, νὰ ἔχουν τώρα καλύτερο ἠθικὸ και πνευματικὸ βάθος». Τοῦναντίον μάλιστα ἀπὸ τὴν συχνὰ χωρὶς Πνεῦμα Θεοῦ ἀγωγή στὴν Ἀμερικὴ βγαίνουν, ὑπογραμμίζει, «ἄνθρωποι μὲ πολλὴ ἀγνοια, πολλὴ πονηρία και μιά πνευματικὴ ἀδυναμία, πού τοὺς κάνει νὰ ἐπηρεάζωνται βαθεῖα ἀπὸ τὸ περιβάλλον τους».

★

Κλείνοντας μὲ τὸ σημερινὸ ἄρθρο τὸ

(7) Α. Carré: «Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸ τὸ ἄγνωστο», Μετάφρασις Β. Κаланτζή-Σ. Συριπούλου, Ἀθήνα, σ. 14.

δεύτερο μέρος τῆς ἐρεῦνης μας—αἷτια και ὑπεύθυνοι—δυσὸ λόγια συμπερασματικά ἄς ὑπογραμμίσουμε: Τὰ νιάτα εἶναι ἡ ἡλικία τῶν πνευματικῶν πόθων. Θερμὴ και διψασμένη, συχνά, εἶναι ἡ καρδιά τους, πὼς νὰ δώσουν ἕνα νόημα στη ζωὴ τους. Ἀναζητοῦν πολλὲς φορές σ' ὅλες τὲς ἀγορὲς τοῦ κόσμου μιά ἀρχή, ἕνα ἰδεώδες.

Ἄλλ' οἱ ἀγορὲς εἶναι ἄδειες. Ἡ οἰκογένεια και ἡ κοινωνία, ἡ τέχνη και ὁ τύπος, μὲ μιά λέξι ἡ ἐποχὴ μας(8), στεῖρα ἀπὸ ἀληθινὰ πνευματικά ἰδεώδη, ἀρνήτρια τοῦ Πνεύματος, δέν ἱκανοποιεῖ τοὺς βαθύτερους πόθους τῆς νεανικῆς ψυχῆς μὲ τὰ «ἐρζάιτς» τοῦ εὐκόλου πλουτισμοῦ, τῆς καλοζωίας, ἢ τῆς παράφορης ψυχαγωγίας και τῶν διαφόρων χορῶν, πού κάθε τόσο ἐφευρίσκει. Ἔτσι, ἕνα μέρος τῆς νεότητος φθάνει στὸν κορεσμό, γλυστῶα στὴν ἀπιστία, στὴν ἀπογοήτευσιν και στὸν ἠθικὸ κρημνὸ. Ὁμολογεῖ: «Σκέπτομαι και ζῶ μέσα στὸ κενό: γι' αὐτὸ κι' ὅλα μοῦ φαίνονται χάος». Κι' ἄλλοτε ἐξομολογεῖται «πρώτη μας ἀνακάλυψιν εἶναι ἡ ἀπόγνωσις γιὰ τὴν ἀπιστία μας... ἡ χρεωκοπία μας εἶναι ἡ μόνη πραγματικότης». Μία χρεωκοπία πού, μερικὲς φορές, φθάνει ὡς τὴν αὐτοκτονία. Χαρακτηριστικά εἶναι τὰ λόγια τοῦ γιουὸ ἑνὸς Γερμανοῦ ἑκατομμυριούχου, πού αὐτοκτόνησε τελευταῖα, γιατί εἶχε βαρεθῆ τὴ ζωὴ του! «Ἐδοκίμασα τὰ πάντα, ἐκμυστηρεύθηκε ὁ ἴδιος σὲ μίαν ἠχογραφημένη ταινία, πού βρέθηκε στὴν τσέπη του. Εἶχα χρήματα, αὐτοκίνητο, ἀπολαύσεις, δέν γνωρίζω τί νέο ἡμπορεῖ νὰ μοῦ προσφέρει πλέον ἡ ζωὴ. Δέν ὑπάρχει τώρα παρὰ ὁ θάνατος».

Ἄλλὰ τὸ κακὸ πού περιγράψαμε ὡς τώρα δέν εἶναι ἀθεράπευτο. Ἡ νεότης «ἐν κινδύνῳ», ξυπνὰ πολλοὺς ἀπὸ τὸν λήθαργό τους. Καὶ παντοῦ τὸ σύνθημα ἀκούγεται: «Ἀνάγκη πνευματικῆς ἐπιστρατεύσεως γιὰ τὴ σωτηρία τῆς νεότητος»!

(Συνεχίζεται)

I. ΕΡΜΩΝΙΚΟΣ

(8) Margaret L. Cormack: «Youth in our changing culture», Περιοδικὸ «The Journal of Pastoral Care», No. 3, 1958.



«Ο ΚΟΣΜΟΣ ΠΕΡΙΜΕΝΕΙ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

(«Le monde attend l'Église» (Fleury, Paris 1957). Είναι ο τίτλος του βιβλίου που απευθύνεται σ' όλους. Έγγραφο από μία παγκόσμια χριστιανική ένωση των Laïcs. Περιλαμβάνει γνώμες ανδρών και γυναικών διαφορετικής φυλής, μορφώσεως, γλώσσας, επαγγέλματος. Καθένας τους μιλάει με πλήρη ελευθερία εκφράσεως από τη δική του σκοπιά. Ο πολιτικός φέρει εις μελέτη τα παγκόσμια προβλήματα με πολιτική αίσθησι εμπροστωμένη από τη πείρα και μ' ένα βαθύ χριστιανικό πνεύμα. Ο επιστήμων διευκρινίζει μέσα στα αισθητά φαινόμενα του κόσμου και με τα όργανα της σύγχρονης επιστήμης κάτι υπέροχο. Ο ιστορικός, ο ψυχίατρος, ο μυθιστοριογράφος σηματοδοτεί καθένας με τον τρόπο του το σημερινό κόσμο. Ο καλλιτέχνης του κινηματογράφου με τη χριστιανική σκέψι ατενίζει την τέχνη του.

«Όσοι μιλούν σ' αυτό το βιβλίο δεν είναι από τις μέτριες προσωπικότητες. Δεν είναι μερικά «δείγματα χριστιανών» γι' αυτό ή όμολογία τους έχει αξία. Έκφράζονται σ' ελεύθερη προσηγορία σ' όλους και μεταφρασμένη στα όρια των προβλημάτων, των απασχολήσεων, των άμεσων τάσεων όλων. Αξίζει να γνωρίσωμε μερικούς απ' αυτούς.

Wladimir d' Ormesson. Πρόεδρος της Γαλλίας εις Αργεντινή. Μέλος της Γαλλικής Ακαδημίας. Ασχολείται με τα πολιτικά προβλήματα που απασχολήσαν και απασχολούν την Γαλλία. Αυτό τον έκανε γνώστη πολλών πραγμάτων πολιτικής φύσεως, ενώ συγχρόνως τον ώθησε εις τόσο ρεαλιστική όμολογία. «Ζούμε» είπε «εις ένα κόσμο αναστατώσεων και στενοχωριών. Η ανθρωπότης ζή εις ειρηνικήν εποχή, μα δεν κατορθώνει να την μονιμοποιήσει. Όταν ο άνθρωπος πετά πάνω από την γή, δεν γνωρίζει ούτε απόστάσεις ούτε σύνορα. Η επιστήμη έθεσε στα χέρια του καινούργιες δυνατές δημιουργίες. Αλλά μέχρι τώ-

ρα αυτές οι ανακαλύψεις φέρουν προς την καταστροφή.

Εάν δεν θέλαμε να είμεθα τραχείς μεταξύν των φοβερών αντίλογιών, μία γενική αναθεώρησις των τρόπων της ζωής μας και των σκέψεων επιβάλλεται.

Δεν υπάρχει άλλη λύσις. Μόνον, όταν ο άνθρωπος θα μείνη συνδεδεμένος με τον Θεό, την Αρχή του Απειρού και θα καταλάβη τα καθήκοντα, τα όποια αυτή ή υπερφυσική κλήσις του επιβάλλει, όχι μόνον προς τον έαυτόν του, αλλά και προς τον πλησίον του, τότε ή ανθρωπότης θα ένωθι, οι ανακαλύψεις θα αξιοποιηθούν, οι συνθήκες της ζωής της θα μεταβληθούν. Διά να διατηρήση ο άνθρωπος την ελευθερία του, πρέπει να διατηρήση την ψυχή του εις ένα ανώτερο πνευματικό επίπεδο. Μόνον έτσι θα μπορῆ να αξιοποιήση τις κατακτήσεις της τέχνης και να τους δώση ανώτερο νόημα. Διαφορετικά ή τύχη του Προμηθέως μᾶς περιμένει.

Η μεταβατική εποχή στην οποία ζούμε τόσο γεμάτη από δυσκολίες, από αντιφάσεις, από δράματα, μού φαίνεται ότι αρχίζει να διορθώνεται ευτυχώς. Πρέπει όμως να έξορημόσωμε.

Απειρες εργασίες μᾶς περιμένουν. Εργασίες υπεύθυνες μᾶς υποχρεώνουν να τις αναλάβωμε. Πρέπει να τις πλησιάσωμε με σύνεσι, με φωτισμένη σκέψι, με θησαυρούς πείρας αλλά και με έλπίδα, με θάρρος, με δύναμι και πίστιν.

Marga Klompe. Χημικός. Φυσικός. Υπουργός Ολλανδίας. Η ιδιότης της ως χημικού-φυσικού δεν την εμπόδισε να επέκτεινι τις παρατηρήσεις της και πέραν των φυσικοχημικών αντιδράσεων. Και είναι αξιοσημείωτες οι παρατηρήσεις της από τις προσπάθειες, που καταβάλλει για την πνευματική πρόοδο της Ολλανδίας.

«Ο χριστιανός» είπε «που έχει μια όρθη αντίληψι της προσπαθείας του εις μία πρακτική συνεργασία, έχει την συναίσθησι ότι

τό έργο του είναι ένα οικοδόμημα και αυτός ένας υπηρέτης του Θεού Διδασκάλου.

Γνωρίζει, ότι ο ίδιος με τις μεγαλύτερες γνώσεις και τον πιο μεγάλο ζήλο δεν δύναται τίποτε να εκπληρώσει δίχως την βοήθεια του Πνεύματος, το Όποϊον μόνον δύναται να μεταβάλει και την πρόσοψι της γής. Γι' αυτό οφείλει ν' άντλή χωρίς διακοπή από τις πηγές των θρησκευτικών εμπνεύσεων. Διά να επιτύχη τη συνεργασία, τη βοήθεια, τη διοργάνωσι ενός συνόλου πρέπει πάντοτε να κινητοποιή τις δυνάμεις, που προέρχονται από μια βαθειά πείρα και από μια ζωή αγάπης. Μόνον έτσι θα μπορέσει να φέρη εις πέρας την υπηρεσία, που σαν χριστιανός οφείλει να αποδώσει στην ανθρωπότητα. Κι' η ανθρωπότης περιμένει...».

Francesco Severi. Μαθηματικός, καθηγητής στα Πανεπιστήμια Parme, Ferrare, Padoue. Μέλος πολυαριθμών επιστημονικών Ακαδημιών του κόσμου. Θεωρείται σήμερα ο μεγαλύτερος από τους ζώντας μαθηματικούς της Ιταλίας. Απασχολείται με μαθηματικά και φιλοσοφικά θέματα. «Επιστήμη και θρησκεία, χθές και σήμερα» είναι το θέμα που με τόσο σαφήνεια ανέπτυξε σε συνέδριο των Laics. «Η κλασική επιστήμη» είπε «όμιλει περί προδήλων και αναγκαίων. Η επιστήμη ή σύγχρονη όμιλει περί συμφωνιών και πιθανοτήτων. Η επιστήμη του 19ου αιώνας ένόμιζε, ότι μια μέρα ο άνθρωπος θα βρη το κλειδί του σύμπαντος. Απεναντίας ή επιστήμη σήμερα ξέρει ότι ο άνθρωπος δεν δύναται να προχωρήσει προς την Αλήθεια παρά με διαδοχικά προσεγγίσεις, που δεν θα τελειώσουν ποτέ. Έάν αληθινά ο άνθρωπος μπορούσε να κατέχη το κλειδί του σύμπαντος θα έγινετο αναμφιβόλως Θεός, πράγμα που κανένα δν γνωστικό δεν μπορεί να τό σκέπτεται... Ανθρωποι της σκέψους, πριν να είναι πολύ άργα, άκούστε και σκεφθήτε αυτά τό λόγια που προέρχονται από ένα άγνωστον. Σήμερα αυτοί, που ήσαν άκόμη μακρυνά, επιστρέφουν στο Θεό και Αυτός, που έχει τις μεγαλύτερες ήθικες άξίες ζητεί να θρασυση τό μίσος μεταξύ των λαών και να διαδώσει αυτή την εκπολιτιστική χριστιανική

αλήθεια με δικαιοσύνη και με σεβασμό προς την ελευθερία και την ανθρώπινη προσωπικότητα».

Anna Blyth. Καλλιτέχνης του κινηματογράφου, που παρατηρεί τό έργο της ήθοποιού από την χριστιανική σκοπία. Άνεδείχθη μεταξύ των καλύτερων ήθοποιών του Hollywood. Έζησε μερικά χρόνια τή ζωή του καλλιτέχνου και εκ πείρας όμολογεί: «Η εθύνη της ήθοποιού είναι μεγάλη για τή θέσι που θα πάρη ως προς την τέχνη, που χρησιμοποιεί και ως προς τό οικονομικά συμφέροντα, που της υπόσχονται. Σήμερα στην τέχνη των φίλμς βλέπομε τον έμπορικό κίνδυνο να μεγαλώνη. Η λύσις, που θα δοθή εις αναπόφευκτες διαφορές μεταξύ επαγγέλματος και συνειδήσεως ήτο πάντα και θα μένη πάντα μια υπόθεσις καθαρώς προσωπική, που ή ήθοποιός οφείλει να έξουδετερώσει μόνη της. Οι ευσυνείδητοι ήθοποιοί επιθυμούν πάνω άπ' όλα να θέσουν την τέχνη τους στην υπηρεσία μιας άνωτέρας ιδέας προερχομένης από μια χριστιανική συνείδησι. Τό ίδιο πρέπει να επιθυμή και κάθε παραγωγός ή συγγραφεύς. Αυτό όμως δεν θα μπορέσουν να τό πραγματοποιήσουν όλοι. Πάντως όλοι, όμοιοι με τον ταπεινό σας υπηρέτη, ύπολογίζουν στις προσευχές σας για να βρούν δύναμι».

Lopez Ibot. Ψυχίατρος. Μέλος πολλών επιστημονικών ένώσεων Ευρώπης και Αμερικής. Στο συνέδριο των Laics μίλησε για ένα θέμα ειδικό ίσως «οί χριστιανοί και ή πρακτική έξέλιξις της ιατρικής», έχει όμως και κάποιο γενικώτερον ένδιαφέρον. «Ο άνθρωπος» είπε «είναι μια άνοικτη κατασκευή όπου ή δοκιμασία είναι απαραίτητη για τον έγωισμό του. Κατά την άρρώστια αυτός ο άνοικτός χαρακτήρας άποκαλύπτεται με μια ιδιαίτερη πλαστικότητα. Η άρρώστεια είναι μια κρίσις που δημιουργείται συνήθως στο τέλος της ζωής και άπ' αυτή ή προσωπικότης βγαίνει έφωδιασμένη και ίκανή να θανμάση, να μελετήση νέους όρίζοντας. Ο ιατρός δεν είναι μόνον ένας τεχνικός, που επιθέτει ένα φάρμακο, άλλ' είναι επίσης ο άνθρωπος, που βοηθεί ένα άλλον άνθρωπον εύρισκόμενον εις μια κρίσι. Στη θεραπεία της ψυχο-

θεραπευτικῆς, τὸ μυστικὸ εἶναι ἡ μέθοδος τῆς μεταθέσεως. Αὐτὴ ἡ μετάθεσις ὑπάρχει ὑπὸ ἓνα τύπο μετριασμένη σὲ κάθε ἰατρικὴ πράξι καὶ στὴ πῶ κοινῇ. Πρέπει ὁ ἰατρός νὰ εἶναι ἰκανὸς γι' αὐτὴ τὴ μετάθεσι, πὺ σκοπεύει νὰ ἐφαρμόσῃ στὸν ἀσθενῆ του καὶ πὺ δὲν εἶναι παρὰ ἓνας τρόπος κατευνασμοῦ. Ὁ ἰατρός ὀφείλει νὰ καταβάλλῃ περισσότερὰς φροντίδας μὲ «τρόπο» γιὰ τὴ θεραπεία τῆς ἀνησυχίας τῶν ἀρρώστων ἀπ' ὅσας καταβάλλει γιὰ τὰ χαλασμένα ὄργανά τους. Διότι στὸ βάθος αὐτῆς τῆς ἀνησυχίας, πὺ δημιουργεῖ ἡ ἀρρώστεια, ὑπάρχει ἡ κλῆσις τῆς ἀνθρωπίνης ὑπόξεως πρὸς μερικὰ πράγματα, πὺ τὴν ξεπερνοῦν. Γι' αὐτὸ τόσο συχνὰ ἡ ἀρρώστεια ἐπιφέρει θρησκευτικὰς κρίσεις. Ὅλων αὐτῶν ὁμῶς μπορεῖ νὰ γίνῃ μιὰ καλὴ ἀντι-

μετώπισις ἀπὸ ἐπιστήμονας, πὺ τείνουσ πρὸς τὴν τελειότητα.

Ξεφυλλίζοντας τὸ βιβλίον «Le monde attend l'Église» ἔχει κανεὶς ἐμπρός του σύγχρονες προσωπικότητες, πὺ προσπαθοῦν νὰ κάνουν «βίωμα» τὴν ἀλήθεια. Ἀπὸ τὸν προσωπικὸν τοὺς ἀγῶνα καὶ τὴν πολὺπλευρῆ πείρα τοὺς ἔρχονται νὰ τονίσουν αὐτὸ, πὺ ἀποτελεῖ καὶ τὸν τίτλον τοῦ βιβλίου: ὁ κόσμος περιμένει κάτι βαθύτερον ἀπ' ἐκεῖνον, πὺ ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὅτι ἔχει ἀνάγκη, περιμένει κάτι πνευματικώτερον γιὰ νὰ μπορέσῃ ν' ἀντιμετωπίσῃ τὰ προβλήματά του, περιμένει Ἐκεῖνον, περιμένει τὴν Ἐκκλησίαν.

Μ. ΣΠΑΝΑΚΟΥ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΥ:

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΘΕΟΝ

Ὡ πέρ' ἀπ' ὅλα πῶς ἀλλιῶς κάνει γιὰ νὰ Σὲ ψάλλω;
 Πῶς λόγος ν' ἀνυμνήσῃ Σέ, πὺ δὲ Σὲ λέει ὁ λόγος;
 Κι' ὁ νοῦς πῶς νὰ Σὲ στοχαστῆ, πὺ νοῦς δὲ Σὲ χωράει;
 Μόνος Ἐσὺ δὲ λέγειςαι, δικά Σου τὰ ὅσα λέμε.
 Ἄγνωστος μένεις μόνο Ἐσὺ, πὺ γέννησες τὴ γνώσῃ.
 Τὰ ψυχερὰ καὶ τ' ἄψυχα, τὰ πάντα Ἐσὲ δοξάζου.
 Ἐνας ὁ πόθος τοῦ παντός κι' ἓνας στὴν πλάσῃ ὁ πόνος.
 Γύρω ἀπὸ Σέ! κι' ὅλα σ' Ἐσὲ προσεύχονται τὰ πάντα
 γρικῶντας Σου τὴ σύνθεσῃν ἄσμα βουβὸ Σοῦ μέλπου.
 Τὰ πάντα ἐντός Σου καὶ σὲ μιὰ ματιὰ Σου κλεῖς τὰ πάντα.
 Σκοπὸς τῶν ὅλων ἓνας Σύ, τὰ πάντα καὶ κανένας,
 οὔτ' ἔγα—μυριονόματε, πῶς νὰ Σὲ πῶ;—κι' οὔτ' ὅλα
 σὺ μόνος εἶσαι ἀνύμνητος. Στὸ συννεφεῖνιο πέπλο
 ποιὸς νοῦς οὐρανογέννητος θὰ μῆ; Συμπάθησέ με—
 Ὡ πέρ' ἀπ' ὅλα πῶς ἀλλιῶς κάνει γιὰ νὰ Σὲ ψάλλω;

(Ἀπόδοσις Ἰ. Σακαλῆ).



Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΟ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Σε προηγούμενο άρθρο⁽¹⁾ εξετάσαμε τὸ «γνώθι σαυτὸν» στὸ βάθος του. Ὁ φιλοσοφημένος ἄνθρωπος βαθαίνει στὴν ψυχὴ του καὶ βρίσκει τὶς μυστικὲς ἀλήθειες, τοὺς πόθους, τὴν ἀγωνία τῆς γιὰ τὸ καλύτερο. Τούτῃ ἡ ἐνατένισις ἀποτελεῖ τὸ νόημα τῆς ἀρετῆς ἢ, γιὰ νὰ μιλήσωμε πῶς σύγχρονα, δίνει περιεχόμενο στὴν σωκρατικὴ ἀξιολογία. Ἡ ἀρετὴ ἀνάλογα μὲ τὴν ἀναφορικότητά τῆς γίνεται ἐλευθερία, δικαιοσύνη, εὐσέβεια. Ὁ ἄνθρωπος χρειάζεται ἀποδέσμευσι ἀπὸ τὸ «παραχρῆμα ἡδῦ», ἀπὸ τὴν περιπέτεια τοῦ ἐνοστικτοῦ καὶ ἐνταξι τῶν ψυχικῶν του δυνάμεων στὴν σφαῖρα τοῦ πνεύματος· ἔτσι πραγματώνει τὴν ἐλευθερία του. Ἡ ἐπαφὴ του πάλι μὲ τοὺς συνανθρώπους καὶ τὸ χρέος πρὸς τὴν πολιτεία τὸν δεσμεύουν μὲ τὴν ἐπιταγὴ τῆς δικαιοσύνης. Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ σκέπτεται σωστὰ καὶ νὰ πράττῃ δίκαια, ἔστω καὶ ἂν ἡ πράξις ἀντιστρατεύεται τὸ ἄμεσο συμφέρον, τὴν καλοπέραση ἢ καὶ αὐτὴ τὴν ζωὴ. Τίποτε δὲν εἶναι χειρότερο ἀπὸ τὸ «αἰσχρὸν» καὶ τίποτε καλύτερο ἀπὸ τὴν ἐκπλήρωσι τῆς δικαιοσύνης.

Ἄλλ' ἡ δικαιοσύνη σὰν ἄσκησις πρακτικῶν βίου παίρνει καινούργιο περιεχόμενο καὶ ἀνανεώνεται μὲ νέα κριτήρια καὶ φῶτα καθοδηγίας ἀπὸ τὴν ὥρα πού ὁ ἄνθρωπος προσεγγίζει τὸ θεῖο⁽²⁾. ἀπὸ ἐκεῖ δέχεται νέες ἐπιταγές, πού δὲν δεσμεύουν τὴν θέλησι, ἀλλὰ ὑψώνουν τὸ ἄτομο. Ὁ Θεὸς προσφέρει τὴν δική του γενναϊόδωρη συμβολὴ στὴν βελτίωσι καὶ προαγωγὴ τῆς ἀτομικότητος. Ὁ Σωκράτης αἰσθάνεται τούτῃ τὴν μαρτυρία ἀσίγαστη, ἀνόθευτη, μυστικὴ, σὰν μία ἐσωτερικὴ πληροφορία, μία φωνὴ πού ἀποτρέπει ἀπὸ τὶς ἄκριτες ὑπερ-

βολές, τὰ σφάλματα καὶ τὰ ὀλισθήματα. Ὁ Ξενοφῶν μάλιστα προχωρώντας πέρα ἀπὸ τὸν Πλάτωνα, βλέπει στὸ σωκρατικὸ «δαιμόνιο» ἀπτῆ τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ, πού προσφέρει μίτο Ἀριάδνης πολύτιμο καὶ λυτρώνει τὸ πνεῦμα ἀπὸ τὴν χαοτικὴ ἀσάφεια τῶν τυφλῶν συναισθημάτων καὶ ἀναγκῶν, πού μέσα στὸν λαβύρινθο τῆς ψυχῆς παραπλανοῦν τὸν νοῦ σὲ σφαλερὲς κρίσεις καὶ ἀποφάσεις ἐπιζήμιες.

Τούτῃ φυσικὰ ἡ ἀντίθεσις⁽³⁾ τῶν γνωμῶν τοῦ Ξενοφῶντος καὶ τοῦ Πλάτωνος δὲν θὰ μᾶς φέρῃ σὲ συστηματικὴ καὶ λεπτολόγο στάθμισι τῆς ἐπιχειρηματολογίας τοῦ καθενός, γιὰ νὰ πάρωμε θέσι, ἀφοῦ ἡ κατάληξις καὶ τὸ συμπέρασμα θὰ ἦσαν ἀμφίβολα, ἀλλὰ πάντως μᾶς δίνει τὸ δικαίωμα νὰ διαπιστώσωμε κοινὴ ἀφετηρία καὶ ἀναντίρρητο ὑπόστρωμα ἀλήθειας. Ὁ φιλόσοφος μέσα στὴν ἔρευνα τοῦ περιεχομένου τῆς ψυχῆς ψαύει μία ἐσωτερικὴ, μυστικὴ πραγματικότητα. Πολλοὶ εἶπαν πὼς τὸ «δαιμόνιον»⁽⁴⁾ εἶναι σχῆμα λόγου, ἔκφρασις προσαρμοσμένη στὴ λογικὴ καὶ τὰ μέτρα τοῦ κοινοῦ ἀνθρώπου· ἂν ὁ φιλόσοφος μίλαγε γιὰ τὸ πνεῦμα ἀπλῶς καὶ τὶς ἀλήθειές του, θὰ ἔμενε σ' ἀφηρημένο πεδίο ἀκατανοησίας καὶ παρεξηγήσεων. Κάνοντας ὅμως λόγο γιὰ τὸ «δαιμόνιον» καὶ τὴν μαρτυρία του ἔχει στὴν διάθεσί του ἓνα σύμβολο, πού παρέχει δυνατότητα συνεννοήσεως. Ὑπῆρξαν πάλι κριτικοὶ πού θέλησαν ν' ἀκολουθήσουν δρόμο συμβιβαστικότερο λέγοντας πὼς τὸ δαιμόνιο δὲν ἦ-

(3) Ξενοφῶντος «Ἀπομνημονεύματα», μετὰ εἰσαγωγῆς καὶ σημειώσεων Εὐστο. Τσακαλώτου, Ἀθῆναι 1895, σ. 27-32.

(4) Σχετικὴ βιβλιογραφία βλέπ. V. de Magalhães-Vilhena, «Le problème de Socrate», Paris 1952, σελ. 14, σημ. 2 καὶ σελ. 45, σημ. 1. Πλουτάρχου «Περὶ τοῦ Σωκράτους δαιμόνιου», εἰσαγωγὴ ὑπὸ Π. Βιζουκίδου, ἐκδ. «Παπύρου», Ἀθῆναι 1939, σ. 3-21.

(1) «Ἡ σωκρατικὴ ἀξιολογία», «Ἀκτίνες» 1958, σ. 117-122.

(2) Ξεν. Ἀπομν. I, 3, 1-4· I, 1, 4-6· I, 6, 10· Πλάτ. Ἀπολ. 29d-30b.

ταν τίποτα άλλο από την φωνή τῆς συνειδήσεως σὲ καθαρώτερη μορφή, ἐνῶ ἀρχετοὶ σκανδαλισμένοι⁽⁵⁾ δὲν μπορούσαν νὰ καταλάβουν πῶς ἕνας Σωκράτης, πού σὰν κύριο μοχλὸ στὴν ἐρευνητικὴ του προσπάθεια γιὰ τὴν ἀλήθεια χρησιμοποιεῖ τὴν δύναμι τοῦ νοῦ καὶ τοὺς κύριους κανόνες τῆς λογικῆς, παρατάει τοῦτο τὸ ὅπλο, γιὰ νὰ δεχθῆ τὸ δαιμόνιο καὶ τὴν ἐνεργὸ συμμετοχὴ τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο. Δὲν μπορεῖ, λάθος θὰ ἔκανε ὁ Ξενοφῶν καὶ ὁ Πλάτων παραποιεῖ τὴν ἀπολογία τοῦ Σωκράτη, μᾶς λέγουν. Καὶ ὅμως ἐδῶ δὲν ὑπάρχει καμία ἀπολύτως ἀντίφασις. Ὁ φιλόσοφος ἔχει ἀποδεχθῆ τὸ κύρος τῆς λογικῆς, ἀλλὰ δὲν εἶναι φαντασιόπληκτος ἢ ὑπεραισιόδοξος, ὥστε νὰ τῆς ἀποδίδῃ ἀπόλυτη κυριότητα. Ξέρει τίς δυνατότητες τῆς λογικῆς⁽⁶⁾, διαπιστώνει τὴν ἔκτασί της σ' ὠρισμένο χῶρο τῶν νοητῶν, ὥστε νὰ μὴ τῆς ζητῆ πτήσεις χωρὶς φτερά.

Ἄλλὰ ἂν ἡ λογικὴ ἀδυνατῆ νὰ προχωρήσῃ πέρα πέρα, τὰ προβλήματα δὲν παύουν νὰ ἀσκοῦν πίσει πάνω στὴν σκέψι καὶ νὰ ζητοῦν λύσι. Ὁ Σωκράτης τότε καταφεύγει στὴν μεταφυσικὴ. Κατασκευάζει μιὰ θεωρία γιὰ τὸν κόσμο, τὴν ζωὴ, τὴν ψυχὴ, πού δὲν εἶναι παράλογη, πού δὲν ἀντιφάσκει πρὸς τὴν μέθοδό του καὶ τὴν λογικὴ της, ἀλλὰ στηρίζεται σ' αὐτὲς χωρὶς ἀποκλειστικότητα. Ὅ,τι δὲν φθάνει ὁ νοῦς τὸ συμπληρώνει ἢ διαίσθησις, τὸ πλάθει ἢ φαντασία⁽⁷⁾, τὸ ὀλοκληρώνει ἢ πίστις. Ὁ Σωκράτης βλέπει πῶς ὑπάρχουν ἀγάματα ὁμορφα, διαβάξει ἔξοχες τραγωδίες, βρίσκει ρητὰ καὶ ἀποφθέγματα μὲ βαθὺ νόημα καὶ ὁ νοῦς του πηγαίνει αὐτόματα πῶς κάποιος εἶναι ὁ πλάστης, ὁ δημιουργός τους. Τὸ ἴδιο ἡ φύσις πού μᾶς περιβάλλει, ἰδιαίτερα τὰ ἐμπυχα ὄντα, πού

συναντοῦμε γύρω μας, καὶ πρὸ πάντων ὁ ἄνθρωπος «δοκεῖ προνοίας ἔργα εοικέναι» (Ξεν. Ἀπομν. I, 4, 3-4).

Ὁδηγὸς σὲ τούτη τὴν διαπίστωση ἔρχεται ἡ ἐμπειρία, πού ἐδράζεται στὴν καθημερινὴ παρατήρησι καὶ πού δείχνει πῶς τ' αὐτιά, ἡ μύτη ἢ τὰ μάτια βρίσκονται στὴν πιὸ κατάλληλη θέσι καὶ πῶς τοῦτο δὲν μπορούσε νὰ γίνῃ μόνο του (Ξεν. Ἀπομν. I, 4, 5-7). Αὐτὸ ἀναγκάστηκε νὰ παραδεχθῆ καὶ ὁ Ἀριστοδόημος, μολοντί δὲν εἶχε καμία διάθεσι. «Δὲν ἀπορῶ, μὰ τὸν Δία, εἶπε, ἀλλ' αὐτὰ, ὅταν τὰ ἐξετάζω μὲ τέτοια κριτήρια, μοιάζουν πολὺ μὲ τεχνούργημα κάποιου σοφοῦ καὶ φιλόζωου δημιουργοῦ» (Ξεν. Ἀπομν. I, 4, 7).

Μ' ὅλη τούτη τὴν ὁμολογία ὁ Ἀριστοδόημος ἔχει ἀντεπιχειρήματα νὰ προβάλῃ μπορεῖ τὸ σύμπαν καὶ ὁ ζωϊκὸς κόσμος νὰ προῆλθαν ἀπὸ κάποιο νοῦ, ἀλλὰ δὲν μπορούμε νὰ ψηλαφήσωμε τὴν παρουσία του, νὰ ἐλέγξωμε αἰσθητὰ τὴν ἐπέμβασι του· ἡ ὄρασις σὰν κύριο αἰσθητήριον μένει ἔξω ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐμπειρία· «ἀλλὰ σὺ οὔτε καὶ τὴν ψυχὴ σου βέβαια δὲν βλέπεις, πού κυριαρχεῖ στὸ σῶμα· ὥστε σύμφωνα τοῦλάχιστον μ' αὐτὴ τὴν λογικὴ μορφεῖς νὰ πῆς ὅτι τίποτε δὲν κάνεις ὕστερα ἀπὸ σκέψι ἀλλ' ἀπὸ τύχη» (Ξεν. Ἀπομν. I, 4, 9), ἦταν ἡ ἀπάντησις.

Τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ δὲν τὴν διαπιστώνομε μὲ τὴν ὄρασι ἢ μὲ ἄλλη αἴσθησι, ἀλλὰ μὲ τὸ πνεῦμα· τὸ κάθε αἰσθητήριον, γιὰ νὰ λειτουργήσῃ, ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἀντίστοιχα ἐρεθίσματα· ἡ ἀκοὴ ἐλέγχεται ἀπὸ τοὺς ἤχους καὶ ἡ ὄρασις ἀπὸ τὸ φῶς· ὅμοια καὶ ἡ ψυχὴ εἶναι τὸ αἰσθητήριον τοῦ θείου· «γιατί, πρῶτα-πρῶτα, ποιοῦ ἄλλον ζῶον ἢ ψυχὴ ἔχει τὴν αἴσθησι τῆς ὑπάρξεως τῶν θεῶν, πού ἐφτιαξαν ὅ,τι πιὸ μεγάλο καὶ ὀραῖο στὸν κόσμῳ;» (Ξεν. Ἀπομν. I, 4, 13).

Γι' αὐτὸ εἶναι παράλογο ὄχι μόνο ν' ἀμφιβάλωμε γιὰ τὴν ὑπαρξι, ἀλλὰ καὶ ν' ἀμφισβητοῦμε τὴν συνεχῆ θεία φροντίδα· γιατί ἡ σοφὴ διάταξις τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος, ἡ λειτουργία τους, καθὼς ἡ μελετημένη καὶ ἐπωφελὴς κίνησις καὶ ρύθμισις τῶν φυσικῶν φαινομένων⁽⁸⁾ δηλώνουν

(5) Lélut, «Le démon de Socrate», Paris 1836· σ' αὐτὸ τὸ βιβλίον ὁ Σωκράτης ἐμφανίζεται σὰν δαιμονισμένος καὶ τρελλός! Ἡ παραπομπὴ καὶ τὰ σχόλια εἶναι παρμένα ἀπὸ τὸν V. de Magalhães-Vilhena, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 33, σημ. 1.

(6) Βλ. ἄρθρον «Χρόνια ἐτοιμασίας καὶ ἀγῶνος», «Ἀκτίνες» 1957, σ. 394-395.

(7) Αὐτὸ τὸ νόημα ἔχει ἡ χοῆσις τοῦ μύθου· βλ. διήγησι γιὰ τὸν Ἡρακλῆ, Ξεν. Ἀπομν. II, 1, 21-34.

(8) Βλ. παράλληλη ἀνάπτυξι τῶν ἰδίων ἰδε-

τό νοῦ, πού σκέφθηκε και προνόησε ὄχι μόνο για τὴν γέννησι ἀλλὰ και τὴν διατήρησι τῆς ζωῆς· γιατί ἂν ἦταν ἀλλοιώτικο τὸ σῶμα μας, ἂν ἡ ψυχὴ μας ἦταν βαλμένη σὲ σῶμα «βοῦ» ἢ ἂν εἶχαμε τὰ χέρια και μᾶς ἔλειπε ἡ σύνεσις, «δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ κάνουμε ἐκεῖνο πού θὰ θέλαμε». Ἄν πάλι ὁ ἥλιος πλησίαζε κονύτερα ἢ ἔφευγε μακρότερα, θὰ κινδυνεύαμε νὰ πεθάνουμε ἀπὸ ζέστη ἢ νὰ παγώσουμε.

Ἄλλ' ἐκτὸς ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς συλλογισμοὺς, πού κατοχυρώνουν τὴν πίστι, ἡ θεία παρουσία δὲν ἐπισημαίνεται και μὲ ἰδιάζουσες και θαυμαστὲς ἐπεμβάσεις; «Ὅμως, εἶπε, φαίνεται πὼς σὲ σένα, Σωκράτη, οἱ θεοὶ συμπεριφέρονται μὲ περισσότερη φιλία παρὰ στοὺς ἄλλους, ἂν βέβαια, και χωρὶς νὰ τοὺς ρωτᾷς, σοῦ φανερώνουν ὅσα πρέπει νὰ πράττης και ὅσα ὄχι» (Ξεν. Ἄπομν. IV, 3, 12). «Λοιπὸν πρέπει νὰ πιστεύης (εἶπε ὁ Σωκράτης) ὅτι και ὁ νοῦς πού ὑπάρχει στὸ σύμπαν, διευθύνει ὅλα τὰ πράγματα σύμφωνα μὲ τὴν ἀρέσκειά του· και νὰ μὴν ἔχης τὴν ἐντύπωσι πὼς τὸ μὲν δικό σου βλέμμα μπορεῖ νὰ φθάσῃ σ' ἀπόστασι πολλῶν σταδίων, ὅτι εἶναι ὅμως ἀδύνατο στὴν ὄρασι τοῦ Θεοῦ νὰ τὰ βλέπῃ ὅλα συγχρόνως· οὐτε νὰ φαντάζεσαι πὼς ἡ ψυχὴ σου μπορεῖ νὰ σκέπτεται για ζητήματα πού ἀναφύονται στὸν τόπο μας ἢ νὰ μεταφέρεται νοερὰ στὴν Αἴγυπτο ἢ τὴν Σικελία, ὁ νοῦς ὅμως τοῦ Θεοῦ δὲν ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ φροντίζῃ συγχρόνως για ὅλα. Καί, καθὼς ἀλήθεια, προσφέροντας τὶς ὑπηρεσίες σου στοὺς ἀνθρώπους, ξεχωρίζεις αὐτοὺς πού ἐπιθυμοῦν νὰ σοῦ ἀναποδώσουν τὴν ἐξυπηρέτησι, και χαρίζοντας κάτι, αὐτοὺς πού ἐπιδιώκουν ἀνατιπῶσι τοῦ δώρου, και καθὼς, παίρνοντας συμβουλές, καταλαβαίνεις τοὺς συνετοὺς ἀνθρώπους, ἔτσι κι' ἂν, λατρεύοντας τοὺς θεοὺς, προσπαθῆς νὰ τοὺς δοκιμάζης, για νὰ διαπιστώσης, ἂν θὰ

θελήσουν νὰ σὲ συμβουλευσοῦν για τὰ ἀδηλα, θὰ καταλάβῃς ὅτι ἡ θεότης, διαθέτει τὴν δύναμι και τέτοιες ιδιότητες, ὥστε ὅλα νὰ τὰ βλέπῃ συγχρόνως και ὅλα νὰ τ' ἀκούῃ και παντοῦ νὰ βρίσκειται και συγχρόνως για ὅλα νὰ φροντίζει»⁽⁹⁾ (Ξεν. Ἄπομν. I, 4, 17-18).

Τούτη βέβαια ἡ λογικὴ ὁδηγεῖ στὴν πίστι πὼς ὁ Θεὸς ἐγγίζει τὸν ἀνθρώπο και τοῦ χαρίζεται και τὸν καθοδηγεῖ. «Εἶναι ἀδύνατον στὸν ἐνάρετο ἄνδρα νὰ συμβῇ κάποιο κακό, οὔτε ὅταν ζῇ, οὔτε ὅταν πεθάνῃ, οὔτε οἱ θεοὶ ἀδιαφοροῦν για τὶς ὑποθέσεις του· κι' οὔτε ἡ καταδίκη μου ἐγινε αὐτόματα, ἀλλ' εἶναι φανερό πὼς εἶναι πλέον καλύτερος για μένα ὁ θάνατος και ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ βασάνια. (Πλάτ. Ἄπολ. 41d). Ἔτσι ἡ πίστις ἀπὸ ἀπλή ἀποδοχὴ μεταμορφώνεται σ' ἐμπιστοσύνη στὴν βουλή και τὴν σοφία τοῦ Θεοῦ.

Τούτη ἡ σύνδεσις μὲ τὸ θεῖο εἶναι ἄλλο ποιοῦ και μεγέθους. Ἡ πίστις τοῦ φιλοσόφου δὲν ἐγγίζει ἀπλῶς τὴν ἐπιφάνεια, οὔτε βρίσκει ἱκανοποίησι σὲ κάποιες τελετὲς πλούσιες και θυσίαις και ἀπεραντολογίαις μυθολογικῆς και κινήσεως χειλέων⁽¹⁰⁾. Γι' αὐτὸν ἡ ἐπαφὴ μὲ τὸ θεῖο συντελεῖται εἰς τὸ βάθος τῆς ὑπάρξεως μὲ ἀσκησι, καθαρῶτητα συναισθήματος και διαύγεια νοῦ. Μὲ τὸν Θεὸ ἐπικοινωνοῦμε μὲ τὴν ψυχὴ, πού εἶναι στοιχεῖο τῆς θείας παρουσίας. Τὸ πιὸ θεῖο κομμάτι, πού ἔχομε μέσα μας, εἶναι ἡ ψυχὴ⁽¹¹⁾. Μᾶς φαίνεται σὰν πνοή, αἰθήρια, ἀπιαστη, ἀόρατη και ὅμως ἔχομε τὴν βεβαιότητα τῆς παρουσίας της. Αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴν ἀληθινὴ οὐσία μας⁽¹²⁾ και αὐτῆς τὴν ἐπιμέλεια πρέπει νὰ κοιτάξωμε⁽¹³⁾. Ἄπο αὐτὴν πηγάζει ἡ εὐδαιμονία, ἂν πράττωμε ἠθικά, δίκαια, ἀλλὰ και αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴν ἀληθινὴ προῖκα μας για τὴν αἰωνιότητα.

Μερικοὶ εἶπαν πὼς ἡ ἀθανασία τῆς ψυ-

ὄν: Ξεν. Ἄπομν. IV, 3, 1-18. Δὲν ὑπάρχει λόγος ν' ἀμφιβάλλωμε για τὴν ἀλήθεια αὐτῆς τῆς ἐπιχειρηματολογίας, ἀφοῦ και ὁ Πλάτων ἀναφέρει τὴν πίστι τοῦ Σωκράτη στὴν θεία Πρόνοια. Βλ. και A. et M. Croiset, «Histoire de la littérature grecque», Paris 1921, σελ. 228, σμ. 3.

(9) Πρὸβλ. Ξεν. Ἄπομν. IV, 3, 13-14.

(10) Ξεν. Ἄπομν. I, 3, 1-4.

(11) «Ἡ εἶπερ τι και ἄλλο τῶν ἀνθρωπίνων τοῦ θείου μετέχει» (Ξεν. Ἄπομν. IV, 3, 14).

(12) Ἡ ψυχὴ ἐστὶν ἀνθρώπος», Πλάτ. Ἄλκιβ. 1ος 130c.

(13) Ἄρα «ψυχῆς ἐπιμελητέον». Πλάτ. Ἄλκιβ. 1ος 132c.

χῆς είναι δίδαγμα τοῦ Πλάτωνος καὶ ὄχι τοῦ Σωκράτη, γιατί πάνω σ' αὐτό ὁ Ξενοφῶν σιγᾶ καὶ δὲν ἔχομε καμμία μαρτυρία ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλη. Τούτη ἡ ἐκδοχὴ δὲν φαίνεται σὰν ἡ πιθανώτερη. Πιὸ σωστό θὰ ἦταν, ἂν λέγαμε πὼς ὁ Σωκράτης πῆρε τὸ ὀρθικὸ δίδαγμα γιὰ τὴν ἀθανασία (14), τὸ ἀπάσθηκε, τὸ ἐπεξεργάσθηκε λογικά, ἀλλὰ τὴν φιλοσοφικὴν βαθύτητα καὶ τὴν ἀποδεικτικὴ ἐπεξεργασία ὀφείλει στὸν Πλάτωνα. 'Ο Σωκράτης στὴν «Ἀπολογία» λέγει: «Ἄς σκεφθοῦμε τὸ θέμα κι' ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀποψι, ὅτι ὑπάρχει ἐλπίδα ὁ θάνατος νὰ εἶναι ἓνα ἀγαθό. Διότι ἓνα ἀπὸ τὰ δύο συμβαίνει μὲ τὸν θάνατο· ἢ δηλαδὴ ταυτίζεται μὲ τὸ τίποτε κι' αὐτὸς πού πεθαίνει χάνει κάθε αἰσθησι ἢ, σύμφωνα μ' ὅσα ἀκούμε, εἶναι μιὰ μεταβολὴ καὶ μετοκλήσις τῆς ψυχῆς ἀπ' ἐδῶ σ' ἄλλο τόπο⁽¹⁵⁾. Ἄλλὰ κι' ἂν ὑποθέσωμε πὼς ὁ θάνατος εἶναι ἀπουσία κάθε αἰσθήσεως, σὰν στὸν ὕπνο ἐκεῖνο, πού δὲν βλέπεις κανένα ὄνειρο, πάλι θ' ἀποτελοῦσε πολὺτιμο κέρδος» (Πλάτων Ἀπολ. 40cd). «Ἄν πάλι ὁ θάνατος παίρῃ τὴν μορφὴ ἀποδημίας ἀπὸ ἐδῶ σ' ἄλλο τόπο καὶ εἶναι ἀληθινὰ ὅσα ἀκούμε ὅτι ἐκεῖ στὸν Ἄδη βρίσκονται ὅλοι οἱ πεθαμένοι, πού ἀγαθὸ θὰ ἦταν μεγαλύτερο ἀπ' αὐτό;» (Πλάτ. Ἀπολ. 40e). «Γιατί καὶ στίς ἄλλες ἐκδηλώσεις οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖ εἶναι εὐτυχέστεροι καὶ διαρ-

κῶς ἀθάνατοι, ἔαν φυσικὰ εἶναι ἀληθινὰ, ὅσα μᾶς λένε» (Πλάτ. Ἀπολ. 41c).

Παρόμοιες σκέψεις βρῖσκομε στὴν «Κύρου Παιδεία» τοῦ Ξενοφῶντος: «Κι' αὐτὸ ποτὲ μέχρι τώρα δὲν τὸ κατάλαβα, ὅτι τάχα ἡ ψυχὴ ζῆ, ὅσο καιρὸ βρῖσκεται μέσα στὸ θνητὸ σῶμα, πεθαίνει ὅμως, ὅταν ἀποχωρισθῆ ἀπὸ αὐτό. Γιατί ἐγὼ ἀντίθετα βλέπω ὅτι τὰ θνητὰ σώματα διατηροῦνται ζωντανά, ὅσο καιρὸ ἡ ψυχὴ παραμένει σ' αὐτά. Κι' οὔτε πάλι κατάλαβα τὸ ἄλλο ἐπιχείρημα, μὲ ποιὸ τρόπο ἡ ψυχὴ θὰ χάσῃ τὴν νόησί της, ὅταν ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὸ σῶμα, πού μόνο του δὲν διανοεῖται· ἀλλ' ἀντίθετα εἶναι φυσικὸ νὰ ποῦμε πὼς ὁ νοῦς θὰ ἔξῃ ἀπόλυτη λογικὴ δύναμι, ὅταν ἀποδεσμευθῆ ἀπὸ τὴν ὕλη, ὁπότε θὰ εἶναι ἀμιγῆς καὶ καθαρὸς. Κι' εἶναι φανερό πὼς, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀρχίσῃ νὰ διαλύεται, καθεὶνα στοιχεῖο τοῦ σώματος θὰ πάῃ νὰ συναντήσῃ τὸ ἀντίστοιχό του στὴν γῆ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ψυχὴ· αὐτὴ μονάχα δὲν φαίνεται οὔτε, ὅταν βρῖσκεται στὸ σῶμα, οὔτε, ὅταν τὸ ἐγκαταλείπῃ. Καὶ σκεφθῆτε, εἶπε, ὅτι ἀπὸ ὅλα τὰ ἀνθρώπινα φαινόμενα ὁ ὕπνος μοιάζει πιὸ πολὺ μὲ τὸν θάνατο· καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου τότε (στὸν ὕπνο), νομίζω, δεῖχνει ὅλη τὴν θεῖα της ιδιότητα καὶ τότε προβλέπει κάτι πού πρόκειται νὰ συμβῆ· γιατί τότε, καθὼς φαίνεται, βρῖσκει πολλὴ ἐλευθερία. Λοιπόν, ἂν ὁ εἰρμός τῶν σκέψεών μου εἶναι σωστός, καθὼς ἐγὼ νομίζω, καὶ ἡ ψυχὴ ἀμιγῆς ἐγκαταλείπῃ τὸ σῶμα, τότε σεβαστῆτε τὴν ψυχὴ μου καὶ κάνετε ὅσα ἐγὼ σᾶς ζητῶ· ἂν πάλι οἱ κρίσεις μου εἶναι ἐσφαλμένες καὶ ἡ ψυχὴ μένῃ μέσα στὸ σῶμα καὶ πεθαίνῃ μαζί του, τότε τοὺς θεοὺς τουλάχιστον, πού πάντοτε ὑπάρχουν κι' ὅλα τὰ ἐπιβλέπουν κι' ὅλα τὰ μποροῦν καὶ πού διατηροῦν τὴν ἁρμονία τοῦ σύμπαντος ἀμετάθετη, ἀναλλοίωτη, ἀλάθηστη καὶ πού δὲν βρῖσκεῖς λόγια γιὰ νὰ περιγράψῃς τὸ κάλλος καὶ τὸ μέγεθος τοῦ κόσμου, αὐτοὺς τοὺς θεοὺς νὰ φοβηθῆτε καὶ ποτὲ νὰ μὴ κάνετε οὔτε νὰ σκεφθῆτε τίποτε βέβηλο κι' ἀνίερο⁽¹⁶⁾ (Κύρ. Παιδ. VIII, 7, 19-22).

(14) Βλ. τὴν ὁρατώτατη ἀνάλυσι πού κάνει ὁ Α. Ε. Taylor πάνω στὸ νόημα τῆς ψυχῆς πρὶν ἀπὸ τὸ Σωκράτη καὶ τὴν ρωμαλέα συμβολὴ τοῦ φιλοσόφου στὴν βαθύτητα τοῦ ὄρου στὸ: «Socrates», London 1951, σ. 138-158.

(15) Ἄς μὴ μᾶς ἐνοχλῆ ἡ ἀμφιβολία τοῦ ἐνός σκέλους τῆς διαζεύξεως· ὁ Σωκράτης ζητοῦσε λογικὴ βεβαιότητα γιὰ τὴν ἀθανασία, πού δὲν μποροῦσε νὰ τὴν ἔξῃ ἀπόλυτα· γιατί αὐτὴ εἶναι ἡ φύσις τῆς μεταφυσικῆς νὰ συμπληρώνεται ἀπὸ τὴν πίστι. Ὅ,τι μᾶς εἶναι ἀπόλυτα βέβαιο, παύει ν' ἀποτελῆ περιεχόμενο πίστεως. Γι' αὐτὸ ὁ Σωκράτης, σὰν εὐκρινῆς στοχαστής, ἀφίνει ἀνοιχτὴ τὴν πόρτα σὲ μιὰ ἀμφιβολία, πού μπορεῖ νὰ εἶναι σύμφωνη μὲ τὴν τυπικὴ λογικὴ, δὲν ἔχει ὅμως τὰ ἀπαιτούμενα ἐρεῖσματα. Γιατί μποροῦμε ν' ἀμφιβάλλωμε γι' ὁποιαδήποτε ἔννοια τῆς μεταφυσικῆς, ἀλλ' ἡ ἀμφιβολία μᾶς παίρνει περιεχόμενο καὶ ἰσχύ, μόνο ὅταν μποροῦμε νὰ προσαγάγωμε ἐπιχειρήματα, πού νὰ τὴν στηρίζουν.

(16) Γιὰ τὴν σύγκρισι τῶν δύο χωρίων καὶ τὴν πίστι τοῦ Σωκράτη στὴν ἀθανασία βλ.

Ποιά υπόθεσις είναι πιδ πιθανή από την σύγκρισι τῶν δύο αὐτῶν χωρίων; Νὰ δεχθῶμε ὅτι ὁ Ξενοφῶν ἀσπάσθηκε μία μεταφυσικὴ θέσι τοῦ Πλάτωνος, τὸν ὁποῖον δὲν φαίνεται νὰ συμπαθοῦσε, ἢ ν' ἀναγνώρισωμε πὼς τὸ χωρίο τῆς «Κύρου Παιδείας» εἶναι ἀτήχησις τοῦ σωκρατικοῦ πιστεύω, πού ἐπικυρώνει τὴν πλατωνικὴ μαρτυρία, ἀφοῦ ὁ «Κῦρος» ἔχει πολλὰς ὁμοιότητες μετὸν Σωκράτη; Ἄλλὰ κι' ὁ Πλάτων δὲν φαίνεται νὰ φαντάσθηκε τούτη τὴν ἔννοια. Γιατί, ὅσο κι' ἂν μιλάμε γιὰ ἰδανίζευσι τοῦ δασκάλου καὶ γιὰ προβολὴ τῆς πλατωνικῆς ἰδεολογίας στὴν προσωπικότητα τοῦ Σωκράτη, αὐτὴ δὲν σημαίνει παραγωγὴ ἀπὸ τὸ μηδέν, ἀλλὰ ἐπεξεργασία καὶ λογικοποίησι τῶν ἔννοιῶν πού προϋπήρχαν. Καὶ ἔπειτα ἄς μὴ λησμονοῦμε πὼς τὴν ἔννοια τῆς ἀθανασίας τὴν βρίσκομε εἰς τὴν «Ἀπολογία» καὶ τὸν «Κρίτωνα», πού θεωροῦνται ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔργα τοῦ Πλάτωνος καὶ ἐπομένως τὰ πιδ αὐθεντικά στὴν διατύπωσι σωκρατικῶν ἔννοιῶν, γιατί σ' αὐτὰ εἶναι ἔκδηλη ἡ πραγματικὴ σωκρατικὴ παρουσία κι ἀναντίρρηση ἢ ἄμεση ἐπίδρασις τοῦ φιλοσόφου. Ἄν ὅμως ἀφαιρέσωμε ἀπὸ αὐτὰ τὴν αὐθεντικότητα τῆς ἀθανασίας, δὲν ἔξομε τί μείνει γνήσιο, ἀληθινὸ καὶ ἀξιόλογο. Γιατί θὰ μπορούσαμε μετὴν ἴδια λογικὴ τῶν ψαλιδισμάτων καὶ ἄλλες ἔννοιες τοῦ Σωκράτη νὰ χαρακτηρίσωμε ὡς πλάσματα τῆς πλατωνικῆς ἰδεολογίας.

Ἄρα ὁ Πλάτων βρῆκε τούτη τὴν ἰδέα στὸν δάσκαλό του καὶ προσπάθησε νὰ τῆς δώσῃ ἀπόλυτο καὶ λογικὸ κῦρος στὸν «Φαίδωνα». Τούτῃ ἢ ἐκδοχῇ ἄλλωστε ἐντάσσεται συνεπέστερα καὶ εἰς τὴν ὑπόλοιπῃ Θεώρησι τοῦ φιλοσόφου, γιατί θὰ φαινόταν παράδοξο νὰ δέχεται ὁ Σωκράτης σκοπιμότητα στὴν φύσι, Θεὸ προνοοῦντα καὶ γιὰ τὰ πιδ μικρά, ὑπεροχὴ τῆς ψυχῆς πάνω στο σῶμα καὶ ν' ἀπορρίπτῃ τὴν ἀθανασία τῆς. Γιατί τάχα ὁ Θεὸς νὰ ἔφτιαξε τὸν

κόσμο; Καὶ τί νὰ γίνεται μ' ἐκείνους πού δὲν βρίσκουν δικαίωσι στὴν παρούσα ζωὴ, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Σωκράτης πού ἀδικήθηκε;

Τούτῃ ἄλλωστε ἡ ἀντίληψι προσφέρει θάρρος ἀκαταγώνιστο καὶ φιλοσοφικὴ ἀταραξία στο φαινόμενο τοῦ θανάτου. Ὁ Σωκράτης ἔχει τὴν βεβαιότητα τῆς ἐκπληρώσεως τῆς ἀποστολῆς. Πῆρε τὴν θεία ἐντολὴ καὶ ἀγωνίστηκε γιὰ τὴν πραγμάτωσί τῆς. Ἡ ἀνησυχία του δὲν ἦταν μήπως δὲν φάη χορταστικά ἢ δὲν πῆ ἀπολαυστικά, ἀλλὰ μήπως δὲν ἐκπληρώσῃ τὸ χρέος. «Λοιπὸν ἴσως κάποιος μοῦ πῆ; ἀλλὰ, Σωκράτη, ἂν τὴν γλυτώσῃς ἀπὸ γενναιοδωρία μας, δὲν θὰ μπορέσῃς νὰ ζῆσῃς ἴσouxα κι ἀθόρυθα; Ὑπάρχει μεγάλη δυσκολία νὰ πείσω μερικοὺς ἀπὸ σᾶς σ' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ σημείο. Γιατί ἂν πῶ, ὅτι σιγῇ σημαίνει ἀπειθία στὸν Θεό, καὶ γι' αὐτὸ δὲν μπορῶ νὰ μένω ἀδρανῆς, δὲν θὰ συμφωνήσετε μαζί μου, γιατί τάχα εἰρωνεύομαι; καὶ ἂν πάλι, ἀντίθετα, σᾶς πῶ ὅτι εἶναι μέγιστο ἀγαθὸ στὸν ἄνθρωπο νὰ μιλάῃ κάθε μέρα γι' ἀρετὴ καὶ γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα, πού μ' ἀκούετε νὰ διαλέγωμαι καὶ νὰ ἐξετάζω τὸν ἑαυτό μου καὶ τοὺς ἄλλους, καὶ ὅτι δὲν ἀξίζει νὰ περνᾶς τὴν ζωὴ σου χωρὶς αυτοκριτικὴ, ἂν ὑποστηρίξω τέτοια ἀποψι, πάλι δὲν θὰ πιστεῦστετε περισσότερο» (Πλάτ. Ἄπολ. 37e-38a).

Ὁ Σωκράτης δὲν δέχεται συμβατικά τὴν ὑπαρξί τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ζῆ τὴν παρουσία του. Γι' αὐτὸν ὑπάρχει ἡ θεία ἀποστολὴ τῆς ἐπιμελείας τῆς ψυχῆς, τῆς καλλιέργειας τοῦ πνεύματος, ἐντολὴ πού πρέπει νὰ φέρῃ εἰς πέρας μετὴν ἀκατάπαυτη διακήρυξι τῆς ἐσωτερικῆς ἀλήθειας, ἀλλὰ καὶ μετὴν λογικὴ κατοχύρωσί τῆς. Στὸν Σωκράτη συνφαιίνεται ἀπαράμιλλα ἢ πίστις στὴν ζωντανὴ ἐπέμβασι τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ λογικὴ ἐπεξεργασία τῆς ἠθικότητος μιᾶς πράξεως. Πίστις καὶ λογικὴ ἀδελφώνονται καὶ συνεργάζονται γιὰ τὴν ἐπίτευξι μιᾶς καινούργιας ἐπιστήμης, τῆς ἠθικῆς. Εὐστοχα παρατηρεῖ ὁ Α. Croiset «πὼς ὁ δημιουργὸς τῆς διαλεκτικῆς ὑπῆρξε συγχρόνως πιστὸς καὶ τύπος ἐνθουσιώδης»⁽¹⁷⁾. «Ἡ ἠθικὴ φιλοσοφία ὀφείλει τὴν

R. Simeterre, «La théorie socratique de la vertu-science selon les «Mémorables» de Xénophon», Paris 1938, σελ. 31, σημ. 22. W. Jaeger, «Pai-deia», II Oxford 1947, σ. 42, A. et M. Croiset ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 223, σημ. 4, J. Burnet, «Greek Philosophy», London 1955, σελ. 182, σημ. 1.

(17) Α. Croiset, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 232.

γέννησί της, «στὸν Σωκράτη», μᾶς λέγει ὁ Ἐγγελος⁽¹⁸⁾. Βέβαια ἡ ἐπιστημονικὴ ἀναζητήσις, ἡ λογικὴ ἔρευνα, ὁ φιλοσοφημένος στοχασμός, ἡ κρίσις καὶ ἡ ἀμφιβολία εἶναι ἐκδηλώσεις τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος παλαιότερες· ἡ προσπάθεια τῆς ἱκανοποιήσεως τῶν ἀναγκῶν τῆς ψυχῆς, ἡ ἀνησυχία τῆς ἀθανασίας εἶναι πρόβλημα πού καὶ ἄλλοι τὸ ἔθιξαν⁽¹⁹⁾. Ὁ Σωκράτης ὁμως κατέφερε ἓνα καινούργιο συνταίριασμα, ἀγωνίστηκε γιὰ μίαν νέα σύζευξι σὲ πρωτότυπο πεδίο. Προσπάθησε τὴν ἀγωνία γιὰ τὸ πρακτέον νὰ τὴν προβληματίσει καὶ νὰ τὴν κἀνὴ θέμα τῆς ὀρθοφροσύνης καὶ τῆς θείας ἐπινοίας. Τί ὀφείλω νὰ πράξω καὶ γιὰ ποῖο σκοπό, ποιά εἶναι ἡ βαθύτερη οὐσία τῆς ὑπάρξεως καὶ ὁ δρόμος ποῦτοι νὰ βαδίσω, ἀποτελοῦν τοὺς κύριους στόχους τῆς φιλοσοφημένης ἠθικῆς του. Γιατί ὁ ἄνθρωπος τελικὰ μίαν ἐπιδιώξει πρόπει νὰ σημαδεύῃ τὴν ἀρετὴν πού ἐρχεται ὄχι ὁμως τυχαία ἢ εὐκαιριακὰ ἢ ἀπὸ συνήθεια, ἀλλὰ κερδίζεται μὲ γνῶσι καὶ ἀγῶνα. Αὐτὸ εἶναι τὸ βάθος τῆς παιδείας καὶ ἡ κεντρικὴ ἀρχὴ τῆς «ἐαυτὸν παρασκευάζει ὅπως ἔσται ὡς βέλτιστος» (Πλάτ. Ἄπολ. 39d). Ἡ δία γιὰ τὴν τελειότητα καὶ ἡ ἀναζητήσις τοῦ καλύτερου, πού γίνεται αὐθόρμητα καὶ μὲ εὐκρίνεια. Νὰ μάθωμε τὴν ἀλήθειαν πού κρύβεται μέσα μας ἀποτελεῖ τὸ πολυτιμότερον τίμημα καὶ τὴν σπουδαιότερη ἀμοιβή· «ἀλλ' οὐδὲν ἥδιον ἔμοιγε, εἰ μὴ τυγχάνει ἀληθὲς ὄν» (Πλάτ. Ἐῦθυφ. 14e)⁽²⁰⁾.

Ὁ Σωκράτης δονεῖται καὶ συγκλονίζεται ἀπὸ τὸ ὑψηλὸ ἰδανικὸ του, φλογίζεται

ἀπὸ τὴν σπινθηροβόλο του ἀκτινοβολία καὶ μὲ ἱερὴ προσήλωσι τὸ διατρανώνει. Πιάνει κάθε Ἀθηναῖο καὶ τοῦ δείχνει τὸ μεγάλο χρέος. Σ' αὐτὴ τὴν ἀποστολὴν δὲν μπορεῖ νὰ ὑποχωρήσῃ, γιατί εἶναι ὠφέλιμη στὸν ἄνθρωπο καὶ μεγαλειώδης. Ἀλλὰ τοῦτος ὁ ἐνθουσιασμός δὲν ἔχει τὴν μυστικοπάθειαν τῶν ὀρφικῶν, πού μπερδεμένοι στὶς ἀκαθόριστες καὶ τυφλὰς ροπὰς τῶν ἀναζητήσεων τοῦ ἀσυνειδήτου καὶ τὶς παρήγορες μυθικὰς ἀφηγήσεις γιὰ λύτρωσι, ἀπομόνωναν τὴν λογικὴ καὶ ὑποτιμοῦσαν τὴν κρίσι.

Ὁ Σωκράτης δὲν ἀπορρίπτει τὸν μῦθο, οὔτε ὁμως τὸν ἀποδέχεται ὅπως εἶναι, ἀλλὰ τοῦ χαράσσει καινούργιον περιεχόμενον καὶ τοῦ προσδίνει διαφορητικὴν ἀξίαν, γιατί τοῦ ἀφαιρεῖ τὴν ἀπόλυτην δογματικὴν ἀκαμψία. Μπορεῖ νὰ κρούῃ ἀλήθειαν τῆς ψυχῆς, νὰ συμβολίξῃ βαθύτερα περιεχόμενα καὶ ἀνάγκας τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ ἔτσι καθὼς μᾶς παραδίνεται, δὲν ταυτίζεται μὲ τὴν πίστι· εἶναι ὁμως ἐπαγωγός, εὐχάριστος καὶ βοηθητικὸς στὴν παιδείαν. Ὅταν τὸ μυθικὸ κουράζεται ἀπὸ τὴν ἀναζητήσι τῆς μεταφυσικῆς ἀλήθειας, σταματᾷ καὶ ἀδυνατῇ ἀπὸ τὴν προσπάθειαν γιὰ τὸ ἠθικὸν περιεχόμενον μιᾶς πράξεως, τότε ὁ μῦθος ἐρχεται νὰ βοηθῆται καὶ ἀνάπαυσι, ἐλπίδα καὶ αἰσιοδοξία γιὰ μελλοντικὴν λογικὴν ἐπίτευξι. Στὸν Σωκράτη ὁ μῦθος δὲν ἀποτελεῖ περιεχόμενον πίστεως, ἀλλ' ὑπογράμμισι ὑπερλογικῶν ἀληθειῶν πού πρέπει νὰ τὶς προσεγγίσωμε, λογικὰ καὶ ἠθικὰ, ὅσο μποροῦμε. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ φιλόσοφος διαλέγει τὸν μῦθο ἐκεῖνο, πού ἀποτελεῖ εἰκόνα καὶ σύμβολο μιᾶς μεγάλης ἠθικῆς καὶ μεταφυσικῆς πραγματικότητος. Ὁ Ἡρακλῆς π. χ. πού βρέθηκε στὸ σταυροδρόμι τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας, δίνει παραστατικὸτητα καὶ ἐνάργεια στὸν ἀγῶνα τῆς ψυχῆς γιὰ τὸ καλύτερον.

Ὁ Σωκράτης λοιπὸν ἐρευνᾷ τὸν μῦθο, γιατί ξέρει πὼς πολλὰς φορὰς περιρικλεῖ ζωτικὰς ἀλήθειαν τοῦ πνεύματος, πού τοῦ εἶναι ἀπαραίτητες στὸ συνταίριασμά τους μὲ τὴν λογικὴν. Ἀλλὰ τούτῃ ἡ προσπάθειαν τὸν καθιστᾷ μοναδικὸ καὶ πρωτοπόρο στὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας καὶ ἐξηγεῖ τὴν βαθειὰ ἐπίδρασί του πάνω στὴν μεταγενέστερη φιλοσοφίαν, πού γίνεται ἀν-

(18) V. de Magalhães-Vilhena, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 163.

(19) Pierre-Maxime Schuhl, «Essai sur la formation de la pensée Grecque», Paris 1949, σ. 237-242 καὶ 264-266· J. Burnet, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 31-32 καὶ 42.

(20) Πρὸβλ. «Ἐμεῖς μέντοι, ἂν ἐμοὶ πειθῆσθε, σμικρὸν φροντίσαντες Σωκράτους, τῆς δὲ ἀληθείας πολὺ ἄλλον, ἐάν μὲν τι ἡμῖν δοκῶ ἀληθὲς λέγειν, συνομολογήσατε, εἰ δὲ μὴ, παντὶ λόγῳ ἀντιτείνετε, εὐλαβοῦμενοι ὅπως μὴ ἐγώ, ὑπὸ προθυμίας ἅμα ἐμαυτὸν τε καὶ ἡμᾶς ἐξαπατήσας, ὥσπερ μέλιττα τὸ κέντρον ἐγκαταλιπὼν οἰχῆσομαι» (Πλάτ. Φαῖδ. 91c).

θρώπινη καὶ ἠθική. Γιατί ὁ Σωκράτης κατ'άφευγε ν' ἀφομοίωση σὲ συνθετικὴ ἐνότητα δύο ἀντίθετες ροπές· τὴν φιλοσοφικὴ καὶ λογικὴ ἔρευνα καὶ ἐξηγήσει τῶν φαινομένων μὲ τὴν μυστικὴ ἀπαθὴ ἱκανοποίησι τῶν ἀναγκῶν τῆς ψυχῆς, πού εἶχε ὅμως χαρακτῆρα μυθικὸ καὶ ἄλογο. Ἀλλὰ τέτοιος ρωμαλέος ἀγὼν πρωτοπορίας ἔφευγε ἀντιρροήσεις καὶ προκαλοῦσε ἀρνήσεις καὶ ἐχθρότητες. Αὐτὴ ἄλλωστε εἶναι ἡ μοῖρα τῆς πρωτοτυπίας.

Ὅμως ἐκεῖνος πού βλέπει καὶ παρακολουθεῖ προσεκτικὰ τὰ φαινόμενα τῆς σωκρατικῆς φιλοσοφίας διαπιστώνει τὴν πλήρη ἐφαρμογὴ τοῦ κλασικοῦ «μέτρου». Ὁ Σωκράτης δὲν παρασύρθηκε ἀπὸ τὶς ἄκριτες καὶ ἀνεξέλεγκτες ἀκροβασίες τῆς μυθολογίας⁽²¹⁾, οὔτε ὅμως κατέληξε σ' ἀπόλυτη ἄρνησίν τῆς, γιατί θὰ ἔχανε μεγάλο πεδίο ἀλήθειας⁽²²⁾, ἀλλ' οὔτε κ' ἡ «ἐπιστήμη» του ἤλθε νὰ καλύψῃ ἢ νὰ ὑποκαταστήσῃ τὴν πίστι. Ὁ Σωκράτης κινήθηκε παραγωγικὰ ἐπιδιώκοντας νὰ περάσῃ μεγάλες ἀλήθειες κάτω ἀπὸ τὴν βάσανο τῆς λογικῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν ἐπὶ μέρους διαπιστώσεων· ἀλλὰ σκέφθηκε καὶ ἐπαγωγικὰ

παίρνοντας εἰδικευμένα παραδείγματα καὶ φθάνοντας σὲ καθολικὲς ἀλήθειες. Μὲ τὴν βοήθεια τῆς μυθολογίας διαισθάνθηκε ἀλήθειες, τὶς ὁποῖες θέλησε ν' ἀποδείξῃ καὶ νὰ κατοχυρώσῃ λογικά, ὅπως ἔκανε μὲ τὴν ὑπαρξί καὶ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν διαπίστωσι καὶ τὴν στάθμισι ἐπὶ μέρους παραδειγμάτων προσπάθησε νὰ καταλήξῃ σὲ καθολικὲς ἀλήθειες καὶ ἀρχές μὲ ἀπόλυτο καὶ ὑπερχρονικὸ κύρος.

Ἔτσι ἡ φιλοσοφία του εἶναι ἠθική, ἀλλὰ καὶ ἡ ἠθικὴ του γίνεται ζωντανὴ ἀναζητήσις τοῦ πρακτέου, στοχασμὸς πάνω στὰ προβλήματα τῆς πράξεως, πάθος γιὰ τὴν ἀλήθεια, δηλαδὴ γνήσια φιλοσοφία. Τούτῃ ἢ ἐνασχόλησις ὅμως δὲν τὸν ἔτρεφε μὲ τὴν αὐταπάτη τῆς λογικῆς αὐτάρκειας· ἤξευρε πὼς ἡ πίστις στὸν Θεὸ ἀποτελοῦσε μεγάλη ἀλήθεια καὶ πὼς τοῦ γεννοῦσε ὑποχρεώσεις γιὰ τὸ ἄτομο καὶ τὴν πολιτεία. Ἔτσι ἡ λογικοποίησις τῆς πράξεως καὶ ὁ φιλοσοφημένος βίος δὲν ἐμπόδιζε τὴν μεταφυσικὴ, ἀλλὰ τῆς ἔδινε λογικὰ στηρίγματα καὶ ἐπιστημονικὸ βάθος, ὅσο ἦταν δυνατό. Μὲ τὸν Σωκράτη ἡ μεταφυσικὴ σημαδεύεται ὄχι σὰν ἀπλὴ δογματικὴ πίστις καὶ παράδοσις, ἀλλ' ἐσυννειδίθη ἀντιμετώπισις τοῦ ἠθικοῦ πρακτέου. Γι' αὐτὸ ἀποκτᾶ ὀργανικὴ συνάφεια μὲ τὴν ἠθικὴ, πού καθίσταται ζωντανὴ φιλοσοφία.

Γ. ΜΠΟΖΩΝΗΣ

(21) Ἀπόδειξις ὅτι εἰρωνεύεται γελοῖους καὶ ἀνοήτους μύθους, βλ. Πλάτ. Εὐθύφωνα.

(22) Αὐτὸ κάνει ἄλλωστε σήμερα ἡ ψυχολογία τοῦ βάρους. Ὁ Jung πιστεύει πὼς τὸ ὑπόστρωμα τοῦ μύθου ἀποτελεῖται ἀπὸ μεγάλες πραγματικότητες.

ΤΟ ΧΕΡΙ ΣΟΥ ΣΤΟ ΧΕΡΙ ΜΟΥ

Τὸ χέρι Σου στὸ χέρι μου κρατῶ καὶ προχωρῶ
στοὺς δρόμους τῆς ζωῆς—τὰ μάτια μου κλειστά.
Μὰ φράχτης ξύλινος μοῦ βρέθηκε μπροστά.
Τὰ χέρια μου ἀπλώνω κάποιον πέρασμα νὰ βρῶ
καὶ ψηλαφῶ γνωστὸ στὸ ξύλο σχῆμα: τὸν Σταυρό!

Ε. ΜΑ-Ι-ΝΑΣ



«ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΔΡΑΣΙΣ»

Ο Χριστιανισμός όχι σαν μία από τις πολλές θρησκείες, όχι ακόμα σαν η κατ'έξοχην θρησκεία, ούτε σαν μία απλή έκφρασις του θρησκευτικού συναισθήματος, αλλά σαν κοσμοθεωρία και δύναμις για την αντιμετώπισι των προβλημάτων του συγχρόνου ανθρώπου έχει από καιρό γίνει το αντικείμενο μελέτης και δράσεως όχι μόνο στη χώρα μας αλλά και σ' όλες σχεδόν τις χριστιανικές χώρες της Ευρώπης και της Αμερικής.

Μία από τις πολλές προσπάθειες που γίνονται για το σκοπό αυτό στην Αμερική είναι η κίνησις της «Χριστιανικής δράσεως» (Christian Action) που περιγράφεται σε ειδικό άρθρο που μās έστειλε ο Δρ. Herbert Stroup, καθηγητής του κολλεγίου του Brooklyn. Η «Χριστιανική δράσις» ιδρύθη ως σωματείο το 1951, αλλά προϋπήρξε ως κίνησις επί δύο ή τρείς δεκαετίες. Τα κοινωνικά προβλήματα που δημιουργήθηκαν κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου, έκαμαν πολλούς να ζητήσουν τη λύσι στο Χριστιανισμό. Δυστυχώς οι περισσότεροι έπαθαν εκείνο που αναφέρεται στο «Πρός ένα χριστιανικόν πολιτισμόν» (σ. 46 § 24). Ένόμισαν μέσα στον ένθουσιασμό τους ότι ο Χριστιανισμός μπορεί να ταυτισθῆ με το α ή το β κοινωνικό σύστημα. Η «Χριστιανική δράσις» κατόρθωσε ν' αποφυγή αυτήν την παγίδα. Αλλά συνάμα κατόρθωσε ν' αποφυγή τον κίνδυνο της άρηνητης αντιμετώπισεως των κοινωνικών κλπ. ζητημάτων, να θεωρηθῆ δηλαδή ότι ο Χριστιανισμός δέν αναφέρεται στα προβλήματα αυτά, διαπιστώνοντας την ανάγκη τῆς επιδράσεως τῆς χριστιανικῆς πίστεως σέ

κάθε έκφανσι τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἰδιαιτέρως δέ στήν κοινωνική, οἰκονομική και πολιτική ζωῆ τῆς ἐποχῆς μας. Ἡ «Χριστιανική δράσις» διαπιστώνει τήν εὐθύνη πού ἔχουν οἱ σημερινοὶ χριστιανοὶ γιά τήν θεραπεία τῶν ἀτομικῶν και κοινωνικῶν ἀναγκῶν τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, καθῶς και τήν ἀνάγκη αὐτοκριτικῆς και ἐπανορθώσεως τῶν μέχρι τοῦδε λαθῶν.

Πάνω σ' αὐτές τις γραμμές ἡ «Χριστιανική δράσις», ἡ ὁποία περιλαμβάνει ἡγετικά στελέχη διαφόρων ἐκκλησιῶν, ἰατρούς, νομικούς ἀλλά και φοιτητές και οἰκοδόμοι, ἐργάζεται με ἔδρα τήν Washington ἀλλά και με παραρτήματα στίς σπουδαιότερες πόλεις τῆς Αμερικής. Γιά τήν ὑποστήριξι τῆς δράσεως τῆς ἐκδίδει τὸ τριμηνιαῖο περιοδικὸ «Christianity and Society» (Χριστιανισμός και κοινωνία) με περιεχόμενο ἄρθρα πού ἀναφέρονται σέ φλέγοντα κοινωνικά ζητήματα, βιβλιοκρισίες κλπ. Ἐκδίδει ἐπίσης και μηνιαῖο περιοδικὸ «δελτίο πληροφοριῶν» σχετικῶν με τήν κίνησι, καθῶς και ἄλλα ἔντυπα. Τὰ μέλη τῆς κινήσεως λαμβάνουν μέρος στή δράσι και ἄλλων κοινωφελῶν σωματείων και συλλόγων με ἀνθρωπιστικούς σκοπούς. Ἡ «Χριστιανική δράσις», σύμφωνα με τὸν κ. Stroup, δέν εἶναι ἀπλῶς μία ἀπό τις πολλές χριστιανικές ὁργανώσεις τῆς Αμερικής. Εἶναι ἓνα κίνημα πού ἀποβλέπει ὄχι μόνον στήν ἀποδοχή τῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν, ἀλλά και στήν ἐφαρμογή των ἐπὶ τῆς πραγματικότητος μιᾶς μεταβαλλομένης κοινωνίας ὅπως ἡ σημερινή.



ΑΠΟΨΕΙΣ

Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΚΑΡΠΩΝ

Εἰς τὸ προηγούμενον φύλλον μᾶς ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ ὑπογραμμίσωμεν τὴν ἀνάγκην νὰ διεξαχθῇ χάριν τοῦ πολιτισμοῦ μας μίᾳ ἀληθινῇ μάχῃ, ἢ μάχῃ τῆς χριστιανικῆς αὐτοκριτικῆς. Ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ συνεχίσωμεν ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου, διὰ νὰ τονίσωμεν τώρα τὴν ἀνάγκην νὰ διεξαχθῇ καὶ μίᾳ ἄλλῃ μάχῃ, τὴν ὁποίαν θὰ τὴν ὀνομάσωμεν «μάχην τῶν καλῶν καρπῶν».

Πρέπει ἐπὶ τέλους νὰ ἐννοήσωμεν ὅλοι καὶ ἰδιαιτέρως ὁ πιστὸς χριστιανός, ὅτι τὸ κριτήριον τῶν καλῶν καρπῶν, ὡς κριτήριον τῆς γνησιότητος τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐτέθη ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Θεάνθρωπον. Ἐπομένως πρέπει ὁ Χριστιανισμὸς τῆς ἐποχῆς μας νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν σύγχρονον κοινωνίαν τὴν καρποφορίαν, ἢ ὁποία χρειάζεται καὶ ἡ ὁποία συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἐμφανισθῇ ἐπὶ τέλους ὄχι ἀπλῶς ὁ θρησκευτικὸς, ἀλλ' ὁ ἄρτιος καὶ ἀκόμη ὁ ἡγετικὸς ἀνθρώπινος τύπος, τὸν ὁποῖον χρειάζεται ὁ πολιτισμὸς.

Τὸ ζητούμενον μὲ ἄλλα λόγια εἶναι ὁ θρησκευτικὸς ἄνθρωπος νὰ εἶναι καὶ ἡ διὰ τὴν κοινωνίαν ἄρτιος. Καὶ ἡ δυσκολία διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ αἰτήματος τῶν καρπῶν συνίσταται εἰς τοῦτο: Ὅτι νομιζόμεν πολλάκις ὅτι ὁ «θρησκευτικὸς ἄνθρωπος» εἶναι ὁ καρπὸς, τὸν ὁποῖον περιμένει ἡ κοινωνία. Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ὁ «*hominus religiosus*», καθ' ἑαυτὸν δὲν εἶναι καρπός. Ἐπὶ τῆς ἀπόσεως καρποῦ, τοῦ ἀρτίου δηλαδὴ καὶ δὴ τοῦ ἡγετικοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ὑποδειγματός. Ἡ κοινωνία περιμένει ὅτι ὁ θρησκευτικὸς ἄνθρωπος θὰ εἶναι συγχρόνως ὁ κοινωνικῶς ἄρτιος καὶ ἀκόμη καὶ ἡγετικὸς ἄνθρωπος. Τὸ περιμένει ἀλλὰ ἐλέγχει νὰ τὸ ἰδῇ καὶ εἰς τὰ

πράγματα. Ἐάν ὁμως ἰδῇ ὅτι ὁ «θρησκευτικὸς ἄνθρωπος», εἶναι μὲν περὶ τὴν ἐπιτέλεσιν τῶν ἐν τῇ στενῇ ἐννοίᾳ θρησκευτικῶν τοῦ καθηκόντων λεπτολόγος καὶ ἐπιμελέστατος, ἀποτυγχάνει ὁμως ὡς κοινωνικῶς ἄρτιος καὶ μάλιστα ὡς ἡγετικὸς ἄνθρωπος, τότε βεβαίως δὲν βλέπει τὸν καρπὸν, τὸν ὁποῖον περιμένει.

ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΡΕΙΠΙΩΝ

Καὶ ἀπαιτεῖται νὰ διεξαχθῇ ἐντὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ μάχῃ ὀλόκληρος, διὰ νὰ γίνουν ἀντιληπταὶ αὐταὶ αἱ ἀλήθειαι.

Διότι ὁ καρπὸς αὐτός, ὁ ἄρτιος ἄνθρωπος, δὲν ἀντικαθίσταται ἀπὸ τίποτε. Ἄλλαι ἐκδηλώσεις, αἱ ὁποῖαι τοσάκις ἐνθουσιάζουσι τοὺς εὐσεβεῖς ἀνθρώπους, εἶναι βεβαίως, καθ' ἑαυτὰς πολὺ ὠραῖαι καὶ ἐνθαρρυντικαί. Συμβαίνει ὁμως καὶ ἐδῶ καὶ ἀντίστοιχον μὲ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν θρησκευτικῶν τύπων. Ὅλαι αὐταὶ αἱ ἐκδηλώσεις ὁμοιάζουσι μὲ συναλλαγματικάς, αἱ ὁποῖαι πρέπει κατόπιν νὰ πληρωθοῦν εἰς μετρητά. Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος παίρνει προθύμως αὐτὰς τὰς συναλλαγματικάς, ἀλλὰ μὲ προθυμίαν ἐπίσης τὰς ἐμφανίζει, ζητῶν τὴν πληρωμὴν. Καὶ ἀντικρῦζων τὴν ἄρνησιν τῆς πληρωμῆς ἔχει τὴν ἀπογοήτευσιν καὶ διαμαρτύρεται.

Ἡ ἀπογοήτευσιν αὐτὴ ἀποτελεῖ τὸν χειρότερον ἐχθρὸν διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ Χριστιανισμὸς ἐνίκησε τοὺς διωγμούς τῶν Καισάρων, ἐνίκησε τοὺς μυκτηρισμούς τῶν σοφῶν, ἐνίκησε τοὺς δισταγμούς τῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ αὐτὴν τὴν ἀπογοήτευσιν δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὴν ὑπερικήσῃ ἐφ' ὅσον ὑπάρχει. Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων

αὐτῆς τῆς ἀπογοητεύσεως θὰ οἰκοδομηθῆ ἢ χριστιανικὴ ἡγεσία!

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΝΕΟΤΗΤΟΣ

Ἐπάρχει μία κοινοτοπία, τὴν ὁποῖαν παρατρέχομεν, ἴσως, ἀκριβῶς διότι εἶναι κοινοτοπία. Ὅλοι λέμε, ὅλαι αἱ γενεαὶ ἔλεγαν, ὅτι κλειδί τῆς ζωῆς ἐνὸς ἔθνους, τοῦ πολιτισμοῦ γενικῶς εἶναι ἡ νεότης. Ὅλιγοι ὁμῶς θέλουν νὰ καταπιασθοῦν (νὰ καταπιασθοῦν μετ' ἀγάπης καὶ μετ' ἐπιστήμης) μετὰ τὰ προβλήματα, ποῦ ἀντιμετωπίζει ἡ νεότης σήμερον. Οὔτε μελέτη τῶν προβλημάτων τῆς νεότητος συστηματικὴ γίνεται, οὔτε ἀνησυχία δημιουργικὴ ἐκδηλοῦται, οὔτε προσπάθεια συστηματικὴ. Τὸ ἀποτελεσμα... «ὄπου τὸ φέρον σέ φέρει...».

Δὲν θέλομεν νὰ εἴμεθα ἄδικοι. Δὲν ἀγνοοῦμεν τὴν, καρπῶν κατάμεστον, δημιουργίαν, τὴν ὁποῖαν μᾶς προσφέρει ἡ ἐπιστήμη — κάτι ἔχει, ἐπὶ τέλους, νὰ παρουσιάσῃ ἡ χριστιανικὴ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ ἡ διεθνὴς ἀλλὰ καὶ ἡ ἑλληνικὴ. Δὲν ἀγνοοῦμεν ἀκόμη τὴν ἐργῶδη προσπάθειαν, τὴν ὁποῖαν καταβάλλουν οἱ περὶ τὴν παιδαγωγικὴν ἀσχολούμενοι. Ἦμπορεῖ νὰ κάνουν λάθη, ἀλλὰ δὲν Ἦμπορεῖ κανεὶς νὰ τοὺς ἀμφισβητήσῃ ὅτι ἐνδιαφέρονται σοβαρῶς διὰ τὴν δουλειά τους. Ὅπως ἐπίσης δὲν Ἦμπορεῖ κανεὶς, πάντων ἡκιστα ἡ παροῦσα στήλη, νὰ ἀμφισβητήσῃ τὴν χριστιανικὴν ἐργασίαν, ἡ ὁποία εἰς τὴν χώραν μᾶς ὀνομάζεται κατηχητικὸν σχολεῖον. Μᾶς προσφέρει τοῦτο ἐπιτεύγματα εὐγενῆ καὶ δημιουργικά, διὰ τὰ ὁποῖα ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων δικαιούμεθα νὰ εἴμεθα ὑπερήφανοι. Ἄλλ' ἐδῶ ὁμιλοῦμεν περὶ τοῦ προβλήματος τῆς νεότητος ὑπὸ τὴν γενικωτέραν του μορφήν, ὡς προβλήματος αὐτοῦ τοῦ κοινωνικοῦ. Διότι τὸ κοινωνικὸν ζήτημα δὲν εἶναι μόνον ζήτημα τάξεων, εἶναι ζήτημα καὶ κλιμακώσεως τῶν συνθηκῶν καὶ τῶν προβλημάτων τοῦ βίου, καὶ τῆς βιοπάλης. Καὶ ἡ νεότης ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰ εἰδικὰ τῆς κοινωνικὰ προβλήματα.

Καὶ ὁμιλοῦμεν ἐδῶ, κυρίως, διὰ τὴν καθ' αὐτὸ νεότητα, τὴν μετὰ τὴν ἐφηβείαν, μετὰ ἄλλα λόγια διὰ τοὺς ἄγοντας τὴν ἡλικίαν ἀπὸ δέκα ὀκτῶ ἕως εἴκοσι πέντε περίπου ἐτῶν, ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Λοιπόν, διὰ τὴν νεότητα αὐτὴν μετὰ τὰ προβλήματά της, προβλήματα ψυχικά, προβλήματα οικονομικά, ἐπαγγελματικά, κοινωνικά, οἰκογενειακά, βιολογικά, προβλήματα περιβάλλοντος, προβλήματα ἀτομικῆς προσπάθειας, προβλήματα προσανατολισμοῦ, προβλήματα καθοδηγήσεως ὑπὸ τῆς πολιτείας, ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων, ὑπὸ τῶν ὀδηγητῶν γενικῶς... τί γίνεται δι' ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα; Πολὺ φοβοῦμεθα ὅτι διδομεν ἐκάστη γενεὰ τὴν σκυτάλην τῆς ἀδιαφορίας εἰς τὴν ἐπομένην καὶ ὅτι καὶ οἱ νῦν νέοι, ὅταν θὰ γίνουν πρεσβύτεροι, θὰ ὁμιλοῦν καὶ αὐτοὶ περὶ τῆς νεότητος, ὅπως ὁμιλοῦμεν καὶ ἡμεῖς; μετὰ πολλὰ λόγια ἀλλὰ μετὰ καμμίαν σχεδὸν ἔμπρακτον βοήθειαν, μετὰ σπασμωδικὰ μέτρα, ἀλλὰ χωρὶς σύστημα καὶ μετὰ τὴν πορείαν εὐθὺς ἀγούσαν πρὸς τὴν ἀποτυχίαν.

Καὶ ταῦτα, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ τεχνικὴ πρόοδος μᾶς παρουσιάζει τοὺς διαφόρους πυραύλους, οἱ ὁποῖοι προϋποθέτουν πολὺ μεγάλα πνευματικὰ «κότσια» διὰ νὰ ἡμπορέσῃ νὰ τοὺς βεστάσῃ ὁ πολιτισμὸς μᾶς!

ΑΙ ΑΝΩΤΑΤΑΙ ΣΠΟΥΔΑΙ

Μία μερὶς τῆς νεότητος αὐτῆς ἀντιμετωπίζει καὶ τὸ πρόβλημα τῶν λεγομένων σπουδῶν. Εἶναι καὶ πάλιν ἐπικαιρὸν τὸ ζήτημα τοῦτο. Εἰς τὴν χώραν μᾶς, εἰδικώτερον, ἐμφανίζεται ὡς αἴτημα νὰ ἀνοίξουν αἱ πύλαι τῶν διαφόρων ἀνωτάτων σχολῶν, ὥστε νὰ μὴν ὑπάρχῃ κανεὶς φραγμὸς διὰ νὰ εἰσέρχονται εἰς αὐτὰς ὅλοι οἱ νέοι καί.. βλέπομεν πλέον τι θὰ γίνῃ, ὅταν θὰ ἐξέρχονται αὐτοὶ οἱ πτυχιούχοι καὶ τί νόημα θὰ ἔχῃ αὐτὸς ὁ πληθωρισμὸς πτυχιῶν, χωρὶς κανενὸς εἵδους κάλυμμα καὶ χωρὶς κανενὸς εἵδους ἐλπίδα!

Έρχονται, ακόμη ειδικότερον, μέχρις ἡμῶν τὰ αἰτήματα τὰ ἐπιδιώκοντα τὴν κατάργησιν τῶν εἰσιτηρίων ἐξετάσεων. Νὰ ἀπαριθμῆσθαι κανεῖς τὰ μειονεκτήματα τοῦ συστήματος τῶν ἐξετάσεων αὐτῶν... εἶναι τὸ εὐκολώτερον τῶν πραγμάτων. Νὰ μᾶς εἰπῆ ὅμως τί θὰ γίνῃ, ἅμα αἱ εἰσιτήριοι ἐξετάσεις κατάργηθοῦν, αὐτὸ δὲν γνωρίζομεν ἂν εἶναι ἐξ ἴσου εὐκολόν. Φοβοῦμεθα ὅτι, ἀντιθέτως, εἶναι πολὺ δύσκολον, ἂν μάλιστα ἔχωμεν τὴν ἀπόφασιν νὰ ὀμιλήσωμεν εἰλικρινῶς καὶ ὄχι μὲ κατὰ συνθήκην φράσεις, ὅπως περὶ μυριάδων νέων, οἱ ὅποιοι τάχα καίονται ἀπὸ τὸν πόθον δι' ἀνωτάτην μόρφωσιν κτλ.

Τὸ δὲ ἐπιχείρημα ἐκ τῶν «σπουδῶν» εἰς τὸ ἐξωτερικὸν εἶναι πολὺ ἀμφιβόλου βαρύτητος. Διότι τὸ ἐρώτημα εἶναι ἀκριβῶς διὰ ποῖον λόγον νὰ χορηγῆται τόσον συνάλλαγμα διὰ σπουδᾶς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν εἰς νέους, οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν οὔτε τὰ προσόντα, ἀλλ' οὔτε καὶ τὴν διάθεσιν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, καθ' ἣν στιγμὴν συζητεῖται νὰ τεθῆ φραγμὸς καὶ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν καὶ φαρμάκων ἀκόμη, δι' οἰκονομίαν συναλλάγματος.

Ἄς μὴν ἀπατώμεθα λοιπὸν! Τὸ πρόβλημα τῆς ὀρθῆς χειραγωγήσεως τῶν ἀνωτάτων σπουδῶν εἰς τὸν τόπον μας δὲν πρόκειται νὰ λυθῆ ποτέ. Διότι διὰ νὰ λυθῆ, πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθῆ. Νὰ ἀντιμετωπισθῆ μὲ θάρρος, μὲ εἰλικρινεῖαν, εἰς ὅλας τὰς πλευράς, χωρὶς δημοκοπίαν, χωρὶς φόβον μήπως δυσαρεστήσωμεν. Ὅποιος δὲν ἔχει τὴν ἀπόφασιν καὶ νὰ δυσαρεστήσῃ, δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ θεραπεύσῃ.

Καὶ ἐπειδὴ εἰς τὸν τόπον μας κανεῖς δὲν ἔχει οὔτε τὴν δύναμιν ἀλλ' οὐδὲ καὶ τὴν διάθεσιν νὰ δυσαρεστήσῃ, δι' αὐτὸ κανεῖς δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ θεραπεύσῃ.

Καὶ ἐπειδὴ πάλιν ἡ θεραπεία δὲν ἵκται νὰ ἔλθῃ μόνη της....

ΜΙΑ ΓΝΩΜΗ

Πάντως, ρίπτεται μία ἰδέα τὴν ὁποίαν ἀναφέρομεν ὡς λεπτομερειακὴν, ἀλλ' ἡ ὁποία δύναται νὰ ἀποδειχθῆ πολὺ χρησιμὸς. Φαίνεται ὅτι εἰς τὰς εἰσιτηρίους ἐξετάσεις γίνεται πολλὴ κατάχρησις τῆς ὑποβολῆς συγχρόνων ὑποψηφιότητων διὰ πλείονας σχολᾶς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ ἐξογκώνει τὸν ἀριθμὸν τῶν διαγωνιζομένων καὶ δημιουργεῖ μίαν εἰκονικότητα περὶ τὰς σχετικὰς στατιστικάς. Μήπως, λοιπὸν, θὰ ἀπετέλει ὀρθὸν μέτρον, ἂν ἀπηγορεύετο ἡ σύγχρονος συμμετοχὴ εἰς πλείονας τοῦ ἐνὸς διαγωνισμοῦ;

Ἐπὶ τούτῳ, βεβαίως, καὶ τὰ «κατὰ» μίαν τοιαύτης ἀπαγορεύσεως. Πάντως, ἂν αἱ εἰσιτήριοι ἐξετάσεις διατηρηθοῦν, καλὸν εἶναι νὰ μελετηθῆ καὶ αὐτὸ τὸ εἰδικὸν θέμα.

Εἰς τὰ Πρόθυρα

Ἡ συζήτησις, ἡ ὁποία γίνεται σχετικῶς μὲ τὸ κατὰ πόσον αἱ κοινωνικαὶ ἀσφαλίσεις εὐρίσκονται ἢ δὲν εὐρίσκονται εἰς τὰ πρόθυρα τῆς χρεωκοπίας, ἔχει σπουδαιότητα ἀσυγκρίτως μεγαλύτεραν ἀπὸ ἐκείνην ποῦ θὰ ἤμποροῦσε κανεῖς νὰ φαντασθῆ.

Ἐν πρώτοις, ἡ συζήτησις καθ' ἑαυτὴν εἶναι μία ἀποτυχία. Δὲν ἐπιθυμεῖ ἢ παροῦσα στήλη νὰ εἰσέλθῃ ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ εἰδικότερον. Ἀλλὰ, τὸ ὅτι ἀπὸ δεκάδων πλέον ἐτῶν ἐκπέμπεται ἡ κραυγὴ τῆς ἀπογνώσεως, ὅτι αἱ κοινωνικαὶ ἀσφαλίσεις εὐρίσκονται εἰς τὰ πρόθυρα τῆς χρεωκοπίας, τὸ ὅτι γίνεται ἔστω καὶ συζήτησις ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θέματος, αὐτὸ καὶ μόνον εἶναι ἤδη μία ἀποτυχία.

Ἀποτυχία, ἀλλ' ὄχι ἐκπληξις. Διότι ὁ θεσμὸς τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων προϋποθέτει πνευματικὸν πολιτισμὸν ἀσυγκρίτως ἀνώτερον ἀπὸ ἐκείνον, τὸν ὁποῖον διαθέτομεν. Προϋποθέτει πνευματικὴν ἐπιστράτευσιν, ἕξαρσιν, εἰς τὴν ὁποίαν, γύρω ἀπὸ τὴν σημασίαν τοῦ καθήκοντος, τῆς ἀπολύτου εὐσυνειδησίας

καὶ τῆς καλῆς πίστεως, συγκεντρῶνται ἀπὸ τῶν διοικούντων μέχρι τῶν ἀσφαλιζομένων πάντως εἰς μίαν προσπάθειαν νὰ προκόψῃ αὐτὸς ὁ θεσμός, προσπάθειαν, ἡ ὁποία στηρίζεται εἰς τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ προκοπὴ τοῦ θεσμοῦ εἶναι σπουδαιότερα ἀπὸ τὴν ἱκανοποίησιν αὐτῆς ἢ ἐκείνης τῆς προσωπικῆς βλέψεως ἢ συμφέροντος. Ἡ ἀσφάλις γενικῶς, καὶ ἡ κοινωνικὴ ἀσφάλις ἰδιαίτερος, εἶναι ἕνα λουλούδι κατ' ἐξοχὴν εὐπαθές. Προϋποθέτει ἀνθρώπους ἀφιερωμένους. Προϋποθέτει ἱεραποστολὴν ἀληθινήν. Προϋποθέτει πνευματικότητα μέχρις αὐτοθυσίας ἐξικνουμένην.

Χίμαιρα ὄλα αὐτὰ τὰ λόγια, ποὺ λέμε, λόγια ἀνθρώπων ὄνειροπαρμένων... ἔστω! Ἄφου, λοιπόν, αὐτὰ ποὺ λέμε εἶναι χίμαιρα, εἶναι «λήρος», ὅπως λέγουν οἱ «ρεαλισταί», οἱ ὁποῖοι, δεκάδες χρόνια τώρα, νομίζουν ὅτι θὰ ἔχωμεν κοινωνικὰς ἀσφαλίσεις ἀπλῶς καὶ μόνον μὲ τὸ νὰ ἔχωμεν νόμους, θέσεις καὶ ἀπολαύς, τότε ἄς σερβιρισθῶμεν μὲ τὰ περὶ τῆς χρεωκοπίας!

ΚΑΤ' ΕΞΟΧΗΝ ΣΥΜΠΑΘΗΣ

Ἦλθεν εἰς τὰ χέρια μας ἕνα περιοδικόν, θὰ ἐλέγαμεν, ἴσως τὸ συμπαθέστερον περιοδικόν ποὺ ὑπάρχει. «**Ἡ φωνὴ τῶν Χανσενικῶν**», μηνιαῖον ὄργανον τοῦ συνδέσμου Χανσενικῶν τοῦ ἰδρύματος προστασίας Χανσενικῶν «Ἡ Θεία Χάρις». Ἄς ὁσώμεν μίαν ἐξήγησιν. Πρόκειται περὶ τῶν λεπτῶν μας. Εἶναι πράγματι φοβερὰ ἡ ἱστορία τῆς ἀντιμετωπίσεως τοῦ προβλήματος τῆς λέπρας διὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν πασχόντων ἀδελφῶν μας ἀπὸ τὸ κοινωνικόν σύνολον. Καὶ εἶναι μεγίστη ἡ χαρὰ ἐκ τοῦ ὅτι σάν κάτι νὰ γίνεταί τώρα πρὸς τὴν ὀρθὴν κατεύθυνσιν ἐπὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ καὶ ὅτι, ὅπως λέγει τὸ κύριον ἄρθρον τοῦ νέου περιοδικοῦ, ἡ ἔκδοσις του γίνεταί «ὕπο αἰσίους οἰωνούς» διὰ τὸν ἱερὸν πρᾶγματι αὐτὸν ἀγῶνα.

Πολλοὺ ἐπαίνου ἀξιοί, ὄσοι ἐργάζονται διὰ τὸ ἔργον αὐτὸ καὶ ἰδιαίτερος ἡ «Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Γωνιά» ποῦ, ὅπως λέγει τὸ περιοδικόν, «εἶναι ἡ πρώτη ὄργανωσις ποὺ ἔφερε τὴν ἀγάπην τῆς στοῦς Χανσενικούς τὸν Μάρτιον τοῦ 1945 σπάζοντας τὸν πάγο ποὺ τοὺς ἐχώριζε ἀπὸ τὶς καρδιὰς τῶν ἀνθρώπων».

Ὅχι μόνον εἰς τὸ περιοδικόν ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλην τὴν περὶ αὐτὸ προσπάθειαν εὐχόμεθα πᾶσαν ἐπιτυχίαν καὶ εὐλογίαν.

Z.N.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΜΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΙΣ

ΓΙΑ ΤΟ «ΚΡΑΤΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ»

Ἄγαπητὲς «Ἀκτίνες»

Τὸ «Κράτος τοῦ Θεοῦ» τοῦ Χόχβελντερ, ποὺ παίζεται ἐξαιρετα ἀπὸ τὸν θίασο τοῦ Δημήτρη Μυράτ, ἀποτελεῖ χωρὶς ἀμφιβολία τὴν θεατρικὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἀθηναϊκῆς χειμερινῆς περιόδου. Ἡ κριτικὴ χαιρέτισε μ' ἐπιδοκιμασία ὁμόφωνη τοῦτο τὸ ἔργο. Ἰδιαίτερα σημειῶνω τὴν κριτικὴν συνεργάτου τῶν «Ἀκτίνων» καὶ ἐκλεκτοῦ φίλου στοῦ τεύχος Δεκεμβρίου 1958, σελ. 475 - 476. Ἀκριβῶς ὅμως αὐτὴ ἡ κριτικὴ μοῦ δίνει λαβὴν σ' ὄρισμένες παρατηρήσεις.

Τὸ ἔργο τοῦ Χόχβελντερ εἶχε καὶ στοῦ ἐξωτερικοῦ σημαντικώτατη ἐπιτυχία, ἡ δὲ θεατρικὴ κριτικὴ τὸ θεώρησε ὡς δείγμα σπουδαῖο γιὰ μιὰ ἀξιόλογη «στροφή» τοῦ θεατρικοῦ κοινοῦ. Θυμᾶμαι τὸν Γκαμπριέλ Μαρσέλ, ποὺ σὲ μιὰ διάλεξί του στοῦ Παρισι, τὸν Ἰούλιον 1957, σχετικὰ μὲ τὸ σύγχρονον θέατρο, ἀνέφερε τὸν «Διάλογο τῶν Καρμελιτῶν» τοῦ Μπερνάνδος καὶ τὸ «Κράτος τοῦ Θεοῦ» τοῦ Χόχβελντερ ὡς σταθμούς στὴν ἐξέλιξιν τῆς θεατρικῆς συνειδήσεως τοῦ κοινοῦ. Εἶναι παράγματι ἐντελῶς ἀξιοσημείωτο, ὅτι καὶ στὰ δύο αὐτὰ δράματα προβάλλοντα πνευματικὰ προβλήματα μὲ θεατρικὸ βέβαιον — δηλαδὴ οὔτε ἐπιστημονικὸ μῆτε δασκαλιστικὸν — τρόπο, ἀλλὰ πάντως μὲ σαφήνεια καὶ παρησία. Οἱ συγγραφεῖς δὲν διστάζουν νὰ βάλουν καλόγηρες (ὁ Μπερνάνδος) ἢ καλόγερους (ὁ Χόχβελντερ) πάνω στὴ σκηνὴ ὡς κύρια πρόσωπα. Καὶ τὰ δύο ἔργα δὲν στέκονται στὴν ἐπιφάνεια, μὰ προφῶρον στοῦ βάθους, προσπαθώντας στὴν ἐμβάθυνσίν τους αὐτὴ νὰ βλέπουν τὸ πρόβλημα, ποὺ τοὺς ἀπασχολεῖ, μὲ τὸ πρῶμα τῆς χριστιανικῆς κοσμοθεωρίας. Αὐτὸ ἔκανε τὸν Γκαμπριέλ Μαρσέλ νὰ χαρακτηρίσῃ αὐτὰ τὰ δύο ἔργα ὡς παραδείγματα σαφῆ τῆς ἔντονης ἐπιδράσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ στοῦ σύγχρονον θέατρο. Καί, καθ' ὅσον ξέρω, ὄλοι οἱ κριτικοί

— καὶ ὁ φίλος Γ. Μ. στὶς «Ἀκτίνες» — μίλησαν ἀνεπιφύλακτα γιὰ τὸν «ἀγνὸν χριστιανισμό» τοῦ ἔργου τοῦ Χόχβελντερ — γιὰ νὰ μείνουμε σ' αὐτό.

Ἄν ὡς «ἔργο γνήσια χριστιανικὸ» χαρακτηρίζουμε ἓνα ἔργο, ποῦ οἱ προθέσεις τοῦ συγγραφέα του εἶναι ἐγνήσια χριστιανικῆς, τότε εἶναι φυσικὰ καὶ τὸ «κράτος τοῦ Θεοῦ» ἓνα ἐγνήσια χριστιανικὸ ἔργο. Οἱ χριστιανικῆς ἀντιλήψεις τοῦ συγγραφέα εἶναι πρῶδηλες καὶ μάλιστα ὄχι στενὸκαρδῆ θερησκευτικότης, ὄχι τὸ γράμμα ποῦ πνίγει τὸ πνεῦμα, ὄχι ἀγάπη ποῦ ὑπηρετεῖ ἕναν ἄλλον σκοπὸ. Ὁ Χόχβελντερ ἔχει ἀσφαλῶς πολὺ καλὲς προθέσεις, τόσο καλὲς ὅμως, ποῦ στὸ τέλος ξεφεύγει ἀπὸ τὴν πραγματικότητα καὶ ἀντιλαμβάνεται τὸν Χριστιανισμό τόσο παρεξηγημένα, ὅσο καὶ πλῆθος ἄλλοι καλόπιστοι ἀνθρώποι τῆς ἐποχῆς μας.

Θὰ ὑπενθυσίω τὴν περιγραφή τῆς λειτουργίας τοῦ «κράτους τοῦ Θεοῦ»: μέσα σ' αὐτὸ τὸ Κράτος ἐπιτελεῖται ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν ἀγαθῶν χωρὶς νόμομα! Μὴ μου πῆτε πὼς αὐτὸ εἶναι λεπτομέρεια (θὰ μπορούσε ἄλλως τε νὰ βοῆ κανεὶς καὶ ἄλλες «λεπτομέρειες» αὐτοῦ τοῦ εἶδους). Γιὰ τὸν συγγραφέα τὸ νόμισμα εἶναι δεῖγμα τῆς ἐλλείψεως χριστιανικότητος μιᾶς κοινωνίας. Σὲ μιὰ χριστιανικὴ κοινωνία δὲν χρειάζεται νόμισμα! Στὸ ἴδιο αὐτὸ τὸ Κράτος τοῦ Θεοῦ δὲν ὑπάρχουν φυλακῆς. Οἱ τιμωρίες εἶναι λίγο ἢ πολὺ πνευματικῆς - παιδαγωγικῆς φύσεως καὶ σὲ σοβαρὰς περιπτώσεις (π.χ. ἀνθρωποκτονία) ὁ ἔνοχος ἐξορίζεται ἀπὸ τὸ «Κράτος τοῦ Θεοῦ». Κατὰ τὸν συγγραφέα ἡ ὑπαρξὶς τῶν φυλακῶν δὲν συμβιβάζεται, φαίνεται, μὲ τὴν χριστιανικότητα μιᾶς κοινωνίας.

Στὸ τέλος - τέλος δηλαδὴ ὁ Χόχβελντερ ἀντιλαμβάνεται τὴν χριστιανικὴν κοινωνία μὲ τὸν ἴδιο λαϊκὸ, χοντροκομμένον τρόπο, ποῦ τὴν φαντάζονται καὶ πλῆθος ἄλλοι καλόπιστοι ἀνθρώποι — ἀμόρφωτοι καὶ μορφωμένοι: ἡ χριστιανικὴ κοινωνία δὲν θὰ ἔχη νομίσματα καὶ χρηματιστήρια καὶ τράπεζες, δὲν θὰ χρειάζεται δικαστήρια καὶ διζηγόρους καὶ ἡ ζωὴ θὰ εἶναι ὅπως περίπου στὰ παραμύθια, ποῦ ὁ βασιλεὺς κανονίζει σὰν στοιχικὸς πατέρας καὶ τὸ ἂν θὰ φάμε σήμερα φασόλια ἢ φακῆς!

Μιὰ τέτοια φτηνὴ παράσιση τῆς χριστιανικῆς κοινωνίας ἀνταποκρίνεται στὴν τάσι τοῦ ἀνθρώπου νὰ ξεφεύγῃ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα, νὰ ξεχνάη τίς ἀδυναμίας του, νὰ δνειρεύεται ἓνα κόσμον χωρὶς προβλήματα.

Πρέπει δὲ νὰ τονισθῇ, ὅτι δὲν ἔχει καμιά ἀπολύτως σημασία ἂν πράγματι στὸ «Κράτος τοῦ Θεοῦ» τῶν Ἰησοῦιτῶν δὲν ὑπῆρχαν νομίσματα καὶ φυλακῆς. Ἀπὸ τότε πέρασαν αἰῶνες, ἡ ζωὴ ἔχει γίνῃ κατὰ πολὺ πολυπλοκώτερη καὶ τὰ σημερινὰ κράτη δὲν ἔχουν — ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον — μόνον 150.000 κατοίκους! Κι' ἐκτὸς αὐτ' αὐτὸ μιὰ θεατρικὴ δημιουργία δὲν πρέπει νὰ ἐξαρθῆται ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ ἀλήθεια τῶν περιστατικῶν ποῦ διηγείται. Ἀλλιῶς ἡ ἀξία τῶν δραμᾶ-

των τοῦ Σαίξπηρ θὰ κρινόταν ἀπὸ τίς ἐπιστημονικῆς ἔρευνες τῶν ἱστορικῶν!

Τὸ «Κράτος τοῦ Θεοῦ» εἶναι ἓνα ἀξιόλογο ἔργο μ' ἓνα πολὺ πιδ ἀξιόλογο παίξιμο ἀπὸ τὸν Μυράτ καὶ τοὺς συνεργάτες του. Ἀλλὰ ἡ σύλληψις τῆς χριστιανικῆς κοινωνίας ἀπὸ τὸν συγγραφέα του εἶναι τόσο παιδιᾶστικα ἀπλή, τόσο ξένη πρὸς τὰ προβλήματα τὰ ἀνθρώπινα, τόσο ἀφελῆς καὶ φτηνὴ, θὰ ἔλεγα, ὥστε — ἄς μοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ παρατηρήσω ὁ ἀγαπητὸς μου Γ. Μ.— ὁ χαρακτηρισμὸς «ἓνα ἔργο γνήσια χριστιανικὸ» νὰ εἶναι τουλάχιστον κάπως ὑπεροβολικὸς.

Μὲ ἀγάπη
Π. ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ

ΚΑΙ Η ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ

Καθὼς διάβαζα τὸ γράμμα τοῦ φίλατου κ. Δαγτόγλου, σκεφτόμουν πόσο ἀληθινὰ μεγάλος θεατρικὸς συγγραφέας εἶναι ὁ Χόχβελντερ, ποῦ, ἐνὼ θίγει προβλήματα καίρια τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, δὲν προσφέρει ἔτοιμες λύσεις. Οἱ ρετσέτες, ὅπως σὲ κάθε μεγάλο δραματογράφου, τοῦ εἶναι ἄγνωστες. Καλεῖ τὸν θεατὴ νὰ μετασχηστῆ στὰ προβλήματα, νὰ πάρῃ μέρος στὶς συγκρούσεις, νὰ δώσῃ κι' αὐτὸς λύσι. Γιατὶ ὁ Χόχβελντερ δὲν γράφει, γιὰ νὰ μᾶς διδάξῃ, ἀλλὰ γράφοντας μᾶς κάνει νὰ φιλοσοφοῦμε· γι' αὐτὸ καὶ δὲν βρισκόμα ἐύκολα τὴν κεντρικὴν ἰδέαν τοῦ ἔργου του. Ἔτσι δὲν εἶναι παράδοξη ἡ ἐμφάνισις διαφωνίας καὶ ἡ προβολὴ ἀντιρρήσεων.

Πρὶν ὅμως θίξω τὸ σημεῖο τῆς διχογνωμίας, πρέπει νὰ διευκρινίσω πὼς δὲν ἀρνούμαι τὴν γενικὴ θεωρητικὴ ἀποψι δι' ἓνα Κράτος ἀπὸ χριστιανούς, ποῦ θὰ λειτουργῇ τέλεια καὶ ἰδανικά, ἀποτελεῖ οὐτοπία. Καὶ εἶναι πεποίθησις καὶ τούτης τῆς κινήσεως τῶν «Ἀκτίνων» πὼς ὁ Χριστιανισμὸς δὲν μπορεί νὰ ναυτισθῇ μὲ τὸ Κράτος καὶ νὰ γίνῃ καθεστῶς. Αὐτὴ ἄλλωστε εἶναι καὶ ἡ γνώμη τοῦ Χόχβελντερ, ὅπως τὸ δείχνει ἀπὸ τὴν ἐξέλιξι τῆς ὑποθέσεως.

Ὅμως ἡ ἀποψις τῆς πραγματώσεως ἡ μὴ μιᾶς ἰδανικῆς χριστιανικῆς πολιτείας δὲν ἀποτελεῖ τὴν οὐσία τοῦ ἔργου. Καὶ ἔχω τὴν ἐντύπωσι πὼς (ἄς μοῦ ἐπιτρέψῃ τὸν χαρακτηρισμὸν) ὁ φίλος κ. Δαγτόγλου παρασύρθηκε κάπως ἀπὸ τὴν νομικὴν σκεψί του· σιτάθηκε πιδ πολὺ στὶς φυλακῆς, στὰ ζήματα καὶ τὴν κοινωνικὴν συγκρότησι καὶ δὲν προχώρησε βαθύτερα. Ἡ οὐσία στὸ ἔργο τοῦ Χόχβελντερ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο τὸ Κράτος καὶ ἡ ἰδεώδης λειτουργία του, ἀλλ' ὁ ἀγὼν γιὰ τὸ καλύτερον καὶ τὰ πρόσωπα, ποῦ τὸν ἐνσαρκώνουν. Ὁ Χόχβελντερ δὲν εἶναι κοινωνιολόγος, ἀλλὰ σκηρικὸς φιλόσοφος. Ἡ συγκρότησις τοῦ Κράτους καὶ ἡ κοινωνικὴ του δογάνωσις εἶναι τὸ φρόντο τοῦ πίνακος, ὄχι ὁ ἴδιος ὁ πίννακας. Γι' αὐτὸ καὶ στὰ κύρια πρόσωπα τοῦ ἔργου δὲν μπορούμε νὰ βροῦμε ἀφέλεια, ἀλλ' ἀντίθετα προσωπικότητες, ποῦ παίρνουν δόναμι ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, ἀλλὰ καὶ ποῦ πατοῦν στέρεα στὴ γῆ. Ὁ πατὴρ «οἰκονόμος», ὁ διαχειριστῆς τῶν οικονομικῶν, εἶναι ἀριστοτέχνης στὶς ἐμπο-

ρικῆς συναλλαγῆς, ἀφοῦ μπορεῖ καί πείθει τὸν γεννημένο ἕμπορο, Γιᾶν Κορνέλις, ν' ἀγοράσῃ τὴν «χέρμα πατὲρ» σ' ἀκριβότερη τιμῇ. Ὁ πατὴρ Ὁρος διαθέτει στρατὸ καὶ θάρρος, ὥστε νὰ τὰ βάλῃ μ' ὀλόκληρη τὴν ἰσπανικὴν αὐτοκρατορίαν, ἐνῶ ὁ πατήρ Φερναντέζ, ὁ ἐπαρχος, ἔχει φρονήσει καὶ δυνάμη λογικῆς, ὥστε μ' ἀπαράμιλλη δεξιότηχίαν ν' ἀποσιῶσιν τὶς ἐναντίον του κατηγορίες.

Κι' αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, ποῦ οἱ συγγραφεῖς καὶ τὰ ἐρωτήματα, ποῦ θέτει ὁ Χόχβελντερ, ὄχι μόνον δὲν «ξεφεύγουν ἀπὸ τὴν πραγματικότητά» καὶ δὲν ὀνειρούμεθα «ένα κόσμον χωρὶς προβλήματα», ἀλλ' ἀντίθετα ἔρχονται στιγμὲς ποῦ ἔχομε πολὺ ἔντονη τὴν γεῦσιν τῆς ἀνθρωπίνης, τῆς πολὺ ἀνθρώπινης, ζωῆς μας. Ὁ Χόχβελντερ μένει κοντὰ στὸ ἱστορικὸ ὄλικὸ (δὲν μποροῦμε νὰ τὸν κατηγορήσουμε γι' αὐτὸ γιὰτί ἢ μεταποίησις τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας ἀποτελεῖ πρόβλημα τῆς ἐλευθερίας τοῦ καλλιτέχνη» ἄς θυμηθῶμε τὶς συζητήσεις ποῦ πρόσφατα προκάλεσε ἡ «Αμαλία» τοῦ Γ. Ρούσσου), ποῦ τὸ μεταπλάθει δραματολογικῶς, γιὰ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ τὸ πάθος καὶ τὰ ἐλατήρια τῆς ψυχῆς, τὸν ἀγῶνα γιὰ τὸ συμφέρον ἢ τὴν ἀνιδιοτέλεια. Γι' αὐτὸ πρόθεσις καὶ πραγματώσις στὸ «Κράτος τοῦ Θεοῦ» δὲν ξεχωρίζουν, ἀλλ' ἀποτελοῦν ἐνότητα ἀδιάσπαστη. Τὰ γεγονότα πλέκονται φυσικὰ, ἀσθόρμητα, ἀβίαστα γύρω ἀπὸ τὴν ἰδέαν τοῦ αἰώνιου ἀγῶνος τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ.

Ὁ Χόχβελντερ μὲ τὸ ἔργο αὐτὸ ἀπευθύνει κραυγὴ διαμαρτυρίας γιὰ τὸ κακὸ, ἀποδοκιμασίαν τῶν σημάτων, καταδίκην τῆς συμβατικότητος, τῆς ψευτιάς καὶ τῆς θεληματικῆς πλάνης. Τὸ ἔργο του εἶναι βαθύτατα χριστιανικὸ, γιὰτί πίσω ἀπὸ τὸ συγκεκριμένον μόρφωμα τοῦ Κράτους δείχνει τὸν ἀγῶνα τοῦ πνεύματος, ὑπογραμμίζει τὴν πάλιν τὸν ἡρωϊκὸν ἀνθρώπων τοῦ ἄλλοιῦμοῦ. Γιὰτί ἡ μάχη γιὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ἂν θὰ φτιάξῃς ἢ ὄχι κράτος ἀφελὲς ἢ μὴ (ὁ συγγραφεὺς χίλιες φορὲς τὸ δείχνει πὼς δὲν πιστεύει στὰ σχήματα), ἀλλ' ἂν θὰ ὑπάρξουν ἀγνὲς καρδιές, γιὰ νὰ προσφέρουν τὴν πνευματικὴν μαρτυρίαν, ἂν τὸ πνεῦμα θὰ μπορέσῃ τελικὰ νὰ νικήσῃ. Καὶ ὁ Χόχβελντερ πιστεύει σ' αὐτὴ τὴν νίκη. Μᾶς τὴν ἐπιβεβαιώνει ὁ ἐπιθεωρητὴς τοῦ βασιλέως μὲ τὰ τελευταῖα του λόγια.

G. M.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΙΗΣΙ ΤΟΥ Γ. ΒΕΡΙΤΗ

Κύριε Διευθυντέ

Θὰ συμφωνήσω πέρα γιὰ πέρα μὲ τὴ διαπίστωση ποῦ κάνει στὸ τεῦχος Δεκεμβρίου 58 (σελίδα 469), ὁ ἀναγνώστης τῶν «Ἀκτίων» κ. Α. Πηγιώτης, σχετικὰ μὲ τὴν «τριλογία τοῦ διχασμοῦ» τοῦ ἀξέχαστου Γ. Βερίτη, ποῦ περιλαμβάνεται στὰ δημοσιευμένα, τελευταῖα, «Ἀπαντά» του (ἔκδοσις τῆς «Δαμασκοῦ» 1958). Πραγματικὰ νομίζω κι' ἐγὼ ὅτι στὴν «τριλογία τοῦ διχασμοῦ», τὴν τόσο ἔξοχη στὴ δραματικὴ τῆς

οὐσία καὶ στὴ λυρικὴ τῆς σύλληψη, περιλαμβάνεται, ὅπως ὀρθὰ παρατηρεῖ κι' ὁ ἐπιμελητὴς τῆς ἔκδοσις τῶν «Ἀπάντων» τοῦ ποιητῆ καὶ τὸ ποίημα «ἀπόκρισις» (σελ. 135), ἀλλὰ στὴν τριλογία αὐτὴ ὀργανικὰ ἀνήκει, ὅπως ἐπίσης ὀρθὰ σημειώνει ὁ κ. Πηγιώτης, καὶ τὸ πραγματικὰ θαυμάσιον, καὶ γιὰ τὴν αἰσθητικὴν ἀριότητά του, ποίημα «ἀγωνία» (σελ. 176) ποῦ ὀλοκληρώνει καὶ κλείνει τὸ μικρὸ αὐτὸ ποιητικὸ κύκλον. Καὶ ἡ σειρά τῶν τριῶν αὐτῶν ποιημάτων νομίζω πὼς πρέπει νὰ εἶναι (δὲν ξαίρω, φυσικὰ, τί βγαίνει ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν χειρογράφων τοῦ ποιητῆ), ὅπως αὐτὰ καθόρισεν ὁ κ. Πηγιώτης. Δηλαδή, πρῶτα ἡ «ἀγωνία» (ποῦ, ἄς σημειωθεῖ κι' αὐτὸ γιὰ τὴν ἱστορίαν, πρωτοδημοσιεύτηκε στὰ 1943 στὸ λογοτεχνικὸ περιοδικὸν «Πειραϊκὰ Γράμματα», τόμος Α' ἔξ. 1943 σελ. 295), δεῦτερον τὸ ποίημα ποῦ δημοσιεύεται στὰ «ἅπαντα» μὲ τὸν τίτλον ἡ «τριλογία τοῦ διχασμοῦ» (ἴσως ὁ ποιητὴς νὰ σκόπευεν νὰ τοῦ δώσει ἄλλο τίτλον ἀργότερα, καὶ νὰ μὴ πρόλαβε, μὲ τὸν πρόωρον θάνατό του) καὶ τρίτον ἡ «ἀπόκρισις». Στὸ πρῶτον ὁ Βερίτης ἀπευθύνεται στὴν Αἰνιγματικὴν Μορφήν ποῦ τὸν βασανίζει, κι' αὐτὸς τὴ διώχνει μακριὰ του, στὸ δεῦτερον ἀπευθύνεται στὴν ἴδιαν αὐτὴν Μορφήν, ποῦ τὴ λέει ἐδῶ: ὁ Ξένος. («Ξένε, τί ψάχνεις μέσα μου;»), γιὰ νὰ ρωτήσῃ τί γυρεύει ἀπ' αὐτὸν κι' εἶναι παντοῦ μπροστὰ του;», καὶ στὸ τρίτον ποίημα, θὰ τοῦ ἀπαντήσῃ, αὐτὴ ἡ ἴδια Αἰνιγματικὴ Μορφή, αὐτὸς ὁ ἴδιος «ὁ Ξένος», γιὰ νὰ τοῦ πεῖ πὼς «ἐν' αὐτὸς ὁ Μεγάλος Διχαστὴς» καὶ γιὰ νὰ τὸν προειδοποιήσῃ: «κι' ἔτσι ἂν ἀρνιέσῃς ὀλόκληρος σὲ μένα νὰ δοθῆς θὰ μὲνῃς πάντα δίβουλος καὶ κᾶνια διχασμένος». Μὰ πὲρ' ἀπ' αὐτὰ τὰ τρία ποιήματα τοῦ Βερίτη, ποῦ ὀλοκληρώνουν ἕναν ἄριστον ποιητικὸν κύκλον, ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ πιστεύω πὼς κι' ἕνα ἄλλο ποίημα τοῦ ποιητῆ, τὸ «ποῦδς ἄλλος;» (σελ. 99 τῶν «Ἀπάντων»), συμπληρώνει πνευματικὰ ἀλλὰ καὶ αἰσθητικὰ δικαίωσιν, τὴν τριλογία ποῦ ἀναφέραμε. Γιὰτί, φαίνεται, ὁ ποιητὴς μετὰ τὴν ἔκφραση τῆς μεταφυσικῆς ἀγωνίας του, στὰ δύο πρῶτα ποιήματα τοῦ κύκλου καὶ τὴν ἀπόκρισιν τοῦ Μεγάλου Διχαστῆ, στὸ τρίτον, παίρνει κι' αὐτὸς μὲ τὴν ἴδιαν τὸν λόγον, ἕστερ' ἀπὸ τὴν ἀμφιβολίαν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν του πάλιν, κι' ἀποκρίνεται μὲ τοὺς στίχους αὐτοῦ τοῦ ποιήματος γιομάτους σιγουριά καὶ χριστιανικὴν κατάφαση. Ποῦδς ἄλλος μπορεῖ νὰ τὸν σώσει ἀπὸ τὸν ἐσωτερικὸν τοῦ διχασμοῦ καὶ τὴν ἀγωνίαν του; Θ' ἀπαντήσῃ λοιπόν:

Ποῦδς ἄλλος, Κύριε, ἀπ' τὴν ἀγάπην Σου;

Ἰησοῦ! ποῦδς ἄλλος ἀπὸ Σένα.

Ἐσὺ τοὺς δύο ἀντιπάλους ἔσμιξες μὲ τὸ σταυρὸν σ' ἄνθρωπον ἕνα.

Δόσμου γαλήνη! Πλάσε μέσα μου νέον ἄνθρωπον, καινούργιον κτίσθη τὸ διχασμὸν τοῦ ἐγώ μου, φτάνοντας ἢ χάριν Σου, ἄς τὸν καταργήσῃ.

Καὶ κάτι ἄλλο. Ὅστερα ἀπ' ὅσα εἶπαμε πρὸ πάντων φαίνεται ἀσφαλῶς ἄτυχη, ἢ κατὰ τάξιν τῆς

«ἀγωνίας» σὺν «καθ' ἑλὴν» πίνακα τῶν ποιημάτων, κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο «στὸ κρεβάτι τοῦ πόνου», ὅπως καὶ τῶν ποιημάτων «ἀπόκριση» καὶ «ἐπίλογος τοῦ διχασμοῦ» κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο «πίστις». Γιατί, ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ νὰ νομίζω ὅτι αὐτὰ τὰ ποιήματα, τὰ χαρακτηρίζει μιὰ ἔντονη μεταφυσικὴ ἀγωνία (τόσο φυσικὴ ἄλλοσιε γιὰ ἕναν πνευματικὸν ἄνθρωπον ὅπως ὁ Γ. Βερότης, ἴσως σὲ περιόδους ἀνιχνεύσεων ἢ ταλαντεύσεων ἀκόμα τοῦ ποιητῆ), ἐντελῶς ἀντίθετη πρὸς τὸ πνευματικὸ κλίμα τῶν ἄλλων ποιημάτων τῶν «Ἀπάντων».

Μὲ πολλὴν ἐκτίμηση
ΑΓΓΕΛΟΣ Ν. ΜΟΣΧΟΣ

ΜΥΘΟΙ ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑΙ

Ἄγαπηται «Ἀκτινές»

Ἐπάρχουν μερικοί, μετὰ μεγάλης λύπης τὸ λέγομεν, οἱ ὅποιοι ὑποστηρίζουν, ὅτι ἡ Παλαιὰ Διαθήκη περιέχει μύθους τῆς εβραϊκῆς ἱστορίας. Δὲν γνωρίζουν πόθεν ἀντλοῦν τὴν ἄποψιν αὐτὴν τὴν ὁποίαν ζητοῦν καὶ ἐπιστημονικῶς νὰ κατοχυρώσουν.

Ἔχοντας ὑπ' ὄψιν τὸ περιεχόμενον σύγγραμμα τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἰαθῆνων καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Π. Μπρασιώτη «Εἰσαγωγή εἰς τὴν Π. Διαθήκην» ἔρχομαι ἀκροθιγῶς νὰ εἶπω τὰ ἐξῆς, ὅτι ἡ Π. Διαθήκη εἶναι πηγὴ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας (προπαιδευτικὴ ἀποκάλυψις) ἰσότητος καὶ ἰσόκυρος πρὸς τὴν Κ. Διαθήκην. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ Παλαιὰ Διαθήκη εἶναι «τύπος καὶ προέκθεσις τῶν αἰώνων ἐν Χριστῷ ἀγαθῶν, προϋπόθεσις ἀπαραίτητος πρὸς κατανόησιν τῆς Κ. Διαθήκης». Ὅπως ἀποφαίνεται ὁ ἀειμνηστὸς καθηγητῆς Χ. Ἀνδροῦτσος, «κέντρον, ἐξ οὗ πρὸς ναί μελετᾶται καὶ στάθμη πρὸς ἣν πρέπει νὰ κλίνῃται ἡ Π. Διαθήκη, εἶναι ἡ Καινὴ. Ἐκ τούτης δ' ἐπόψεως ἐξηγουμένη ἡ Π. Διαθήκη οὐ μόνον συμβάλλεται εἰς κατανόησιν τῆς Κ. Διαθήκης, ἀλλὰ συγχρόνως ἀποβαίνει πιστὴ εἰκὼν τῶν παιδαγωγικῶν τοῦ Θεοῦ βουλῶν περὶ τοῦ περιουσίου λαοῦ, ὡς ἡ διαθήκη τοῦ νόμου καὶ τῆς προφητείας, ὡς ὁ τύπος καὶ ἡ προέκθεσις τῶν αἰώνων ἀγαθῶν».

Ἡ ἱστορικὴ σπουδαιότης τῆς Π. Δ. φαίνεται εἰς τὴν ἀνυπολόγιστον ἐπίδρασιν τὴν ὁποίαν ἐξήσκησεν εἰς τὸν πνευματικὸν βίον τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐπέδρασεν εἰς τὴν πνευματικὴν ἐξέλιξιν τοῦ Ἑλληνίζοντος ἔθνικου κόσμου, ὡς εἰκάξομεν ἐκ τῆς μεγάλης ἐπίδρασεως τῆς Π. Δ. Εἰς τὴν εβραϊκὴν γραμματείαν ἀπὸ λογοτεχνικῆς ἐπόψεως «ἐπανθεῖ σπάνιον, ἔστι δ' ὅτε καὶ ἀνεφικτὸν ἐν τῇ παγκοσμίῳ λογοτεχνίᾳ κάλλος» περιέχει «ἀριστουργήματα ἀνεφίτου ὕψους». Βλέπομεν εἰς αὐτὴν «τὸ ἐπανθεῖον κάλλος καὶ κομψότητα τῆς ἐκφράσεως, τὸ θαλερόν, τὸ νεανικὸν καὶ ζωηρὸν ὕφος, θαυμάζομεν τὴν μεγαληγορίαν, τὴν μουσικὴν εὐρυ-

θμίαν, τὴν εὐγένειαν τῆς γλώσσης, τὴν ποιικίαν καὶ ζωηρότητα εἰκόνων καὶ χρωμάτων, τὴν ἀπαράμιλλον λογοτεχνικὴν δεξιότητα, τὴν σαφήνειαν, τὴν πλαστικότητα, τὸν πλοῦτον τῶν σκέψεων καὶ τὸ βάθος τῶν ἐννοιῶν». Ἐπάρχουν ὅμως καὶ δυσνόητα μέρη, πού ὁ μελετητῆς πρέπει νὰ διέρχεται μετὰ μεγίστης προσοχῆς.

Ἀπὸ κοινωνιολογικῆς ἐπόψεως ἀπὸ κάθε σελίδα αὐτῆς «ἀναπνέει» ζωηρότατον κοινωνικὸν πνεῦμα, ἐκδηλούμενον ἐν ταῖς διδασκαλίαις καὶ μάλιστα ἐν σοφοῖς κοινωνικοῖς θεσμοῖς. Ἀπὸ παιδαγωγικῆς πλευρᾶς εἶναι βιβλίον διδακτικώτατον καὶ παιδαγωγικώτατον, ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν τὰς σοφὰς παροιμίας καὶ τὰ ἄλλα ποιητικὰ βιβλία.

Ἐνέχει ὅμως ἡ Π. Δ. θρησκευτικὴν σπουδαιότητα. Εἶναι «παιδαγωγὸς εἰς Χριστόν», περιλαμβάνει τὴν προπαρασκευαστικὴν ἀποκάλυψιν εἰς τὴν ἐν Χριστῷ σωτηρίαν τὴν ὁποίαν διενήργησεν ὁ Θεὸς «πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως» διὰ μέσου τῶν πατέρων καὶ προφητῶν. Εἶναι «ἀναπολλοτρίωτον κῆμα» τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. «Τὰς ἰδέας τῆς Π. Δ. δὲν τὰς παρασύρει ἡ δίνη τῆς ἐξελλέξεως τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, οὔτε τὰς φθείρει ὁ πανδαμάτωρ χρόνος διότι προέρχονται ἐκ τῆς αἰωνιότητος καὶ διὰ τὴν αἰωνιότητα εἶναι προορισμέναι. Δὲν δύνανται νὰ ἐξηγηθῶν ὡς προϊόν τῆς τότε διανοήσεως — ὅπως οἱ μῦθοι αἰτινές εἶναι γέννημα τῆς ζωηρᾶς φαντασίας τῶν ἀρχαίων μας προγόνων — ἀλλὰ προϋποθέτουν θεῖαν ἀποκάλυψιν καὶ παραδοχὴν «ἐνάματος γινομένου ἐν τῇ πνευματικῇ σφαίρᾳ». Ἐνταῦθα ἔχομεν ἄμεσον ἐνέργειαν καὶ ἐπέμβασην Θεοῦ. «Μελετῶν τις τὴν Π. Δ. ἀναπνέει ἐν μέσῳ τῆς ζωηρᾶς καὶ ἀποπνικτικῆς πνευματικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀτμοσφαιρᾶς σμύπαντος τοῦ περιόικου πρὸς τὸν Ἰσραήλ, ἀρχαίον τότε κόσμου, τὸν ζεῖδωρον τῆς ἀληθοῦς θρησκείας ἀέρα. Εἰς τὴν Π. Δ. ἔχομεν ἀκραιφνέστατον ἠθικὸν μονοθεϊσμόν, ὅστις ὑψώθη ὡς φωτεινὸν μετέωρον ἐν τῷ ζοφερῷ θρησκευτικῷ ὄριζοντι τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ ἐν γένει τοῦ Ἑθνικοῦ Κόσμου. Εἰς τὴν Μυθολογίαν ἔχομεν θεότητα με ἀνθρωπίνης καὶ ζωῶδη μορφήν καὶ ψυχροσύνησιν, θεοὺς με ἀνθρώπινα πάθη, ἀνισχύρους διὰ ἀνώτερα πνευματικὰ ἐπιτεύγματα, ἐνῶ ὁ Θεὸς τῆς Π. Δ. «εἶναι περικοιμισμένος με τὰς ὑψίστας ἠθικὰς ἀξίας. Εἶναι ἡ ἐναόρως τῆς αἰωνίου ἠθικῆς ἰδέας, ὁ τηρητῆς καὶ φύλαξ τῶν ἀναλλοιώτων ἠθικῶν ἐν τῷ κόσμῳ νόμων».

Τὸ θρησκευτικὸν βίωμα, ὅπως ἐμφαίνεται εἰς τὴν Π. Δ. ῥίπτει τὰς ἀνταγείας αὐτοῦ εἰς πάσας τὰς πτυχὰς καὶ ἐκδηλώσεις τοῦ βίου. Ὁ κοινωνικὸς καὶ ἠθικὸς βίος παρουσιάζει ἀσύγκριτον ὑπεροχὴν ἕναν τῶν ἠθικῶν ἰδεῶν τῆς μυθολογίας.

Ἄν καὶ ἡ Π. Δ. δὲν ἐγράφη ὡς ἐπιστημονικὸν ἢ φυσιογνωσιακὸν βιβλίον, ἐν τούτοις μᾶς παρουσιάζει τὴν ἀλήθειαν ὑπὸ μορφήν καταληπτῆν. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἐπιβεβαιῶνουν ὅλα

ρικές συναλλαγές, ἀποῦ μορφεῖ καὶ πείθει τὸν γεννημένο ἔμπορο, Γιάν Κορνέλις, ν' ἀγοράσῃ τὴν «χέριμα ματὲ» σ' ἀκριβότερη τιμῇ. Ὁ πατὴρ Ὁρος διαθέτει στρατὸ καὶ θάρρος, ὥστε νὰ τὰ βάλῃ μ' ὀλόκληρη τὴν ἰσπανικὴ αὐτοκρατορία, ἐνῶ ὁ πατὴρ Φερναντέζ, ὁ ἐπαρχος, ἔχει φρόνησι καὶ δύναμι λογικῆς, ὥστε μ' ἀπαράμιλλη δεξιότηχια ν' ἀποσεισῇ ἰς ἐναντίον του κατηγορίες.

Κι' αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, ποὺ οἱ συγγραφεῖς καὶ τὰ ἐρωτήματα, ποὺ θέτει ὁ Χόχβελντερ, ὄχι μόνον δὲν ἐξεφεύγουν ἀπὸ τὴν πραγματικότητά καὶ δὲν ὀνειρούμεθα «ἕνα κόσμον χωρὶς προβλήματα», ἀλλ' ἀντίθετα ἔρχονται στιγμὲς ποὺ ἔχομε πολὺ ἔντονη τὴν γεῦσι τῆς ἀνθρωπίνης, τῆς πολὺ ἀνθρώπινης, ζωῆς μας. Ὁ Χόχβελντερ μένει κοντὰ στὸ ἱστορικὸ ὄλικὸ (δὲν μπορούμε νὰ τὸν κατηγορήσουμε γι' αὐτό· γιατί ἡ μεταποίησις τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας ἀποτελεῖ πρόβλημα τῆς ἐλευθερίας τοῦ καλλιτέχνη· ἄς θυμηθούμε τίς συζητήσεις ποὺ πρόσφατα προκάλεσε ἡ «Αμαλία» τοῦ Γ. Ρούσσου), ποὺ τὸ μεταπλάθει δραματολογικὰ, γιὰ νὰ μᾶς παραστήσῃ τὸ πάθος καὶ τὰ ἐλατήρια τῆς ψυχῆς, τὸν ἀγῶνα γιὰ τὸ συμφέρον ἢ τὴν ἀνιδιοτέλεια. Γι' αὐτὸ πρόθεσις καὶ πραγματώσις στὸ «Κράτος τοῦ Θεοῦ» δὲν ξεχωρίζουν, ἀλλ' ἀποτελοῦν ἐνότητα ἀδιάσπαστη. Τὰ γεγονότα πλέκονται φυσικὰ, αὐθόρμητα, ἀβίαστα γύρω ἀπὸ τὴν ἰδέα τοῦ αἰώνιου ἀγῶνος τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ.

Ὁ Χόχβελντερ μὲ τὸ ἔργο αὐτὸ ἀπευθύνει κραυγὴ διαμαρτυρίας γιὰ τὸ κακὸ, ἀποδοκιμασία τῶν σχημάτων, καταδίκη τῆς συμβατικότητος, τῶν φευτιῶς καὶ τῆς θεληματικῆς πλάνης. Τὸ ἔργο του εἶναι βαθύτατα χριστιανικὸ, γιατί πίσω ἀπὸ τὸ συγκεκριμένο μῶρφωμα τοῦ Κράτους δείχνει τὸν ἀγῶνα τοῦ πνεύματος, ὑπογραμμίζει τὴν πάλῃ τὸν ἡρωϊκῶν ἀνθρώπων τὸν ἀλτροῦσμοῦ. Γιατὶ ἡ μάχη γιὰ τὴν βασιλεία τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ἂν θὰ φτιάξῃς ἢ ὄχι κράτος ἀφελὲς ἢ μὴ (ὁ συγγραφεὺς χιλίες φορὲς τὸ δείχνει πὼς δὲν πιστεύει στὰ σχήματα), ἀλλ' ἂν θὰ ὑπάρξουν ἀγνὲς καρδιές, γιὰ νὰ προσφέρουν τὴν πνευματικὴ μαρτυρία, ἂν τὸ πνεῦμα θὰ μπορέσῃ τελικὰ νὰ νικήσῃ. Καὶ ὁ Χόχβελντερ πιστεύει σ' αὐτὴ τὴν νίκη. Μᾶς τὴν ἐπιβεβαιώνει ὁ ἐπιθεωρητὴς τοῦ βασιλέως μὲ τὰ τελευταῖα του λόγια.

Γ.Μ.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΙΗΣΙ ΤΟΥ Γ. ΒΕΡΙΤΗ

Κύριε Διευθυντό

Θὰ συμφωνήσω πέρα γιὰ πέρα μὲ τὴ διαπίστωση ποὺ κάνει στὸ τεῦχος Δεκεμβρίου 58 (σελίδα 469), ὁ ἀναγνώστης τῶν «Ἀκτίνων» κ. Α. Πηγιώτης, σχετικὰ μὲ τὴν τριλογία τοῦ διχασμοῦ τοῦ ἀξέχαστου Γ. Βερίτη, ποὺ περιλαμβάνεται στὰ δημοσιευμένα, τελευταῖα, «Ἀπαντά» του (ἔκδοσις τῆς «Δαμασκοῦ» 1958). Πραγματικὰ νομίζω κι' ἐγὼ ὅτι στὴν τριλογία τοῦ διχασμοῦ, τὴν τόσο ἔξοχη στὴ δραματικὴ τῆς

οἰσία καὶ στὴ λυρικὴ τῆς σύλληψη, περιλαμβάνεται, ὅπως ὀρθὰ παρατηρεῖ κι' ὁ ἐπιμελητὴς τῆς ἔκδοσις τῶν «Ἀπάντων» τοῦ ποιητῆ καὶ τὸ ποίημα «ἀπόκριση» (σελ. 135), ἀλλὰ στὴν τριλογία αὐτὴ ὀργανικὰ ἀνήκει, ὅπως ἐπίσης ὀρθὰ σημειώνει ὁ κ. Πηγιώτης, καὶ τὸ πραγματικὰ θαυμάσιο, καὶ γιὰ τὴν αἰσθητικὴν ἀριότητά του, ποίημα «ἀγωνία» (σελ. 176) ποὺ ὀλοκληρώνει καὶ κλείνει τὸ μικρὸ αὐτὸ ποιητικὸ κύκλον. Καὶ ἡ σειρά τῶν τριῶν αὐτῶν ποιημάτων νομίζω πὼς πρέπει νὰ εἶναι (δὲν ξαίρω, φυσικὰ, τί βγαίνει ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν χειρογράφων τοῦ ποιητῆ), ὅπως τὴν καθώρισε ὁ κ. Πηγιώτης. Δηλαδή, πρῶτα ἡ «ἀγωνία» (ποῦ, ἄς σημειωθεῖ κι' αὐτὸ γιὰ τὴν ἱστορία, πρωτοδημοσιεύτηκε στὰ 1943 στὸ λογοτεχνικὸ περιοδικὸ «Πειραϊκὰ Γράμματα», τόμος Α' ἔξ. 1943 σελ. 295), δεύτερο τὸ ποίημα ποὺ δημοσιεύεται στὰ «ἄπαντα» μὲ τὸν τίτλο «ἡ τριλογία τοῦ διχασμοῦ» (ἴσως ὁ ποιητὴς νὰ σκόπευε νὰ τοῦ δώσει ἄλλο τίτλο ἀργότερα, καὶ νὰ μὴ πρόλαβε, μὲ τὸν πρόωρο θάνατό του) καὶ τρίτο ἡ «ἀπόκρισις». Στὸ πρῶτο ὁ Βερίτης ἀπευθύνεται στὴν Αἰνιγματικὴ Μορφή ποὺ τὸν βασανίζει, κι' αὐτὸς τὴν διώχνει μακριὰ του, στὸ δεύτερο ἀπευθύνεται στὴν ἴδια αὐτὴ Μορφή, ποὺ τὴ λέει ἐδῶ: ὁ Ξένος. («Ξένε, τί ψάχνεις μέσα μου;»), γιὰ νὰ ρωτήσῃ τί γυρεύει ἀπ' αὐτὸν κι' εἶναι παντοῦ μπροστὰ του;», καὶ στὸ τρίτο ποίημα, θὰ τοῦ ἀπαντήσῃ, αὐτὴ ἡ ἴδια Αἰνιγματικὴ Μορφή, αὐτὸς ὁ ἴδιος «ὁ Ξένος», γιὰ νὰ τοῦ πει πὼς εἶν' αὐτὸς ὁ Μεγάλος Διχαστὴς» καὶ γιὰ νὰ τὸν προειδοποιήσῃ: «κι' ἔτσι ἂν ἀρνιέσαι ὀλόκληρος σὲ μένα νὰ δοθῆς θὰ μὲνῃς πάντα δίδουλος καὶ πάντα διχασμένος». Μὰ πὲρ' ἀπ' αὐτὰ τὰ τρία ποιήματα τοῦ Βερίτη, ποὺ ὀλοκληρώνουν ἕναν ἄριστο ποιητικὸ κύκλον, ἄς μὴ ἐπιτραπῇ νὰ πιστεῖω πὼς κι' ἕνα ἄλλο ποίημα τοῦ ποιητῆ, τὸ «ποῖος ἄλλος;» (σελ. 99 τῶν «Ἀπάντων»), συμπληρώνει πνευματικὰ ἀλλὰ καὶ αἰσθητικὰ δικαίωνει, τὴν τριλογία ποὺ ἀναφέραμε. Γιατὶ, φαίνεται, ὁ ποιητὴς μετὰ τὴν ἔκφραση τῆς μεταφυσικῆς ἀγωνίας του, στὰ δύο πρῶτα ποιήματα τοῦ κύκλου καὶ τὴν ἀπόκριση τοῦ Μεγάλου Διχαστῆ, στὸ τρίτο, παίρνει κι' αὐτὸς μὲ τὴν σειρά του τὸ λόγο, ὅστερ' ἀπὸ τὴν ἀμφιβολία καὶ τὴν ἐσωτερικὴ του πάλῃ, κι' ἀποκρίνεται μὲ τοὺς στίχους αὐτοῦ τοῦ ποιήματος γιομάτους σιγοῦριὰ καὶ χριστιανικὴ κατάφαση. Ποῖος ἄλλος μορφεῖ νὰ τὸν σώσει ἀπὸ τὸν ἐσωτερικὸ τοῦ διχασμοῦ καὶ τὴν ἀγωνία του; Θ' ἀπαντήσῃ λοιπόν:

Ποῖος ἄλλος, Κύριε, ἀπ' τὴν ἀγάπη Σου;

Ἰησοῦ! ποῖος ἄλλος ἀπὸ Σένα.

Ἐσὺ τοὺς δύο ἀντιπάλους ἔσμιξες
μὲ τὸ σταυρὸ σ' ἄνθρωπον ἕνα.

Δόσμον γαλήνη! Πλάσε μέσα μου
νέον ἄνθρωπο, καινούργια κτίσις
τὸ διχασμὸ τοῦ ἐγὼ μου, φτάνοντας
ἢ χάρι Σου, ἄς τὸν καταργήσῃ.

Καὶ κατὰ ἄλλο. Ὅποτερ' ἀπ' ὅσα εἶπαμε πῶς
πάνω φαίνεται ἀσφαλῶς ἄτυχη, ἡ κατάταξις τῆς

«ἀγωνίας» σὺν «καθ' ἑλὴν» πίνακα τῶν ποιημάτων, κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο «στὸ κρεβάτι τοῦ πόνου», ὅπως καὶ τὸν ποιημάτων «ἀπόκριση» καὶ «τριλογία τοῦ διχασμοῦ» κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο «πίστις». Γιατί, ἂς μοῦ ἐπιτραπεῖ νὰ νομίζω ὅτι αὐτὰ τὰ ποιήματα, τὰ χαρακτηρίζει μιὰ ἔντονη μεταφυσικὴ ἀγωνία (τόσο φυσικὴ ἄλλοσιε γιὰ ἕναν πνευματικὸν ἄνθρωπον ὅπως ὁ Γ. Βερλίνης, ἴσως ὅς περιόδους ἀνιχνεύσεων ἢ ταλαντεύσεων ἀκόμα τοῦ ποιητῆ), ἐντελῶς ἀντιθετῆ πρὸς τὸ πνευματικὸ κλίμα τῶν ἄλλων ποιημάτων τῶν «Ἀπάντων».

Μὲ πολλὴν ἐκτίμηση
ΑΓΓΕΛΟΣ Ν. ΜΟΣΧΟΣ

ΜΥΘΟΙ ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑΙ

Ἄγαπηταί «Ἀκτίνες»

Ἐπάρχουν μερικοί, μετὰ μεγάλης λύπης τὸ λέγομεν, οἱ ὅποιοι ὑποστηρίζουν, ὅτι ἡ Παλαιὰ Διαθήκη περιέχει μύθους τῆς εβραϊκῆς ἱστορίας. Δὲν γνωρίζομεν πόθεν ἀντλοῦν τὴν ἀποψιν αὐτὴν τὴν ὁποίαν ζητοῦν καὶ ἐπιστημονικῶς νὰ κατοχυρώσουν.

Ἐχοντας ὑπ' ὄψιν τὸ περιώνυμον σύγγραμμα τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἰαθηνῶν καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Π. Μπρασιώτη «Εἰσαγωγή εἰς τὴν Π. Διαθήκην» ἔρχομαι ἀκροθιγῶς νὰ εἶπω τὰ ἐξῆς, ὅτι ἡ Π. Διαθήκη εἶναι πηγὴ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας (προπαιδευτικὴ ἀποκάλυψις) ἰσοτίμος καὶ ἰσοκύρος πρὸς τὴν Κ. Διαθήκην. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ Παλαιὰ Διαθήκη εἶναι ἐτύπος καὶ προέκθεσις τῶν αἰώνιων ἐν Χριστῷ ἀγαθῶν, προϋπόθεσις ἀπαραίτητος πρὸς κατανοήσιν τῆς Κ. Διαθήκης. «Ὅπως ἀποφαίνεται ὁ ἀειμνηστὸς καθηγητῆς Χ. Ἀνδροῦτσος, ἐκέντρον, ἐξ οὗ πρέπει νὰ μελετᾶται καὶ στάθμη πρὸς ἣν πρέπει νὰ κρινηται ἡ Π. Διαθήκη, εἶναι ἡ Καινὴ. Ἐκ τούτου δ' ἐπόψεως ἐξηγουμένη ἡ Π. Διαθήκη οὐ μόνον συμβάλλεται εἰς κατανόησιν τῆς Κ. Διαθήκης, ἀλλὰ συγχρόνως ἀποβαίνει πιστὴ εἰκὼν τῶν παιδαγωγικῶν τοῦ Θεοῦ βουλῶν περὶ τοῦ περιουσίου λαοῦ, ὡς ἡ διαθήκη τοῦ νόμου καὶ τῆς προφητείας, ὡς ὁ τύπος καὶ ἡ προέκθεσις τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν».

Ἡ ἱστορικὴ σπουδαιότης τῆς Π. Δ. φαίνεται εἰς τὴν ἀνυπολόγητον ἐπίδρασιν τὴν ὁποίαν ἐξήκασεν εἰς τὸν πνευματικὸν βίον τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐπέδρασεν εἰς τὴν πνευματικὴν ἐξέλιξιν τοῦ Ἑλληνίζοντος ἐθνικοῦ κόσμου, ὡς εἰκάσομεν ἐκ τῆς μεγάλης ἐπιδράσεως τῆς Π. Δ. Εἰς τὴν εβραϊκὴν γραμματείαν ἀπὸ λογοτεχνικῆς ἐπόψεως «ἐπανθεῖ σπάνιον, ἔστι δ' ὅτε καὶ ἀνεφικτον ἐν τῇ παγκοσμίῳ λογοτεχνίᾳ κάλλος» περιέχει «ἀριστουργήματα ἀνεφίκτου ὕψους». Βλέπομεν εἰς αὐτὴν ἐτὸ ἐπανθοῦν κάλλος καὶ κομψότητα τῆς ἐκφράσεως, τὸ θαλερόν, τὸ νεανικὸν καὶ ζωηρὸν ὕφος, θαυμάζομεν τὴν μεγαληγορίαν, τὴν μουσικὴν εὐρυ-

θμίαν, τὴν εὐγένειαν τῆς γλώσσης, τὴν ποιικιλίαν καὶ ζωηρότητα εἰκόνων καὶ χρωμάτων, τὴν ἀπαράμιλλον λογοτεχνικὴν δεξιότητα, τὴν σαφήνειαν, τὴν πλαστικότητα, τὸν πλοῦτον τῶν σκέψεων καὶ τὸ βάθος τῶν ἐννοιῶν. Ἐπάρχουν ὅμως καὶ δυσνόητα μέρη, καὶ ὁ μελετητῆς πρέπει νὰ διέρχεται μετὰ μεγίστης προσοχῆς.

Ἀπὸ κοινωνιολογικῆς ἐπόψεως ἀπὸ κάθε σελίδα αὐτῆς «ἀναπηδᾷ ζωηρότατον κοινωνικὸν πνεῦμα, ἐκδηλούμενον ἐν ταῖς διδασκαλίαις καὶ μάλιστα ἐν σοφοῖς κοινωνικοῖς θεσμοῖς». Ἀπὸ παιδαγωγικῆς πλευρᾶς εἶναι βιβλίον διδασκτικώτατον καὶ παιδαγωγικώτατον, ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν τὰς σοφὰς παροιμίας καὶ τὰ ἄλλα ποιητικὰ βιβλία.

Ἐνέχει ὅμως ἡ Π. Δ. θρησκευτικὴν σπουδαιότητα. Εἶναι «παιδαγωγὸς εἰς Χριστόν», περιλαμβάνει τὴν προπαρασκευαστικὴν ἀποκάλυψιν εἰς τὴν ἐν Χριστῷ σωτηρίαν τὴν ὁποίαν διενήργησεν ὁ Θεὸς «πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως» διὰ μέσον τῶν πατέρων καὶ προφητῶν. Εἶναι «ἀναπολλοτρίωτον κίημα» τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. «Τὰς ἰδέας τῆς Π. Δ. δὲν τὰς παρασφύει ἡ δίνη τῆς ἐξέλιξεως τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, οὔτε τὰς φθείρει ὁ πανδαμάτωρ χρόνος διότι προέρχονται ἐκ τῆς αἰωνιότητος καὶ διὰ τὴν αἰωνιότητα εἶναι προορισμέναι. Δὲν δύνανται νὰ ἐξηγηθῶν ὡς προοὶν τῆς τότε διανοήσεως — ὅπως οἱ μῦθοι οἴτινες εἶναι γέννημα τῆς ζωοφᾶς φαντασίας τῶν ἀρχαίων μας προγόνων — ἀλλὰ προϋποθέτουν θεῖαν ἀποκάλυψιν καὶ παραδοχὴν «θαύματος γινόμενου ἐν τῇ πνευματικῇ σφαιρᾷ». Ἐνταῦθα ἔχομεν ἄμεσον ἐνέργειαν καὶ ἐπέμβασιν Θεοῦ. «Μελετῶν τις τὴν Π. Δ. ἀναπνέει ἐν μέσῳ τῆς ζωοφᾶς καὶ ἀποπνικτικῆς πνευματικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀτμοσφαιρᾶς σύμπαντος τοῦ περιόικου πρὸς τὸν Ἰσραήλ, ἀρχαίον τότε κόσμου, τὸν ζεῖδωρον τῆς ἀληθοῦς θρησκείας ἀέρα. Εἰς τὴν Π. Δ. ἔχομεν ἀκραιφνέστατον ἠθικὸν μονοθεϊσμόν, ὅστις ὑψώθη ὡς φωτεινὸν μετέωρον ἐν τῷ ζωοφῶ θρησκευτικῷ ὄριζοντι τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ ἐν γένει τοῦ Ἑθνικοῦ Κόσμου». Εἰς τὴν Μυθολογίαν ἔχομεν θεότητα μὲ ἀνθρωπίνην καὶ ζωώδη μορφήν καὶ ψυχοσύνθεσιν, θεοὺς μὲ ἀνθρώπινα πάθη, ἀνισχύρους διὰ ἀνώτερα πνευματικὰ ἐπιτεύγματα, ἐνῶ ὁ Θεὸς τῆς Π. Δ. «εἶναι πεπροικισμένος μὲ τὰς ὑψίστας ἠθικὰς ἀξίας. Εἶναι ἡ ἐνοράκωσις τῆς αἰωνίου ἠθικῆς ἰδέας, ὁ τηρητῆς καὶ φύλαξ τῶν ἀναλλοιώτων ἠθικῶν ἐν τῷ κόσμῳ νόμον».

Τὸ θρησκευτικὸν βίωμα, ὅπως ἐμφαίνεται εἰς τὴν Π. Δ. οἶπει τὰς ἀνταγείας αὐτοῦ εἰς πάσας τὰς πτυχὰς καὶ ἐκδηλώσεις τοῦ βίου. Ὁ κοινωνικὸς καὶ ἠθικὸς βίος παρουσιάζει ἀσύγχροτον ὑπεροχὴν ἐναντι τῶν ἠθικῶν ἰδεῶν τῆς μυθολογίας.

Ἄν καὶ ἡ Π. Δ. δὲν ἐγράφη ὡς ἐπιστημονικὸν ἢ φυσικογνωστικὸν βιβλίον, ἐν τούτοις μᾶς παρουσιάζει τὴν ἀλήθειαν ὑπὸ μορφῆν καταληπτῆν. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἐπιβεβαιῶνουν ὅλα

αὶ ἐπιστημῶν. Φυσικῇ, Παλαιοντολογία, Ἀρχαιολογία, Ἱστορία κλπ. Ὁ διάσημος φυσικὸς Ἀμπρελὲ λέγει ὅτι ἡ τάξις τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἐνοργάνων ὄντων, εἶναι ἀκριβῶς ἡ τάξις τοῦ ἔξαήμερου ἔργου, ὅπως περιγράφει αὐτὸ ἡ Γένεσις. Ὅθεν ἡ ὁ Μωϋσῆς εἶχε τοσοῦτον βαθεῖαν πολυμάθειαν, ὅση εἶναι ἡ τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος ἢ ἦτο Θεόπνευστος. Ὁ καθηγητῆς Lapparent, μόνιμος γραμματεὺς τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν λέγει: Ἐάν ἔπρεπε νὰ συνοψίσω εἰς τεσσαράκοντα γραμμαῖς τὰ πλέον αὐθεντικὰ δεδομένα τῆς γεωλογίας περὶ τῆς γεωγονίας θὰ ἀντιγράφον τὸν κείμενον τῆς γεννέσεως. Ὁ Morrison (πρόεδρος Ἀκαδημίας Θετικῶν Ἐπιστημῶν Ν. Ἰόρκης) λέγει, τὸ πρῶτον κεφάλαιον τῆς γενέσεως περιέχει τὴν πραγματικὴν ἱστορίαν τῆς δημιουργίας καὶ ἡ οὐσία του δὲν μετεβλήθη μὲ τὰς γνώσεις ποὺ ἀπεκτηθῆσαν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποῖαν ἐγράφη. (Θεὸς καὶ Κόσμος Ἔκδ. «Ζωῆς»). Δὲν ἔχομεν χρόνον διὰ περισσότερα. Πλανῶνται, πλάνην οἰκτρῶν, ὅσοι ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ Π. Διαθήκη περιέχει μύθους. Ἐδράσκονται ἔξω πάσης πραγματικότητος. Ἀγνοοῦν τὴν ἀλήθειαν τῆς ἐπιστήμης. Τὸ σοβαρώτερον, ὑπονομεύουν τὴν ὀρθὴν πίστιν καὶ θάπτουν τὰ ἱερώτερα ἰδιαιτικά.

Μετὰ τιμῆς

ΠΑΝΑΓΩΤΗΣ ΚΥΡΟΥΣΗΣ

ΑΙ ΑΠΟΔΟΧΑΙ

ΤΟΥ ΕΦΗΜΕΡΙΑΚΟΥ ΚΛΗΡΟΥ

Ἀγαπηταὶ «Ἀκτινῆς»

Ἀνεκονόθη ὅτι συνεκοιτήθη, ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, μία ἐπιτροπὴ, ἡ ὁποία ἐπεφορτίσθη μὲ τὴν μελέτην τοῦ προβλήματος τῶν ἀποδοχῶν τοῦ ἐφημεριακοῦ Κλήρου, θεωροῦμεν δὲ καθήκον αὐτῶν ὅσον ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τὰ ἑξῆς:

Ὁ μισθὸς τῶν ἱερέων δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς θέμα ἀναπροσαρμογῆς τῶν ἀποδοχῶν των, δηλαδὴ ὑπόθεσις δικαιοσύνης πρὸς μίαν τάξιν ἐργαζομένων. Τὸ θέμα ἐνδιαφέρει τὸ σύνολον τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἰδιαίτερος τώρα ποὺ διερχόμεθα μίαν περίοδον ἠθικῆς κρίσεως καὶ κοινωνικῶν ἀλλοιώσεων. Ἐνα κύμα ἐγκληματικότητος ἀπλώνεται εἰς τὴν ὑπαίθρου εἰς βαθμὸν ἐπικίνδυνον. Ἡ φιλοδοξία καὶ ἡ ἐκδίκησις δι' ἀσημαντον ἀφορμῆν ὀδηγοῦν τακτικῶς πολλοὺς εἰς τὰ δικαστήρια. Ἐκεῖ συρρέουν περισσότεροι ἴσως καὶ ἀπὸ τὰ νοσοκομεῖα καὶ ἀπὸ τὰς ἐκκλησίες... Τὰ πάθη μεγαλώνουν καὶ ἕνας ἀναθρασυμὸς μαραίνει τὸν ἐνθουσιασμόν τοῦ λαοῦ μας. Ὁρισμένα θεμελιώδεις ἀρχαὶ ποὺ μᾶς συντηροῦν ἀπὸ αἰῶνων, βάλλονται ποικιλοτρόπως. Ἡ καλωσύνη, ἡ ἀνοχή, ἡ συγχώρησις, ἡ ἐγκαρδιότης δοκιμάζονται. Κάποια ὑποψήφια, μία δυσπιστία, μία ἔλλειψις ἐμπιστοσύνης ἀντισχεῖ πολλοὺς. Ἡ σημε-

ρινὴ κοινωνία ἔχει πολλὰς ἀξιώσεις καὶ τὰ μέσα τῶν περασμένων χρόνων δὲν ἀρκοῦν νὰ θεραπεύσουν καὶ νὰ σώσουν. Ὁ Παπᾶς μαζί μὲ τὸν Δάσκαλον ἀπομένουν ἡ κυριώτερα ἀσφάλεια καὶ ἐλπίδα θεραπείας καὶ φωτισμοῦ.

Δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ σημερινὴ κατάστασις τῆς ἀπασχολήσεως τῶν ἱερέων εἰς ἔργα ξένα πρὸς τὴν ἀποστολὴν των. Ὁ παπᾶς σημερον εἶναι ὁ οἰκογενειάρχης, ὁ ἀγρότης ποὺ σκάβει καὶ ὀργώνει τὰ χωράφια του, βόσκει τὰ πρόβατά του καὶ καλλιεργεῖ τοὺς κήπους του. Εἶναι καὶ παπᾶς καὶ ζευγάς. Τὰ τῆς λειτουργίας τὴν Κυριακὴν καὶ τὰ ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ μυστήρια τὰ ἔχει ὡς πρόσθετα καθήκοντα.

Λέγομεν, δέ, πρόσθετα τὰ ἐκκλησιαστικὰ του ἔργα, διότι παρὰ τὴν θέλησίν του μόνον τὸ πρῶτὸ τῆς Κυριακῆς ἀσχολεῖται μὲ αὐτά. Τὰς ἄλλας ἡμέρας καὶ ὥρας εἶναι ὁ ἀγρότης μὲ τὸ ῥάσον, εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ μοχθεῖ καὶ ἰδρώνει νὰ θρέψῃ τὴν οἰκογένειάν του. Ὁ μισθὸς τῶν 600 δραχμῶν δὲν τοῦ ἀρκεῖ. Εἶναι βεβαίως παρὼν εἰς τὴν ἐνορίαν του καὶ τὸ ποίμνιόν του ἀλλὰ θεραπεύει, νοσητεῖ καὶ εὐλογεῖ μόνον διὰ κληθῆ. Αὐτὴ ἡ κατάστασις εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν δὲν ἀρκεῖ. Πρέπει ν' ἀπαλλαγοῦν οἱ ἱερεῖς ἀπὸ τὰ ἀλλότρια ἔργα των, καὶ νὰ διαθέσουν ὅλας τὰς ἡμέρας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ οἰκογένεια καὶ ἡ νεολαία, ἡ ἐξωσχολικὴ ἰδίως, περιμένουν κάποιαν λύτρωσιν, κάποιαν παρηγορίαν, μίαν ἠθικὴν ἀγωγὴν, μίαν συμβουλὴν ποὺ θὰ σώσῃ ἀπὸ πολλὰ δεινὰ.

Εἶναι φανερόν, ὅτι πρέπει νὰ ἀφαιρέσωμεν ὅλας τὰς παρέργους ἀπασχολήσεις του διὰ νὰ ἀφῆθῃ ὁ παπᾶς ἀπερίσπαστος εἰς τὴν ἱερὰν ἀπασχολήσιν του. Καὶ διὰ νὰ γίνῃ αὐτὸ χρειάζεται ἡ βελτιώσις τῆς μισθοδοσίας τοῦ ἐφημεριακοῦ κλήρου. Τὸ θέμα δὲν λύεται οὔτε μὲ τὴν ἐνοριακὴν εἰσφορὰν, οὔτε μὲ τὸν δίσκον τῆς ἐκκλησίας. Χρειάζεται νὰ διατεθοῦν διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν ὅλα τὰ χρήματα τῶν μονῶν καὶ νὰ ἀναλάβῃ τὸ Κράτος πλήρη τὴν κάλυψιν αὐτῆς τῆς δαπάνης.

Μόνον ἔτσι ὁ παπᾶς δὲν θὰ σκέπτεται οὔτε τὸν μισθὸν του, οὔτε τὸ χωράφι του. Θὰ εἶναι παπᾶς καὶ μόνον παπᾶς. Θὰ καλλιεργῆ μόνον τοὺς ἀνθρώπους, φωτοδότης, παρηγόρος, καὶ ὀδηγὸς πάντοτε τοῦ δρόμου τοῦ Θεοῦ.

Μετὰ τιμῆς

ΚΟΣΜΑΣ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ

Η «ΕΒΔΟΜΑΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ» ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΕΣ)ΝΙΚΗΝ

Ἀγαπητὲς «Ἀκτινῆς»

Τὸ ἐθνικὸν μας θέμα ἀποτελεῖ τὸ ἐπίκεντρον τῆς ζωῆς ὅλων τῶν φοιτητῶν τοῦ Πανεπιστημίου μας.

Οἱ φοιτηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Θεσσαλονίκης θελήσαμε νὰ καταγγείλωμε τὴν ἀδι-

αἱ ἐπιστῆμαι. Φυσική, Παλαιοντολογία, Ἀρχαιολογία, Ἱστορία κλπ. Ὁ διάσημος φυσικὸς Ampère λέγει ὅτι ἡ τάξις τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἐνοργάνων ὄντων, εἶναι ἀκριβῶς ἡ τάξις τοῦ ἐξαημέρου ἔργου, ὅπως περιγράφει αὐτὸ ἡ Γένεσις. Ὅθεν ἢ ὁ Μωϋσῆς εἶχε τοσοῦτον βαθεῖαν πολυμάθειαν, ὅση εἶναι ἡ τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος ἢ ἦτο Θεόπνευστος. Ὁ καθηγητῆς Lapparent, μόνιμος γραμματεὺς τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν λέγει: Ἐὰν ἔπρεπε νὰ συνοψίσω εἰς τεσσαράκοντα γραμμὰς τὰ πλέον αὐθεντικὰ δεδομένα τῆς γεωλογίας περὶ τῆς γεωγονίας θὰ ἀντέγραφον τὸ κείμενον τῆς γεννέσεως. Ὁ Morrison (πρόεδρος Ἀκαδημίας Θετικῶν Ἐπιστημῶν Ν. Τόρκης) λέγει, τὸ πρῶτον κεφάλαιον τῆς γενέσεως περιέχει τὴν πραγματικὴν ἱστορίαν τῆς δημιουργίας καὶ ἡ οὐσία του δὲν μετεβλήθη μὲ τὰς γνώσεις ποῦ ἀπεκτηθήσαν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποῖαν ἐγράφη. (Θεὸς καὶ Κόσμος Ἐκδ. «Ζωῆς»). Δὲν ἔχουμεν χῶρον διὰ περισσότερα. Πλανῶνται, πλάνην οἰκτρὰν, ὅσοι ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ Π. Διαθήκη περιέχει μύθους. Εὐρίσκονται ἔξω πάσης πραγματικότητος. Ἀγνοοῦν τὴν ἀλήθειαν τῆς ἐπιστήμης. Τὸ σοβαρώτερον, ὑπονομεῖουν τὴν ὀρθὴν πίστιν καὶ θάπτουν τὰ ἱερώτερα ἰδανικά.

Μετὰ τιμῆς
ΠΑΝΑΓΩΤΗΣ ΚΥΡΟΥΣΗΣ

ΑΙ ΑΠΟΔΟΧΑΙ ΤΟΥ ΕΦΗΜΕΡΙΑΚΟΥ ΚΛΗΡΟΥ

Ἀγαπηταί «Ἀκτινες»

Ἀνεκοινώθη ὅτι συνεκροτήθη, ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, μία ἐπιτροπή, ἡ ὁποία ἐπεφορτίσθη μὲ τὴν μελέτην τοῦ προβλήματος τῶν ἀποδοχῶν τοῦ ἐφημεριακοῦ Κλήρου, θεωροῦμεν δὲ καθήκον νὰ θέσωμεν ὑπ' ὄψιν τῆς ἐπιτροπῆς τὰ ἑξῆς:

Ὁ μισθὸς τῶν ἱερέων δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς θέμα ἀναπροσαρμογῆς τῶν ἀποδοχῶν των, δηλαδὴ ὑπόθεσις δικαιοσύνης πρὸς μίαν τάξιν ἐργαζομένων. Τὸ θέμα ἐνδιαφέρει τὸ σύνολον τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἰδιαιτέρως τῶρα ποῦ διερχομεθα μίαν περίοδον ἡθικῆς κρίσεως καὶ κοινωνικῶν ἀλλοιώσεων. Ἐνα κύμα ἐγκληματικότητος ἀπλώνεται εἰς τὴν ὑπαίθρου εἰς βαθμὸν ἐπικίνδυνον. Ἡ φιλοδικία καὶ ἡ ἐκδικησις δι' ἀσήμαντον ἀφορμὴν ὀδηγοῦν τακτικῶς πολλοὺς εἰς τὰ δικαστήρια. Ἐκεῖ σφύρον περισσότεροι ἴσως καὶ ἀπὸ τὰ νοσοκομεῖα καὶ ἀπὸ τὶς ἐκκλησίες... Τὰ πάθη μεγαλώνουν καὶ ἕνας ἀναθραομὸς μαραινὸν τὸν ἐθνουσιασμὸν τοῦ λαοῦ μας. Ὁρισμένοι θεμελιώδεις ἀρχαὶ ποῦ μᾶς συντηροῦν ἀπὸ αἰῶνων, βάλλονται ποικιλοτρόπως. Ἡ καλωσύνη, ἡ ἀνοχή, ἡ συγχώρησις, ἡ ἐγκαρδιότης δοκιμάζονται. Κάποια ὑποψήφια, μία δυσπιστία, μία ἔλλειψις ἐμπιστοσύνης ἀνησυχεῖ πολλοὺς. Ἡ σημε-

ρινὴ κοινωνία ἔχει πολλὰς ἀξιώσεις καὶ τὰ μέσα τῶν περασμένων χρόνων δὲν ἀρκοῦν νὰ θεραπεύσουν καὶ νὰ σώσουν. Ὁ Παπᾶς μαζί μὲ τὸν Δάσκαλον ἀπομένουν ἡ κυριώτερα ἀσφάλεια καὶ ἐλπίδα θεραπείας καὶ φωτισμοῦ.

Δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ σημερινὴ κατάσταση τῆς ἀπασχολήσεως τῶν ἱερέων εἰς ἔργα ξένα πρὸς τὴν ἀποστολὴν των. Ὁ παπᾶς σημερον εἶναι ὁ οἰκογενειάρχης, ὁ ἀγρότης ποῦ σκάβει καὶ ὀργώνει τὰ χωράφια του, βόσκει τὰ πρόβατά του καὶ καλλιεργεῖ τοὺς κήπους του. Εἶναι καὶ παπᾶς καὶ ζευγάς. Τὰ τῆς λειτουργίας τὴν Κυριακὴν καὶ τὰ ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ μυστήρια τὰ ἔχει ὡς πρόσθετα καθήκοντα.

Λέγομεν, δέ, πρόσθετα τὰ ἐκκλησιαστικά του ἔργα, διότι παρὰ τὴν θέλησίν του μόνον τὸ πρῶτὸ τῆς Κυριακῆς ἀσχολεῖται μὲ αὐτὰ. Τὰς ἄλλας ἡμέρας καὶ ὥρα εἶναι ὁ ἀγρότης μὲ τὸ ράσον, εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποῦ μοχθεῖ καὶ ἰδρώνει νὰ θρέψῃ τὴν οἰκογένειάν του. Ὁ μισθὸς τῶν 600 δραχμῶν δὲν τοῦ ἀρκεῖ. Εἶναι βεβαίως παρὼν εἰς τὴν ἐνορίαν του καὶ τὸ ποίμνιον του ἀλλὰ θεραπεύει, νοουθετεῖ καὶ ἐδολογεῖ μόνον ὅταν κληθῆ. Αὐτὴ ἡ κατάσταση εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν δὲν ἀρκεῖ. Πρέπει ν' ἀπαλλαγῶν οἱ ἱερεῖς ἀπὸ τὰ ἀλλότρια ἔργα των, καὶ νὰ διαθέσουν ὅλας τὰς ἡμέρας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ οἰκογένεια καὶ ἡ νεολαία, ἡ ἐξωσχολικὴ ἰδίως, περιμένουν κάποιαν λύτρωσιν, κάποιαν παρηγορίαν, μίαν ἡθικὴν ἀγωγὴν, μίαν συμβουλήν ποῦ θὰ σώσῃ ἀπὸ πολλὰ δεινά.

Εἶναι φανερόν, ὅτι πρέπει νὰ ἀφαιρέσωμεν ὅλας τὰς παρέργους ἀπασχολήσεις του διὰ νὰ ἀφιεθῆ ὁ παπᾶς ἀπερίσπαστος εἰς τὴν ἱεράν ἀπασχολήσιν του. Καὶ διὰ νὰ γίνῃ αὐτὸ χρειάζεται ἡ βελτίωσις τῆς μισθοδοσίας τοῦ ἐφημεριακοῦ κλήρου. Τὸ θέμα δὲν λύεται οὔτε μὲ τὴν ἐνοριακὴν εισφορὰν, οὔτε μὲ τὸν δίσκον τῆς ἐκκλησίας. Χρειάζεται νὰ διατεθοῦν διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν ὅλα τὰ χρήματα τῶν μονῶν καὶ νὰ ἀναλάβῃ τὸ Κράτος πλήρη τὴν κάλυψιν αὐτῆς τῆς δαπάνης.

Μόνον ἔτσι ὁ παπᾶς δὲν θὰ σκέπτεται οὔτε τὸν μισθὸν του, οὔτε τὸ χωράφι του. Θὰ εἶναι παπᾶς καὶ μόνον παπᾶς. Θὰ καλλιεργῆ μόνον τοὺς ἀνθρώπους, φωτοδότης, παρήγορος, καὶ ὁδηγὸς πάντοτε τοῦ δρόμου τοῦ Θεοῦ.

Μετὰ τιμῆς
ΚΟΣΜΑΣ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ

Η «ΕΒΔΟΜΑΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ» ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΕΣ)ΝΙΚΗΝ

Ἀγαπητὲς «Ἀκτινες»

Τὸ ἐθνικὸν μας θέμα ἀποτελεῖ τὸ ἐπίκεντρον τῆς ζωῆς ὅλων τῶν φοιτητῶν τοῦ Πανεπιστημίου μας.

Οἱ φοιτηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Θεσσαλονίκης θελήσαμε νὰ καταγγείλωμε τὴς ἀδι-

Ἡ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Ἡ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΑΙ Ἡ Αἰωνία Τέχνη

Ὁ νέος Πάπας Ἰωάννης ἔδωσε τελευταίως ἕναν εὐστοχο χαρακτήρισμό τῆς σύγχρονης Τέχνης». Τοῦ δώρησαν — λέγουν οἱ σχετικῆς πληροφορίες — «δύο καλλιτεχνικούς Ἐσταυρωμένους σὲ σύγχρονο στυλ». Καὶ ὁ Πάπας ἐδήλωσε ὅτι «ἐκτιμᾷ τὴν σύγχρονη Τέχνη, ὅταν αὐτὴ ἐμπνέεται ἀπὸ πνεῦμα πίστεως καὶ ἀπὸ τὸ αἶσθημα τοῦ ἀληθινοῦ καὶ τοῦ ὠραίου».

Ὁρθότατος ὁρισμὸς τῆς γνήσιας Τέχνης. Καὶ ὄχι μόνον τῆς σύγχρονης, ἀλλὰ καὶ τῆς παντοεινῆς, τῆς αἰώνιας Τέχνης. Διότι, ὅταν ὑπάρχουν μέσα σ' αὐτὴν ζωντανὰ, ἀληθινὰ καὶ ὕγιη τὰ δύο αὐτὰ βασικὰ καὶ πολυτίμητα στοιχεῖα ἐμπνεύσεως καὶ δημιουργίας — τὸ χριστιανικὸ πνεῦμα καὶ τὸ αἶσθημα τοῦ ἀληθινοῦ καὶ ὠραίου — ἡ Τέχνη, ὅποιαν ἐξέλιξη, ὅποιαν τεχνουργία, ὅποιαν ἔκφραση καὶ μορφή κι' ἂν πάρῃ, θ' ἀνταποκρίνεται πάντα στὸν αἰώνιο προορισμὸ τῆς, θὰ ἐκκληρώσῃ τὴν πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴ ἀποστολὴ τῆς καὶ θὰ κερδίξῃ τὴ διάρκειαν, τὴν ἀντοχὴν, κάποτε καὶ τὴν ἀθανασία.

Καὶ δὲν μπορούμε παρὰ νὰ θυμηθοῦμε καὶ αὐτὴν τὴ φορὰ τὰ πλατιά κι' ἀπέραντα περιθώρια, τοὺς ἀνοικτοὺς κι' ἐλεύθερους ὁρίζοντες, μέσα στοὺς ὁποίους τοποθέτησε τὴν Τέχνην καὶ τὸν προορισμὸ τοῦ τεχνίτη ὁ δικός μας Π. Μελίτης, καὶ νὰ προβάλλουμε γιὰ μιὰν ἀκόμη φορὰ στοὺς λογιτέχνες καὶ στοὺς καλλιτέχνες μας τὰ ἐμπνευσμένα καὶ φωτεινὰ του λόγια ὡς πρωταρχικὸ ἀξίωμα τῆς Τέχνης, ὡς βασικὸν γνώμονα τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας. Ἰδοὺ τί ἔγραψε ὁ Μελίτης σὺς «Ἀκτίνες» τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1948:

«Ἀγάπα καὶ κάμε ὅ,τι θέλεις», λέει ὁ Ἀυγουστίνος σὲ κάθε ἄνθρωπο. Καὶ στὸν καλλιτέχνη θὰ ἔλεγε: Γέμισε τὸν ἑαυτὸ σου μὲ τὴν πνευματικὴν ζωὴν, καὶ τότε, σὰν ἐργάτης προικισμένος μὲ τὸ θεῖο καὶ σπάνιο δῶρο νὰ δημιουργῆς τὸ ὠραῖο, γράφει ὅ,τι θέλεις, τραγοῦδα ὅπως θέλεις, ζωγραφοῦς ὅπως θέλεις, πλάθει ὅπως θέλεις, δὲν ὑπάρχει νόμος γιὰ σένα. Ἡ καλλιτεχνικὴ σου δημιουργία εἶναι ἡ δημιουργία τῆς ἐλευθερίας. Τῆς ἐλευθερίας ἐφ' ἧς Χριστὸς ἡμᾶς ἠλευθέρωσε».

ΠΑΝΩ ΑΠΟ ΤΑ ΕΓΚΟΣΜΙΑ

Κατὰ τίς πραγματικὰ μεγάλες αὐτὲς ὥρες κατὰ τίς ὁποῖες οἱ πύραυλοι ὑψώνονται σὺν διάστημα κι' οἱ δορυφόροι ἐρευνοῦν τὸ σύμπαν, ξίνας ἀπὸ τοὺς κυριωτέρους συντελεστῆς τῶν νέων αὐτῶν κατακτήσεων τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος, ὁ διευθυντὴς τοῦ τμήματος πυραύλων τοῦ Ἀμερικανικοῦ στρατοῦ καὶ διάσημος ἐπιστήμων Βέρνερ φον Μπόρουν, ἔδωσε τὸ βαθύτερον καὶ οὐσιαστικώτερον νόημα τῶν κατακτήσεων αὐ-

τῶν. Ἐντὶ νὰ μεγαλαυχῆσῃ καὶ νὰ γεμίσῃ ἀπὸ ἐγωισμὸ καὶ περηφάνεια γιὰ τὴ συμβολὴν τοῦ στα τεράστια αὐτὰ ἐπιστημονικὰ κατορθώματα, ἐστάθηκε σὲ στάση προσευχῆς κι' ἔσφιξε τὴν ψυχὴν τοῦ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ στοῦ Θεοῦ.

«Διὰ τῆς προσευχῆς — ἔγραψε σ' ἕνα πρόσφατο ἄρθρον τοῦ — ἄς δοξάσωμεν τὸ Ἅγερτατον Ὄν, τὸν Δημιουργὸν τοῦ Σύμπαντος, τὸ ὁποῖον ἀρχίζομεν ἤδη νὰ ἐξερευνῶμεν ἐντατικώτερον. Συλλέγοντες διαρκῶς καὶ περισσότερα ἐπιστημονικὰ δεδομένα, αἰσθανόμεθα μεγαλύτερον δέος καὶ σεβασμὸν διὰ τὴν πανσοφίαν τοῦ Δημιουργοῦ τοῦ».

Καὶ τονίζοντας τὴ δύναμιν τῆς προσευχῆς, ποὺ χαρίζει τὴν ἐλπίδα καὶ μαζί μὲ αὐτὴν τὸ θάρρος, τὴ ζωικότητα καὶ τὴν ἐκάννητα γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τῶν καθηκόντων μας, καὶ κινητοποιεῖ μέσα μας νέες δυνάμεις, ποὺ μᾶς βοήθοῦν νὰ ξεπεράσωμε τὸν φραγμὸν τῆς ἀνεπαρκείας μας καὶ συμβάλλουν τελικὰ στὴν ἐπιτυχία, καλεῖ τὴν ἀνθρωπότητα, μπροστὰ στα καταπληκτικὰ γεγονότα ποὺ ἐκτυλίσσονται αὐτὴν τὴν στιγμὴν, ἐνὰ ἔξαρθῆ διὰ τῆς προσευχῆς ὑπεράνω τῶν ἐγκοσμίων». Καὶ συμπεραίνει: «Πιστεύω ὅτι ἡ ἀνθρωπότης σήμερον χρειάζεται περισσότερο παρὰ ποτὲ τὴν δύναμιν τῆς προσευχῆς».

Ἐκφράσεις καὶ διαπιστώσεις ἀληθινοῦ ἐπιστήμονος καὶ σοφοῦ, οἱ ὁποῖες ὑψώνονται πολλὸ περισσότερο ἀπὸ τοὺς ποικιλονόμους πυραύλους καὶ φωτίζουν μὲ πῦρ λαμπερὸ τρόπο τὸν ἀνώτερον καὶ πραγματικὸ σκοπὸ τοῦ πνεύματος, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ Κινητὴ Δανειστικὴ Βιβλιοθήκη

Μὲ ἰδιαίτερη χαρὰ πληροφορηθήκαμε ὅτι ἡ Κινητὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Ἐπιμελητοῦ Παιδείας ἢ ὁποῖα, πρὶν ἀπὸ ἕνα μῶλις χρόνον, μ' ὄλο πῶν ἦταν ἐφοδιασμένη μὲ ἀρκετὰ βιβλία, δὲν μπορούσε νὰ λειτουργήσῃ ἀπὸ ἔλλειψη αὐτοκινήτων, λειτουργεῖ τώρα κανονικὰ καὶ ἀποδοτικὰ, καὶ ἀναπτύσσει δλοένα τὴν δράσιν τῆς. Μὲ τὴν ἀπόκτηση δύο εἰδικῶν αὐτοκινήτων καὶ μὲ τὸν μεγαλύτερον πλουτισμὸ τῆς μόρσεος νὰ ἐφαρμοσθῇ μὲ σύστημα καὶ μὲ βαθμιαία ἐπέκταση τῶν ὠραίων καὶ χρησίων θεσμῶν τοῦ δανεισμοῦ βιβλίων στὴν ὑπαίθρου.

Μέσα σ' ἕνα χρόνον ἴδρυνε 143 τοπικὰ δανειστικὰ κέντρα σὲ διάφορες ἐπαρχίες τῆς χώρας, ἐκσυκλόρησε στα κέντρα αὐτὰ 6.800 βιβλία, κι' ἐδάνεισε ἀπ' αὐτὰ σὲ δέκα χιλιάδες περίπου ἀναγνώστες. Τὰ βιβλία εἶναι ἐγκυκλοπαιδικὰ, γεωργικὰ, τεχνικὰ, λογοτεχνικὰ καὶ παιδικὰ. Σὲ κάθε τοπικὸ δανειστικὸ κέντρο ἡ Βιβλιοθήκη παραδίδει 50 — 150 βιβλία, ἀνάλογα μὲ τὴ ζήτησιν καὶ ἰς ἀνάγκης τῆς περιοχῆς, καὶ ἀνανεώνει τὰ βιβλία κάθε δύο ἢ τρεῖς μῆνες.

Τὸ πῶς εὐχάριστο καὶ πῶς ἱκανοποιητικὸ εἶναι ὅτι τὸ κοινὸν τῆς ὑπαίθρου ἀνταποκρίθηκε μὲ προθυμία καὶ ἔνδιαφέρον στὴν προσπάθεια τῆς Βιβλιοθήκης, καὶ οἱ ὄχι μόνο ἀυξάνονται συνεχῶς οἱ αἰτήσεις γιὰ δανεισμὸ βιβλίων, ἀλλὰ καὶ ζητεῖται ὀλοένα ἀπὸ παντοῦ ἡ ἐπέκταση τῶν δανειστικῶν κέντρων σὲ νέες περιοχές.

Ἄς ἐλπίσουμε — καὶ πρέπει — νὰ δοθοῦν στὴν Κινητὴ Βιβλιοθήκη περισσότερα μέσα καὶ μεγαλύτερη βοήθεια, ὥστε νὰ μπορέσῃ ν' ἀνταποκρίνεται ὀλοένα περισσότερο στὸν προορισμὸ τῆς καὶ νὰ προσφέρῃ ὅσο τὸ δυνατόν σὲ μεγαλύτερη καὶ πλατύτερη ἔκταση τῆς φωτεινῆς ὑπηρεσίας τῆς.

«ΚΡΗΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ»

Μολονότι στὸ ἐρχόμενο φύλλο θὰ ἐπιχειρήσουμε μιὰ γενικώτερη θεώρηση τῶν βιβλίων τοῦ περασμένου χρόνου, βιαζόμεστε σήμερα νὰ ἐκφράσουμε τὴν ἰδιαίτερη ἐκτίμησή μας καὶ τὸν θαυμασμό μας γιὰ ἓνα βιβλίον μὲ ἀληθινὰ ξεχωριστὴ ἀξία καὶ μὲ πλατύτερη σημασία. Πρόκειται γιὰ τὸ βιβλίο «Κρητικὴ Μουσικὴ» τοῦ κ. Γεωργίου Ἰ. Χατζιδάκι, ἰδιότυπον μελετᾶ, ἀναλύει καὶ φωτίζει μὲ βαθεῖα γνώση καὶ μὲ θεορμὴ ἀγάπῃ τὴν ἱστορίαν τῆς μουσικῆς, τὰ μουσικὰ συστήματα, τὰ τραγοῦδια καὶ τοὺς χοροὺς τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ.

Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχη κανεὶς εἰδικὴν ἀρμοδιότητα, γιὰ νὰ νοιώσῃ, ν' ἀγαπήσῃ καὶ νὰ ἐκτιμῆσῃ τὴ σοβαρὴ καὶ σπουδαία αὐτὴ μελέτη. Εἶναι τόσο φωτεινὴ ἡ σκέψις τοῦ συγγραφέα, τόσο καθαρὴ ἡ συγγραφικὴ του ἔκφρασις (ἃς εἶναι καὶ ντυμένῃ μὲ καθαρεύουσα, ἀλλὰ σωστῇ, σιγῶτῃ καὶ φροντισμένῃ) καὶ τόσο συστηματικὴ ἡ ταξινομήσις τοῦ ἐκλεκτοῦ καὶ πλουσίου ὕλικου του, ὥστε κάθε καλλιερρημένος ἀναγνώστης, κάθε πνευματικὸς ἄνθρωπος, νὰ μπορῇ εὐκόλα καὶ ἄνετα νὰ παρακολουθῇ καὶ νὰ χαίρεται τὴν περισπούδαστη καὶ τεκμηριωμένη ἀνάπτυξιν τοῦ πολὺπλευρου θέματος.

Ὅταν μάλιστα ἔχει πληροφορηθῇ κανεὶς ἀπὸ τῆς ἐφημερίδος ὅτι ὁ κ. Γ. Χατζιδάκις εἶναι σήμερα 87 ἐτῶν καὶ ὅτι ἀπὸ τὰ νεανικά του χρόνια ἔχει ἀφιερῶθῃ στὸ ἀποθησαύρισμα καὶ στὴ μελέτη τοῦ δημοικοῦ τραγοῦδιου τῆς Κρήτης ἀπὸ κάθε του πλευρᾶ (ἱστορικῇ, λαογραφικῇ, καλλιτεχνικῇ, μουσικῇ), ὥστε νὰ ἔχη σήμερα ἄλλους τέσσερεις τόμους μὲ ἀνάλογες ἐργασίας, γαμίζει ὄχι μόνο ἀπὸ τιμῆ καὶ θαυμασμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ βαθύτατο σεβασμὸ γιὰ τὴν ὠραία, μεγάλῃ καὶ πιστῇ προσπάθειά του καὶ γιὰ τὴν πολὺτιμὴ καὶ σπάνια προσφορά του στὴν πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ζωὴ τῆς χώρας μας.

Σ' ἐκεῖνον ἰδιαίτερα ποῦ γράφει τῆς γραμμῆς αὐτῆς ἃς ἐπιτραπῇ νὰ ἐκφράσῃ καὶ τὴν προσωπικὴν του συγκίνησιν, διότι, σὲ πολλὰ σημεῖα τοῦ ἔργου του, ὁ κ. Χατζιδάκις τὸν ἔκαμε νὰ φέρῃ μὲ ξεχωριστὴ λαχτᾶρα καὶ νοσταλγία στὴν

ψυχὴ του καὶ στὴ σκέψιν του παρόμοιες εἰκόνας καὶ σκηνές, γνώριμες καὶ ἀγαπημένες στιγμῆς ζωῆς ἀπὸ τὴν ἰδιαίτερην Πατρίδα του, τὴν ὠραία καὶ ἠρωϊκὴ Κύπρον, ποῦ τώρα ὅμως, παραγκωνίζοντας, ὅπως ἄλλοτε ἡ Κρήτη, τὰ ἴδια σχεδὸν τραγοῦδια καὶ τοὺς ἰδίους χοροὺς, ἐκφράζει τὰ αἰσθημάτά της καὶ τὴ θέλησίν της μὲ τὸν ὑψηλὸ καὶ ἱερὸ ἀγῶνα τῆς Ἐλευθερίας.

Σφίγγοντας μὲ συγκίνησιν καὶ θαυμασμὸ τὸ χεῖρι τοῦ σεβαστοῦ συγγραφέα ἐκφράζουμε τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν εὐχὴ νὰ βεθεθῇ σύντομα τὸ πρόσωπον, νὰ ἐνδιαφερθῇ κάποια κρατικὴ ὑπηρεσία, κάποιο πνευματικὸ ἴδρυμα, κάποια ὀργανώσις, γιὰ νὰ δῇ τὸ φῶς καὶ ἡ ἄλλη ὀγκώδης σχετικὴ ἐργασία του καὶ νὰ ὀλοκληρωθῇ ἡ μεγάλη καὶ πολὺτιμη προσφορά του.

ΝΑ ΕΝΙΣΧΥΘῆ,

ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΝΑ ΕΞΥΓΙΑΝΘῆ

Καλὴ εἶναι βέβαια ἡ σκέψιν νὰ ἐνισχυθῇ ἀπὸ τὸ Κράτος ἡ ἑλληνικὴ κινηματογραφία, ἀλλὰ μὲ μιάν ἀπαραίτητη προϋπόθεσιν: τὴν ἀμειψιστά καὶ σοβαρὴν βελτίωσιν — τὴ ἐξυγιάνσιν μᾶλλον θὰ ἔπρεπε νὰ ποῦμε — τῆς ποιότητος τῶν ἑλληνικῶν ταινιῶν.

Διαβάσαμε ὅτι ἡ ἀρμόδια κρατικὴ ὑπηρεσία θ' ἀπαίτη ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸν κινηματογράφο νὰ ἐξυπηρετῇ καὶ τουριστικούς σκοπούς. Σὺμφωνοί. Ἄλλὰ τὸ γενικώτερον περιεχόμενον τῶν ταινιῶν; Ἡ πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ποιότητά τους; Ἡ πραγματικὴ καλλιτεχνικὴ τους ἀξία; Δὲν θὰ τ' ἀπαίτη καὶ αὐτὰ τὸ Κράτος;

Ἐλπίζουμε ὅτι ἐκεῖνοι, ποῦ εἶχαν τὴν ἐμπνευσιν νὰ πρωτοστατήσουν στὴν ἀνάπτυξιν καὶ στὴν πρόοδο τοῦ ἑλληνικοῦ κινηματογράφου, θὰ θεωροῦν ἀτονόνητη τὴν πρωταρχικὴν προϋπόθεσιν ὅτι καμμὶ ἀνάπτυξιν καὶ καμμὶ πρόοδος δὲν μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθῇ, ἂν δὲν στηρίζεται στερεὰ καὶ σταθερὰ στὴν καλὴ ποιότητα καὶ στὸ ὕγιες περιεχόμενον. Καὶ θὰ ἔχουν μελετήσῃ καὶ θὰ ἔχουν ἀποφασίσει γιὰ τῆς ἀπαραίτητες ἐργασίας, ποῦ, πρὶν ἀπὸ κάθε ὀικονομικὴ βοήθειαν καὶ παραχώρησιν, πρέπει νὰ ἐξασφαλίζον τὴν καλλιτεχνικὴν ποιότητα καὶ τὴν πνευματικὴν ὕψος τῆς ταινίας.

ΤΡΙΑ ΜΕΓΑΛΑ

ΚΑΙ ΑΣΥΝΑΓΩΝΙΣΤΑ ΡΕΚΟΡ

Ἔτσι, μὲ τὴν ἐξυγιάνσιν τοῦ ἑλληνικοῦ κινηματογράφου, θὰ ἔχουμε τὴν ἐλπίδα νὰ πετάξουμε καὶ κάμποσον σαβοῦρα ἀπὸ τὰ τεράστια καὶ φοβερὰ φορτία τῶν ἀθλίων ἀπορρομιμάτων τῶν ξένων κινηματογραφικῶν ἐπιχειρήσεων, ποῦ βαραίνον ἀπειλητικὰ καὶ πιέζον ἀποπνευκτικὰ τὴν ἑλληνικὴν πνευματικὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὀικονομικὴν ἀκόμα ζωὴν. Καὶ εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὸ γιὰ τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν σημασίαν τοῦ κινδύνου αὐτοῦ τὸ γεγονός, ποῦ διαπιστώθηκε

πρόσφατα από μια νέα διεθνή στατιστική, ότι δηλαδή, απ' όλες τις ευρωπαϊκές χώρες, η Ελλάδα μας κατέχει ισογύως μεγάλα κι' επιβλητικά ρεκόρ: Τῆς προβολῆς τῶν περισσοτέρων ταινιῶν, τῆς εισαγωγῆς τῶν περισσοτέρων ξένων ταινιῶν, καί — τὸ κυριώτερο καὶ σημαντικώτερο — τῆς ἐμφανίσεως ἰῶν περισσοτέρων κακῶν ταινιῶν!

Ἴδου τί μᾶς πληροφοροεῖ ἡ στατιστικὴ σχετικὰ μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν προβαλλομένων στὴν Ἑλλάδα ταινιῶν: Κατὰ τὸ 1957 παρουσιάσθηκαν στὴν χώρα μας 588 ταινίες, ἐνῶ στὴν Ἰταλία παρουσιάσθηκαν 575 ταινίες, στὴ Γερμανία 534, στὴν Ἀγγλία 418 καὶ στὴ Γαλλία 342. Πρῶτοι λοιπὸν ἐμεῖς ἀπ' ὅλες αὐτὲς τίς μεγάλες χώρες! Θρίαμβος!

Ἄλλὰ ὁ θρίαμβος εἶναι πῶς μὲγάλος ἀκόμα στὸν τομέα τῆς εισαγωγῆς ξένων ταινιῶν. Ἀκοῦστε: Ἐνῶ στὴν Ἑλλάδα εἰσαχθῆκαν 543 ταινίες, κοτζάμ Ἰταλία δὲν εἰσήγαγε παρὰ μόνο 465 καὶ ἡ Γερμανία μόνο 407. Γιὰ τὰ ἄλλα κράτη ἡ στατιστικὴ δὲν σημειώνει ἀριθμούς, ἀλλὰ νὰ εἰσθε βέβαιοι ὅτι θὰ εἶναι πῶς πολὺ ἀκόμη κάτω ἀπὸ μᾶς, πὼς κρατοῦμε ὑπερηφάνως τὰ σκήπτρα!

Κι' ὅσο γιὰ τὴν κακὴ ποιότητα τῶν ταινιῶν, ἐδῶ εἶναι πὼς οὔτε κι' ἀπὸ μακρὰ δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς συναγωνισθῆ κανεὶς. Κοιτάξετε μὲ πόση λεπτότητα καὶ μὲ πόσες περιστροφὲς μᾶς τὰ λέει ὁ σχολιαστὴς τῆς στατιστικῆς: «Τὸ ποιοτικὸ θῆρος τοῦ μεγάλου ποσοστοῦ ἰῶν προβαλλομένων στὴν Ἑλλάδα ταινιῶν δὲν εἶναι πολὺ ἐνθαρρυντικὸ (τί σᾶς λέει αὐτὸ τὸ εὐγενικότατο «πολύ»!). Κυκλοφοροῦν ταινίες φθηνές, ἀμφίβολης ψυχαγωγικῆς ἀξίας, συχνὰ βλαβερές». Βλέπετε; Ἀσυναγώνιστοι καὶ στὸ «μεγάλο ποσοστὸ» ἰῶν βλαβερῶν ταινιῶν!

Εἶναι νὰ μὴ σαρκάζη κανεὶς πικρὰ γι' αὐτὰ τὰ ἀλλόκοτα καὶ καταπληκτικὰ πράγματα; Κι' ὅμως ἡ καρδιὰ μέσα ματώνει καὶ πονεῖ.

Η ΔΥΣΩΔΙΑ ΤΟΥ ΒΟΥΡΚΟΥ

Φαίνεται ὅμως ὅτι πράγματι «οὐδὲν κακὸν ἀμιγὲς καλοῦ». Καὶ ὁ τελευταῖος καταγιωμὸς μῆς ὀλόκληρης σειρᾶς ἀπὸ ἄθλια, ἀνήθικα κι' αἰσχρὰ κατασκευάσματα, πὼς μὲ ἀδιάντροπη τυμπανοκρουσία καὶ μὲ ἐξοργιστικὴ ἀσυδοσία παρουσίασαν οἱ κινηματογράφοι μας, ἔφεραν ἐπιτέλους τὴ δυσωδία τοῦ βόθρου καὶ στὴν πῶς ἀμβλεία ὄσφρηση, κι' ἔκαμαν καὶ τοὺς πῶς ἀνεκτικούς καὶ τοὺς πῶς παχυδερμικούς — ἀρμόδιους καὶ μὴ — ν' ἀηδιάσουν καὶ νὰ ἐξαναστούν καὶ νὰ συναισθανθοῦν, ἔστω καὶ τόσο ἀργά, τὸ καθῆκον τους. Ἐφημερίδες διαμαρτυρήθηκαν, κριτικοὶ ἀνοιξαν τὰ μάτια τους καὶ διαπίστωσαν ἐπιτέλους πὼς τὰ ἔκφυλα αὐτὰ ἀνοσιουργήματα δὲν εἶναι... τέχνη, ἀστυνομικοὶ τρώμαξαν καὶ ὑπουργοὶ τόλμησαν νὰ προδοῦν σὲ αὐστηρὲς καταδικαστικὲς δηλώσεις. Κι' ἐνῶ, ὅταν ἀπ' αὐτὲς ἐδῶ τίς στήλες ἐξητούσαμε τὸν αὐστηρὸν ἔλεγχον τῶν ταινιῶν, ἀκούαμε εἰρωνεῖες καὶ παρατηρήσεις γιὰ ἀσυγχρόνιστες καὶ ἀνελεύθερες τάχα ἀντιλήψεις, βλέπομε τώρα μὲ ἀνακούφιση καὶ ἱκανοποίηση νὰ μιλοῦν ὅλοι γιὰ αὐστηρὸ καὶ συστηματικὸν ἔλεγχον, νὰ ζητοῦν προληπτικὴν ἐξακρίβωση ὄχι μόνο τῆς αἰσθητικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἠθικοπλαστικῆς πλευρᾶς τῶν ταινιῶν, νὰ ὑποδείχνουν ὄχι ἀπλῶς τὴν περικοπή, ἀλλὰ τὴν πλήρη ἀπαγόρευση ἰῶν «ἀκαταλλήλων» ἔργων, πὼς ἀντιβαίνουν στὴν ἑλληνικὴ νοοτροπία καὶ στὸ χριστιανικὸ πνεῦμα, καθὼς καὶ τῶν λεγομένων «ἀστυνομικῶν» ταινιῶν, πὼς «περιγράφουν, κατορθώματα ἐγκληματιῶν καὶ γκαγκστερικών καὶ λωποδυτικῆς δεξιότητις, καὶ διακομμοδοῦν τοὺς κανόνες τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἠθικῆς».

Ἐλπίζομε καὶ περιμένομε — ἀλλοίμονο ἂν ξεθύμαινε καὶ τώρα χωρὶς θετικὸ ἀποτέλεσμα ἡ γενικὴ ἐξέγερση — νὰ δοῦμε τίς σκέψεις αὐτὲς γιὰ τὸν ἀπαιτούμενο αὐστηρὸν προληπτικὸν ἔλεγχον νὰ πραγματοποιοῦνται καὶ νὰ ἐφαρμόζονται.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ



ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

«Ἐπειρηὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν» ἔτος ΚΖ', Ἀθήναι 1957. Διευθυντὴς ὁ καθηγ. κ. Ν. Β. Τ ω μ α δ ἄ κ η ς. Ἡ ἑπειρηὶς αὕτη ἀποτελεῖ μίαν τῶν σπουδαιότερων ἐπιστημονικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ τόπου μας ἰδιαίτερος ἐκτιμη-
 μούμένη καὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς ξένους βυζαντινολόγους. Καὶ ὁ 27ος τόμος, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ προηγούμενοι, περιέχει ἀξιολογώτατας ἐπιστημονικὰς μελέτας, ἀναφερομένας εἰς τὴν μακρὰν βυζαντινὴν περίοδον. Ἐνδεικτικῶς ἀναφέρονται ὀλίγας ἐξ αὐτῶν: Ν. Β. Τ ω μ α δ ἄ κ η ς, Οἱ λόγοι τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἡλείου. R. Guillard, le grand palais sacré de Byzance. Le palais de la Magnaure. Τ. Γ ρ ι τ σ ο π ο ὕ λ ο υ, Αἱ πηγαὶ τῆς ἱστορίας τῆς μονῆς Φιλοσόφου. Γ. Θ. Ζ ὠ ρ α, Πανάρατος' μονόπρακτος λαϊκὴ διασκευὴ τῆς, Ἐρωφίλης. R a d o s l a v K a t i c i c, Ἄννα ἡ Κομνηνὴ καὶ ὁ Ὅμηρος. Μ. Ι. Μ α ν ο ὄ σ α κ α, Ὁ ποιητὴς Λεονάρδος Ντελαπόρτας ὡς πρεσβευτὴς τῆς Βενετίας εἰς Τυνησίαν κ. ἄ.

E. E. K.

★

Ν ι κ ο λ ἄ ο υ Α. Λ ι θ α δ ἄ ρ α ς: Ρωμανοῦ τοῦ Μελῳδοῦ Ὕμνοι. Τόμος Γ', μέρ. Α', Κονδακάρια τοῦ Σινᾶ, ἐν Ἀθήναις 1957.

Εἰς τὸν ὀγκῶδη αὐτὸν τόμον, ἐκ 460 σελ., περιγράφονται ὑπὸ τοῦ κ. Α. οἱ ὑπ' ἀριθ. 925, 926 καὶ 927 Συναϊτικοὶ ἑλληνικοὶ κώδικες, οἱ ὅποιοι περιέχουν ὕμνους τοῦ μεγάλου βυζαντινοῦ μελωδοῦ Ρωμανοῦ. Καὶ μόνον τὰ ξεφυλλίσθη κανεῖς τὸν τόμον αὐτὸν καὶ νὰ σκεφθῆ ἥτι ὁ κ. Α. εἰργάσθη ἐπὶ μακρῶν χρονικῶν διάστημα ἄνωθεν τοῦ μηχανήματος ἀναγνώσεως τῶν μικροταινιῶν, ἀντιλαμβάνεται τὸν μεγάλον κόπον ποῦ ἀπτήθη εἰς μέρος του, διὰ νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὴν ἀνάγνωσιν τῶν τριῶν αὐτῶν ἐκτεταμένων κωδίκων. Καὶ τοῦτο διότι καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο εἰκόλος ἡ μετάβασις εἰς τὴν μονὴν τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης τοῦ ὄρους Σινᾶ, εἶναι ἀμφίβολον ἐὰν ἡ διοίκησις τῆς μονῆς θὰ ἐπέτρεπε τὴν μακροχρόνιον ἐκεῖ παραμονὴν πρὸς λεπτομεροῦς μελέτην καὶ ἀντιγραφήν τῶν κωδίκων. Ὅπως καὶ ὁ ἴδιος ἀναφέρει (σ. 55) ἡ ἐκ τῆς μικροταινίας περιγραφὴ παρουσιάζει ἀρχετὰ μειονεκτήματα. Προκειμένου ὅμως — λόγῳ τῶν ἀνωτέρων δυσκολιῶν — νὰ μείνουν ἄγνωστοὶ οἱ κώδικες καὶ δεδομένου ὅτι τὸν πρωτεύοντα ρό-

λον ἔχει ἡ σημασία τῆς περιγραφῆς τοῦ περιεχομένου τοῦ κώδικος, ἡ ἐργασία τοῦ κ. Α. δὲν παύει νὰ ἔχη τὴν ἀξίαν της καὶ ἡ προσφορὰ του εἶναι ἀξιόλογος.

Ὁ περιγραφόμενος ὑπ' ἀριθ. 925 κώδιξ εἶναι κονδακάριον τοῦ ἐνιαυτοῦ περιέχον τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν καὶ τῶν ἐπισήμων ἁγίων κονδάκια ἀπὸ μὴνός Σεπτεμβρίου». Σχετικοὶ δὲ εἶναι καὶ οἱ ἄλλοι δύο.

Ὡς πρὸς τὸν τρόπον καὶ τὴν μέθοδον τῆς περιγραφῆς ἄλλοι ἀρμοδιώτεροι ἐμοῦ θὰ ἐκφέρουν ἀσφαλῶς γνώμην.

Τὸ γεγονός εἶναι ὅτι κάθε στίχος ποῦ ἐγράφη ἀπὸ τὸν μεγάλον ὕμνωδον καὶ μελωδὸν ἔχει τὴν ἀξίαν ὥστε ἀξίζει κάθε κόπος διὰ νὰ γίνῃ γνωστὸς καὶ εἰς τὸ εὐρύτερον κοινόν.

Ὁ τόμος αὐτὸς εἶναι ἀφιερωμένος εἰς τὸν ἐμπνευστὴν τῆς ἐκδόσεως καθηγ. κ. Ν. Β. Τωμαδάκην.

E.E.K.

★

Θ ε ο δ ὴ ρ ο υ Β. Κ ω ν σ τ α ν τ ῖ ν ο υ: «Ὁ Μωϋσῆς», Ἀθήναι 1959.

Μετὰ ἀπ' τὸ ψαλτήρι, τὸ ὁποῖο μᾶς παρουσίασε σὲ μιὰ δημοφῆ ποιητικὴ ἀπόδοσι, καταπίσθησε ὁ κ. Κωνσταντίνου μὲ τὰ κομμάτια τῆς Πεντατεύχου, ποῦ ἱστοροῦν τὴν τρικυμισμένην καὶ τὴν πολυπλευρῆ δρασὶ τοῦ Θεόπου. Τὸ ἐγχείρημα εἶναι πράγματι μεγάλο. Ὁ Μωϋσῆς εἶναι μιὰ ἀπ' τῆς φυσιογνωμίας τῆς ἱστορίας, ποῦ κοῦβουν βάθος πολὺ καὶ ποῦ στὴ ζωὴ του ἡ τραγικότης κι' ὁ πόνος συναγωνίζονται τὸ μεγαλεῖο. Κι' εἶναι δύσκολο σὲ μελετητὴ, ποῦ ζῆ αἰῶνες, χιλιετίες μακρὰ, νὰ εἰσχωρήσῃ σὲ σκιερὸ βάθος τῆς ψυχῆς του καὶ νὰ φέρῃ στὸ φῶς τοὺς χτύπους τῆς καρδιᾶς του καὶ τὰ παικίλα ἐσωτερικὰ του βιώματα.

Ὁ κ. Κωνσταντίνου ὅμως τὸ κατορθώνει σὲ μεγάλο βαθμὸ, μένοντας πιστὸς στὰ Γραφικὰ κείμενα. Οἱ στίχοι του δὲν ἀπομακρύνονται ἀπ' τὴν ἀφήγησι τῆς Βίβλου. Μόνον ποῦ ντύνουν μὲ ἔνδυμα ποιητικὸ καὶ προσετὸ στὸ σημερινὸ ἀναγνώστη ὅσα, σὰν αὐτοβιογραφία, χαράχτηκαν ἀπ' τὸν κάλαμο τοῦ ἐμπνευσμένου καὶ ἠρωϊκοῦ ἡγέτου τοῦ περιουσιοῦ λαοῦ.

Δουλεμένη ἡ ἀπόδοσις, τρέφει τὸν ἀναγνώστη μὲ γνήσια συγκίνησι καὶ σκίρτημα ψυχῆς. Τὸν φέρνει κοντὰ, πολὺ κοντὰ στὸν πιστὸ θεράπηντα τὴν ὥρα ποῦ:

«τρέχει τὸ ὄραμα νὰ ἰδῆ τὸ μέγα,
 πῶς μένει ὁ βάτος ἄκαυτος στὶς φλόγες,
 ποῦ μέσα του τὸ φλόμο σιγοκαίει
 καὶ νέα ζωὴ χαρούμενη, τοῦ δίνουν».

ἢ τότε πού:

«μὲς στ' ἄγρια σαλίσματα ποὺ ἤχοῦσαν
ὦρα τὴν ὦρα πιδ ἰσχυρά, στὸν Κύριο
ἐμίλαγε ὁ Μωϋσῆς, ποὺ ἀποκρινόταν
καλῶντας τον στὴν κορυφὴ νὰ ἀνέβη
γιὰ νὰ τοῦ εἰπῆ πὼς πάλι παραγγέλνει...
τὶς δέκα αἰώνιες ἐντολὲς τοῦ νόμου».

Κι' ὁ ἀναγνώστης, χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνει,
ἀφίνει τὰ χεῖλιά του νὰ ψελλίσουν, μαζὴ μὲ τὸν
πιστὸ θεράποντα Μωϋσῆ, τὴν ὑπέροχη νικητή-
ρια ὠδὴ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσι ἀπ' τὸ ζυγὸ καὶ
τὸν κατατρεγμὸ τῶν Αἰγυπτίων ἢ τὸ κύκνειο
ἄσμα, τὴν ὠδὴ τοῦ θανάτου.

Ἡ γενικὴ ἐντύπωσις εἶναι ἀρίστη καὶ θὰ πρέ-
πη νὰ εὐχαριστήσουμε τὸν συγγραφέα γι' αὐτὴ
τοῦ τὴ συμβολὴ στὸ πλησίασμα καὶ τὴν κατανό-
ησι ἀπὸ τὶς πλατεῖες μᾶζης τῶν ἱερῶν μορφῶν
καὶ γενικώτερα τῶν Γραφικῶν κειμένων.

N. Γ.

★

Ἐλ. Ε. Κούκου: «Ὁ Καποδιστριας καὶ
ἡ Παιδεία (1803 - 1822). Α' Ἡ Φιλόμουσος
Ἐταιρεία τῆς Βιέννης». (Διατριβὴ ἐπὶ διδακτο-
ρίᾳ). Ἀθῆναι 1958 (Σχ. 8ον, σελ. 232).

Τὰ τελευταῖα ἔτη, κατ' εὐτυχή συγκυρίαν ἐδη-
μοσιεύθησαν ἱκαναὶ ἐργασίαι ἀφορῶσαι εἰς τὴν
ἔρευναν τῆς προσωπικότητος ἢ εἰς τὴν μελέτην
τῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ περιβάλλοντος τοῦ Ἰωάννου
Καποδιστρίου. Οὕτως ἡ πολιτικὴ δράσις τοῦ
ἀνδρός, πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἐκλογὴν του ὡς Κυ-
βερνήτου τῆς Ἑλλάδος(1), ἡ συμβολὴ του εἰς
τὴν ὀργάνωσιν τῆς Δικαιοσύνης(2) καὶ οἱ ἐναν-
τίον του ἀγῶνες τοῦ Ἀδαμ. Κοραῆ(3) ἀπετέ-
λεσαν ἀντικείμενα ἰδίων διατριβῶν εἰς τὰς ὁποί-
ας προστίθεται ἡθὴ ἢ ἐν τῷ τίτλῳ ἐργασία(4)
ἀναφερομένη εἰς τὸ εὐγενὲς ὄσον καὶ δραματι-
κὸν στάδιον τῆς δραστηριότητος τοῦ Κερκυραίου
πολιτικοῦ, τὴν διάδοσιν καὶ ὀργάνωσιν τῆς παι-
δείας.

1. Ἀλ. Ἰ. Δεσποτοπούλου, Ὁ Κυ-
βερνήτης Καποδιστριας καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς
Ἑλλάδος. Ἀθῆναι 1954, σελ. 224.

2. Ν. Ἰ. Πανταζοπούλου, Ὁ Ἰωάν-
νης Γενατᾶς καὶ ἡ ὀργάνωσις τῆς δικαιοσύνης
ἐπὶ Καποδιστρίου, «Ἀθῆνᾶ» ΝΓ' 1949, σελ.
297 - 318. Ἰ. Τ. Βισβίτζη, Τινὰ περὶ τῶν
νομικῶν ἐθίμων ἀπὸ τῆς Τουρκοκρατίας μέχρι
καὶ τοῦ Β. Διατάγματος τῆς 23ης Φεβρουαρίου
1835, Ἀθῆναι, σελ. 226 - 256. Τ. Γριτσοπού-
λου, Περὶ Ὄρκου. Θέσις τοῦ Ζητήματος κατὰ
τὴν ἐποχὴν τοῦ Καποδιστρια. «Ἀρχεῖον Ἐκ-
κλησ. καὶ Κανον. Δικαίου» Ζ' 1952 (Ἀνάτυ-
πον), σελ. 30.

3. Ἀπ. Β. Δασκαλάκη, Κοραῆς καὶ Κα-
ποδιστριας. Οἱ κατὰ τοῦ Κυβερνήτου λίβελλοι.
Ἀθῆναι 1958, σελ. 110.

4. Πρέπει νὰ σημειώσω ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ συγ-
γραφεὺς τῆς ἐν λόγῳ διατριβῆς ἐδημοσίευσε
σχετικὰς πρὸς τὴν ἐκπαιδευτικὴν καὶ κοινωνι-
κὴν πολιτικὴν τοῦ Καποδιστρίου ἐργασίας:

Ἡ συγγραφεὺς ἀσχοληθεῖσα ἐπὶ μακρὸν ἐπὶ
τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου θέματος ἐξέζητησε διὰ
τῆς ἐν λόγῳ διατριβῆς τὰ πορίσματα μέρους μό-
νον τῶν ἐρευνῶν τῆς, περιορισθεῖσα εἰς τὰ ἀφο-
ρῶντα εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν δράσιν τοῦ Καπο-
διστρίου ἀπὸ τοῦ 1803, ὅποτε ἐξελέγη, γραμμα-
τεὺς τῆς ἀρτιστουτάτου Ἰονίου Πολιτείας, μέχρι
τοῦ 1822, ὅποτε ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του ἀπὸ
τῆς θέσεως τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν τῆς
Ρωσσίας καὶ ἀνεχώρησεν ἐκ Πετροποπόλεως.

Τὸ ὅλον ἔργον διαιρεῖται εἰς ἑπτὰ κεφάλαια
εἰς τὰ ὁποῖα ἔπεται παράρτημα περιλαμβάνον
διάφορα ἔγγραφα καὶ ἐπιστολάς.

Τὸ πρῶτον κεφάλαιον (σ. 1 — 15) ἀναφέρε-
ται εἰς τὸ ἐκπαιδευτικὸν ἔργον τοῦ Καποδιστρί-
ου ἐν Ἐπτανήσῳ. Ἐξετάζονται αἱ σχέσεις αὐ-
τοῦ πρὸς τὸν Γεώργιον Μοτσενίγον, εἰσηγηθέντα
τὴν ἀνάγκην ὀργάνωσεως τῆς δημοσίας ἐκπαι-
δεύσεως εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, καὶ ἐρευνῶν-
των λεπτομερῶς αἱ ἐνέργειαι τοῦ Καποδιστρίου
(1803 — 1807) πρὸς ἴδρυσιν σχολῆς — τῆς
στεγαζομένης ἐν τῇ μονῇ Τενέδου Κερκύρας —
πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν Ἑλληνοπαίδων, ὡς καὶ
πρὸς μόρφωσιν τοῦ κλήρου.

Τὸ δεύτερον κεφάλαιον (σ. 16 — 36) ἀνα-
φέρεται εἰς τὰς ἐν Ρωσίᾳ πρώτας διπλωματι-
κὰς καὶ ἐκπαιδευτικὰς ἐνεργείας τοῦ Καποδιστρί-
ου (1807 — 1814). Μελετῶνται αἱ σχέσεις αὐ-
τοῦ πρὸς διαφόρους διακεκριμένους Ἑλληνας
τῶν χρόνων του καὶ αἱ πρώται ἐπιτυχεῖς διπλω-
ματικαὶ αὐτοῦ ἐνέργειαι ἐν Ἑλβετίᾳ, ἔνθα ὁ
Καποδιστριας ἐπιπροφορήθη τοῦς ἐκπαιδευτι-
κοῦς ἀγῶνας τοῦ Pestalozzi διὰ τοῦ μαθητοῦ
τοῦ τελευταίου Felleberg· ἐξαιρεται δὲ τὸ ἀ-
διάπτωτον ἔκτετε ἐνδιαφέρον τοῦ Ἑλληνοσπο-
λιτικοῦ πρὸς ὀργάνωσιν καὶ διάδοσιν τῆς παι-
δείας ἐν Ἑλλάδι.

Τὸ τρίτον κεφάλαιον (σ. 37 — 53), ἀναφέ-
ρεται εἰς τὴν ἴδρυσιν τῆς «Φιλομούσου Ἐταιρεί-
ας» ἐν Βιέννῃ (1813), ἔνθα εὐρισκόμενος πρὸς
καιρὸν ὁ Καποδιστριας παρηκολούθησε τὰς πρώ-
τας ἐνεργείας αὐτῆς καὶ ἔσχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ
ἀνιλλάξῃ τὰς περὶ παιδείας τοῦ Γένους ἀπό-
ψεις του μετὰ τοῦ Ἀνδρέου Γαζῆ, τοῦ μητροπο-
λίτου Ἰγνατίου κ. ἄ. Ἐξετάζονται δ' ἅμα ἐν τῷ
αὐτῷ κεφαλαίῳ, αἱ πρώται κατὰ τῆς Ἐταιρεί-
ας ἀντιδράσεις τῆς Ἀδστριακῆς Ἀστυνομίας,
αἵτινες ὅμως δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀνακόψουν τὴν
ἐπέκτασιν τῆς δραστηριότητος τῶν Φιλομού-
σων.

Ἐλ. Ε. Κούκου, Ἀπὸ τὸ ἐκπαιδευτικὸν ἔρ-
γον τοῦ Ἰωάν. Καποδιστρια, «Δελτίον τῆς Ἰστ. καὶ Ἐθνολ. Ἐταιρείας» ΙΑ' 1956, σελ. 214-
222. Τῆς αὐτῆς, Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ τοῦ
Ἰωάν. Καποδιστρια περὶ τῶν ἐν Εἰρώπῃ Ἑλ-
λήνων ὀργανοπαίδων, «Πρακτικὰ Ἀκαδημίας
Ἀθηνῶν» 31 (1956), σελ. 445 - 454. Τῆς αὐ-
τῆς, Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ τοῦ μητροπολίτου
Ὀδύγροβλαχίας Ἰγνατίου πρὸς τὸν Ἰωάν. Κα-
ποδιστρια, «Δελτίον τῆς Ἰστορ. καὶ Ἐθνολ.
Ἐταιρείας» ΙΒ', 1957 - 1958, σελ. 151 - 177.

Τὸ τέταρτον κεφάλαιον (σ. 54 - 79) ἀναφέρεται ἀκριβῶς εἰς τὴν κατὰ τὰ ἔτη 1815 — 1818 ἐπέκτασιν τοῦ ἔργου τῆς Ἐταιρείας. Ἐρευνῶνται τὰ τῆς συστάσεως ἐν Βιέννῃ ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Σταύρου καὶ ἄλλων ὁμογενῶν (Ζ. Πάπ, Ἰω. Μαυρογένους, Β. Ρίζου) ἑταιρείας τοὺς αὐτοὺς καὶ ἡ «Φιλόμοσος Ἐταιρεία» ἐπιδιωκούσης σκοπούς, ἧτις ἐπραγματοποιήθη τῇ πρωτοβουλίᾳ ἢ τῇ ἐγκρίσει τοῦ Καποδιστριαίου καὶ ἐξακριβωσθῆναι ὅτι ἀποσκοπεῖ εἰς «χριστιανικὴν βοήθειαν ἐνδεῶν ὁμογενῶν» ἵνα μὴ κινήσῃ τὴν ὑπόψιν τῆς Αὐστριακῆς Ἀστυνομίας καὶ ἐπιτευχθῇ ὁ σκοπὸς αὐτῆς. Ἐξετάζεται δὲ τέλος ἡ ἐκ Ρωσίας συμβολὴ τοῦ Καποδιστριαίου πρὸς εὐδωσίαν τῶν σκοπῶν τῆς «Φιλομούσου Ἐταιρείας».

Τὸ πέμπτον κεφάλαιον (σ. 80 — 109) ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ ἔργου τῆς Ἐταιρείας κατὰ τὰ ἔτη 1819 — 1820, καὶ ἐρευνῶνται ἰδιαιτέρως θέματα ἀφορῶντα εἰς τοὺς ὑποτρόφους αὐτῆς, ἐν οἷς καταλέγονται καὶ οἱ Γ. Ψύλλας, Κυρ. Λιθέριος καὶ Ἀλ. Γλαράκης. Αἱ περὶ τῶν διαφόρων τούτων ὑποτρόφων πληροφορίαι ἔχουν συλλεγῆ μετὰ λεπτομεροῦς ἀκριβείας καὶ παρέχουν πλούσιον ὕλικον καὶ πρὸς περαιτέρω ἔρευναν τῆς προσωπικότητος αὐτῶν.

Τὸ ἕκτον κεφάλαιον (σ. 110 — 134), ἀναφέρεται εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ Καποδιστριαίου ὅπως ἐπεκταθῆ τὸ ἔργον τῆς «Φιλομούσου Ἐταιρείας» διὰ τῆς παροχῆς οἰκονομικῆς ἀρωγῆς εἰς περισσοτέρους Ἑλληνας, ὥστε οὗτοι σπουδάζοντες εἰς εὐρωπαϊκὰ πανεπιστήμια νὰ βοηθήσουν ἐπανερχόμενοι πρὸς ἀναμόρφωσιν τοῦ λαοῦ. Αἱ ἐνεργεῖαι αὗται γνωσθεῖσαι ἀνὰ τὰ πέρατα τῆς ὑποδούλου Ἑλλάδος ἀνεξοπύωσαν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν νέων τὸν πόθον τῆς σπουδῆς εἰς ἀνωτάτας εὐρωπαϊκὰς σχολὰς καὶ πολυπληθεῖς ἦσαν αἱ πρὸς τὸν Καποδιστριαῖον ἰκετήριαι ἐπιστολαὶ τῶν Ἑλληνοπαιδῶν. Πολλοὶ δὲ ἦσαν καὶ οἱ ὁμογενεῖς οἵτινες συγκληθῆντες ἐκ τῆς τοιαύτης δρασσεως προσήγγον τὴν οἰκονομικὴν τῶν βοηθειῶν εἰς τὴν Ἐταιρείαν.

Τὸ ἕβδομον, τελευταῖον, κεφάλαιον (σ. 135 — 152) ἀναφέρεται εἰς τὰς τελευταίας ἐνεργείας τοῦ Καποδιστριαίου ὑπὲρ τῆς «Φιλομούσου Ἐταιρείας», καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ καὶ τῶν συνεργατῶν του ἀνάληψιν δραστηρίου πρωτοβουλίας πρὸς ἀνακούφισιν τῶν προσφύγων καὶ τῶν δυστυχούντων Ἑλλήνων, μετὰ τὴν κήρυξιν τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἐν παραρτήματι καταχωρίζονται ἀξιόλογα ἔγγραφα καὶ ἐπιστολαί, ἀφορῶσαι εἰς τὴν ὑπὸ μελέτην περίοδον (1) καὶ ἔπονται βιβλιογραφία

1. Πρέπει νὰ σημειώσῃ ὅτι παραλείπεται κατὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν ἐγγράφων ἡ περιγραφή τῶν ἀνεκδότων καὶ ἡ μενία τῆς πώτης ἐκδόσεως τῶν ἀναδημοσιευομένων. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι πάντα τὰ ἔγγραφα ἀναφέρονται σποράδην ἐν τῇ κυρίῳ ἐργασίᾳ, ἢ ἐκάστοτε ὁ μὸς ἀναδρομῇ τοῦ ἀναγνώστου εἰς τὰ οἰκεία μέρη τῆς μελέτης, παρέχει πολλὰς δυσχερείας.

καὶ πίνακες κυρίων ὀνομάτων.

Ἡ συγγραφὴς εἰργάσθη μετ' ἰδιαίτερου ἐνδιαφέροντος πρὸς τὸ θέμα καὶ ἐπέτιχε νὰ παράσῃ σαφῆ εἰκόνα τῶν ἐνεργειῶν τοῦ μετέπειτα Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος πρὸς δημιουργίαν παιδευτικῆς κινήσεως καὶ πρὸς μόρφωσιν τῶν Ἑλλήνων. Ἄξιον δ' ἰδίας ἐνταῦθα ἐξάσεως εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ἐχορηγηθῆσαν κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς ἐν λόγῳ πραγματείας καταλλήλως καὶ ἐξαντλητικῶς τὰ διάφορα ἀρχεῖα, ὥστε τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν πρέπει νὰ θεωρῶνται καὶ ἀσφαλῆ καὶ χρήσιμα πρὸς περαιτέρω ἢ ἐπὶ συναφῶν θεμάτων μελέτας.

Ἐλπίζομεν ὅτι ἡ ὄντις Ἑλ. Κοῦκου συνεχίζουσα τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτῆς ἔρευναν θὰ παρουσιάσῃ καὶ τὸν δεύτερον τόμον τῆς ἐργασίας τῆς, ὥστε νὰ ὀλοκληρωθῇ ἡ μελέτη τῆς συμβολῆς τοῦ Καποδιστριαίου εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παιδείας ἐν Ἑλλάδι.

Φ. Κ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΗΣ

★

Α. Γ. Μαρκαντωνάτου: «Τὰ ἐν Αἰγύπτῳ Ἑλληνικὰ Ἐκπαιδευτήρια». Θεσσαλονίκη 1957 («Ἴδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου», ἀρ. 17). (Σχ. 8ον, σελ. 56).

Ὁ συγγραφεὺς, γνωστὸς καὶ ἐξ ἑτέρων νομικῶν, ἱστορικῶν ἢ κοινωνιολογικῶν μελετῶν του, — πρέπει νὰ ἀναφέρω ἰδιαιτέρως τὰς ὑπὸ τίτλους «Les rapports franco-russes au congrès de Paris de 1856» καὶ «Les heures douloureuses de la Grèce liberée» — εἰργάσθη ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς ἐν τίτλῳ ἐργασίας ἐπὶ διεικνίαν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐν Καίρῳ διπλωματικῆς του ὑπηρεσίας.

Διὰ τῆς ἐρευνῆς του ταύτης ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν μελέτην τῆς συμβολῆς τοῦ Αἰγυπτιώτου Ἑλληνισμοῦ πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ μορφωτικοῦ ἐπέδου, διὰ τῆς ἰδρύσεως καὶ συντηρήσεως Ἑλληνικῶν ἐκπαιδευτηρίων, ἕντα χαρακτηρίζουν τὸν βαθμὸν ἀναπτύξεως τῶν Ἑλληνικῶν κοινοτήτων, τὴν ζωικότητα αὐτῶν καὶ τὴν ἀριθμητικὴν δύναμιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Νείλου.

Οὕτω παρέχεται κατάλογος τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Ἑλληνικῶν ἐκπαιδευτηρίων κατὰ τὰ ἔτη 1954-1955, ἐξετάζονται ταῦτα ὑπὸ ἔποψιν τοῦ κλάδου εἰς ὃν ἀνήκουν, τῆς συντηρήσεως ταῦτα ἀρχῆς καὶ τῆς γεωγραφικῆς τῶν θέσεως, παρατίθενται στοιχεῖα περὶ τῆς εἰς μαθητὰς δυνάμεως ἐκάστου τῶν λειτουργούντων ἐκπαιδευτηρίων, συγκρίνονται τὰ περὶ τῆς ἐκπαιδευτικῆς δραστηριότητος τῶν Ἑλλήνων τῆς Αἰγύπτου στοιχεῖα κατὰ τὰ ἔτη 1927-28 καὶ 1954-55 καὶ ἐξάγονται συμπεράσματα ἐπιτρέποντα εἰς τὸν συγγραφεῖν νὰ διατυπώσῃ ὑποδείξεις ἀφορῶσαι εἰς τοὺς ἐπομένους τομεῖς: α) Αὔξησιν τῶν τμημάτων θετικῶν ἐπιστημῶν τῆς μέσης ἐκπαίδευσσεως, β) αὔξησιν τῶν ἐπαγγελματικῶν σχολῶν, τῶν σχολῶν ξένων γλωσσῶν

καὶ τόνωσιν τῶν ἤδη ὀφισταμένων ἐν Κατῶ καὶ Ἀλεξανδρείᾳ, γ) προώθησιν τῆς διδασκαλίας πρὸς ἀριωτέραν ἐκμάθησιν τῆς ἀραβικῆς γλώσσης, δ) βελτίωσιν τῆς διδασκαλίας τῶν ξένων γλωσσῶν καὶ ε) σύμπυξιν, ὅπου τοῦτο εἶναι δυνατόν, πλειόνων ἐκπαιδευτηρίων πρὸς βελτίωσιν τῶν ὄρων τῆς παρεχομένης ἐκπαιδεύσεως.

Αἱ παρατηρήσεις αὗται — ἀπαύγασμα λεπτομεροῦς, συστηματικῆς καὶ ἀπικριβωμένης ἐργασίας — θέτουν ἤδη πρὸ τῶν ἀμοδίων τοῦ Ἑλληνικοῦ Κέντρου καὶ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ Ἑλληνικοῦ σαφῶς τὰ παιδευτικά αἰτήματα, τῶν ὁποίων ἡ λύσις προβάλλεται ὡς ἐπιτακτική, πρὸς ἐπέκτασιν, ἐπὶ ὀρθῶν βάσεων, τῆς ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς τοῦ ἑλληνικοῦ ἐν Αἰγύπτῳ στοιχείου. Ἀποδεικνύουν δὲ πρὸς τοὺς ἄλλοις ὅτι ὁ συγγραφεὺς τῆς ἐν λόγῳ διατριβῆς δὲν περιορίζεται εἰς μόνην τὴν ἐκπροσώπησιν τῆς πατρίδος του ἐν τῇ ξένῃ, ἀλλὰ ἀποβαίνει καὶ ἀριστερὸς ἐρευνητῆς τῶν προβλημάτων τοῦ ἀποδήμιου ἑλληνισμοῦ.

Φ. Κ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΑΝΣ

★

Εὐαγγέλιον Γ. Σαβθοπούλου: «Χριστιανισμὸς καὶ Ἔργασια». Πειραιεὺς 1958.

Ἡ μελέτη αὐτὴ τοῦ συγγραφέως ἀποτελεῖ, ὅπως γράφει στὸν πρόλογό του, τμήμα μεγαλύτερας τῶν πραγματείας γύρω ἀπὸ τὸ πρόβλημα τῆς ἐργασίας ἀπὸ πλευρᾶς φιλοσοφικῆς, ἱστορικῆς, κοινωνικῆς καὶ δικονομικῆς. Τὸ βιβλίον αὐτό, 96 σελίδων, μὲ πλουσιωτάτη βιβλιογραφία, ἐξετάζει τὸ θέμα τῆς ἐργασίας, γενικώτερα δὲ τὸ κοινωνικὸ πρόβλημα, μέσα στὰ πλαίσια τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς. Ὁ συγγραφεὺς ἀναπτύσσει τὸ θέμα του μὲ πλήρη γνώσιν τόσο τῆς Παλαιᾶς ὅσο καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, τῆς Πατερικῆς φιλολογίας καὶ τῶν μεταγενεστέρων συγγραφῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων. Ἀναπτύσσει τὴν χριστιανικὴν θεωρίαν περὶ ἐργασίας καὶ ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀντιλήψιν τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν (Καθολικῆς, Διαμαρτυρομένων, Ὀρθοδόξων) γύρω στὸ πρόβλημα τῆς ἐργασίας καὶ ἐν γένει τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος. Ὁ συγγραφεὺς, ἐξετάζοντας μὲ ἐπιστημονικὴ πληρότητα τὸ θέμα του, ἀποδεικνύει ἐπίσης πῶς πιστεῖν στὶς πνευματικὰ ἀξίεις καὶ στὴν ὑπεροχὴ τοῦ πνεύματος ἔναντι τῆς ὕλης, πῶς ἀκόμα εἶναι ἕνας συνειδητὸς χριστιανός, πῶς διακηρύσσει πῶς μόνον αἱ κοινωνικαὶ ἀρχαὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ θὰ λύσουν τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα.

Δ. Α. Χ.

★

Carlsbie C. Adams: «Space Flight» — Satellites, Spaceships, Space stations, and Space Travel Explained, New York 1958, σελ. 373.

Τὸν τελευταῖον καιρὸν κυκλοφορεῖ πλῆθος δη-

μοσιευμάτων διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν περιέργειαν καὶ τὴν δίψαν τοῦ κοινού, τὸ ὁποῖον ἰδιαίτερος συνεκινήθη ἀπὸ τὴν ἐκτόξευσιν τῶν τεχνητῶν δορυφόρων καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ μάθῃ, ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερα περὶ τῶν ἐπιθέσεων εἰς τὸ διάστημα, περὶ τῶν δορυφόρων, διαστημολόγων, σταθμῶν τοῦ διαστήματος καὶ τῶν διαπλανητικῶν ταξειδίων. Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ δημοσιεύματα δίδουν πολλὰς πληροφορίας διὰ τὰ ζητήματα αὐτά, ἀλλὰ κατὰ κανόνα γράφονται προχειρῶς καὶ ζητοῦν νὰ ἐξάψουν ἰσως τὴν φαντασίαν τῶν ἀναγνοσῶν καὶ δι' αὐτὸ παίρνουν τὴν μορφήν μυθιστορηματικῶν περιγραφῶν, κατ' ἀνάγκην δὲ ἀπομακρύνονται πολὺ ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν βᾶσιν.

Μεταξὺ ὅμως τῶν βιβλίων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα πράγματι ἀντιπροσωπεύουν τὴν ἐπιστήμην εἰς τὸν τομέα αὐτὸν τῆς ἐρευνῆς εἶναι ἀναμφιβόλως καὶ τὸ «Space Flight» (πτήσις εἰς τὸ διάστημα), τὸ ὁποῖον εἶναι γραμμένον ἀπὸ τὸν C. Adams, πρόεδρον τοῦ Ἑθνικοῦ Κέντρου Ἐρευνῶν καὶ Ἀναπτύξεων, ἐν συνεργασίᾳ μὲ τοὺς Fr. Ordway. III διευθυντὴν τῆς βλητικῆς τοῦ γενικοῦ ἀστροναυτικοῦ κέντρου. H. Canney, jr. ἰδρυτὴν καὶ πρόεδρον τοῦ συμβουλίου τοῦ ὡς ἄνω Κέντρου καὶ τοῦ R. Wakerford, διευθυντὴν τοῦ τμήματος ἐρευνῶν τῆς Ἀστροναυτικῆς. Τὸ ἔργον προλογίζει ὁ καθηγητῆς Dr. Wernher von Braun, ὁ πατὴρ τῶν ἱταμένων βομβῶν, ὁ ὁποῖος ἐργάζεται μεταπολεμικῶς εἰς τὸ κέντρον ἐρευνῶν τοῦ Ἀμερικανικοῦ Στρατοῦ, καὶ τονίζει, ὅτι ἀσφαλὲς τὸ ἔργον τοῦ Adams, εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ ὀλίγα κλασσικὰ ἔργα ποὺ ἐγράφησαν κατὰ τὸν τρόπον δελτικὸν καὶ πολύπλευρον ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου.

Ὁ συγγραφεὺς διαιρεῖ τὸ βιβλίον του εἰς 15 κεφάλαια. Ἱστορία τῆς Ἀστροναυτικῆς· πύραυλος· βασικὴ θεωρία προωθήσεως τοῦ πυραύλου· δορυφόροι καὶ σταθμοὶ εἰς τὸ διάστημα· Βάγκαρντ, Ἐξερευνητὴς κλπ· Σπούτινικ, προεπισκοπὴ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ διάστημα· διαφυγὴ· διαστημολογία· ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ σύμπαντος· αἱ δυσκολίαι τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὰς πτήσεις εἰς τὸ διάστημα· συγκοινωνίαι εἰς τὸ διάστημα· πρώτος προορισμὸς — ἡ Σελήνη· ναυσιπλοῖα εἰς τὸν χῶρον· μεσοαστρικὴ πτήσις· ἡ πραγματικότης τοῦ παραλόγου (Irrational). Εἶναι τὰ θέματα τὰ ὁποῖα ἀναπτύσσει μὲ σύστημα, μὲ μεθοδικότητα, μὲ ἐπιστημονικὴν ἀκρίβειαν καὶ μὲ πλήρη ἐνημερότητα ὁ C. C. Adams. Εἰς τὸ τέλος ἐκάστον κεφαλαίου παραθέτει πλουσίαν καὶ καλῶς ἐκλελεγμένην βιβλιογραφίαν, εἰς τὴν ὁποῖαν δύναται νὰ ἀνατρέξῃ ὁ ἀναγνώστης διὰ μίαν περαιτέρω ἔρευναν καὶ μελέτην.

Τὸ βιβλίον τοῦτο χρησιμοποιεῖ εἰς ἀρκετὰ κεφάλαια καὶ μαθηματικὸς τύπος καθὼς καὶ ἀριθμητικὰ δεδομένα, ὥστε νὰ ἱκανοποιῆται ὁ εἰδικὸς πῶς θὰ τὸ μελετήσῃ. Ἐπάρχουν ὅμως πολλὰ κεφάλαια, τὰ ὁποῖα δύναται νὰ μελετηθῶν εὐκόλως καὶ ἀπὸ μὴ εἰδικούς, ἀλλ' ἀπὸ γενικῆς μορφώσεως ἀναγνώστας, διότι ὁ σ. πα-

ραθείει πολυάριθμα σχήματα, διαγράμματα και ώραιας εικόνας, όλα δὲ αὐτὰ καθίστουσι τὸ περιεχόμενον ἀρετὰ ἀπλοῦν. Κἀτὴ πληροφορία ποὺ ἀναφέρει στηρίζεται εἰς τὴν ἀλήθειαν και κάθε κρίσις του εἶναι ἀντικειμενική, ὅπου δὲ, δὲν εἶναι ἐντελῶς βέβαιος περὶ τῶν δεδομένων ποὺ δημοσιεύει τὸ σημειώνει, ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ τὸ ἔχη ὑπ' ὄψει του. Καὶ καταχωρεῖ ὅλα τὰ ἐξαγόμενα τῶν δοκιμῶν, τῶν πειραμάτων και τῶν παρατηρήσεων, εἰς τὰ ἀναφερόμενα κεφάλαια, ὅσα ἦσαν γνωστὰ μέχρι τοῦ Ἰουλίου 1958.

Δύναται νὰ λεχθῆ μετὰ βεβαιότητος, ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ C. C. Adams θὰ παραμείνῃ ὡς κλασσικὸν και βασικόν, συμπληρούμενον μόνον ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἐξαγομένων τῶν παρατηρήσεων και τῶν τυχόν ἀνακαλύψεων, αἱ ὁποῖαι ἀναμφιβόλως συντόμως θὰ ἔλθουσι εἰς φῶς διὰ τὴν προώθησιν τῆς λύσεως πολλῶν ἐκ τῶν τεθέντων ἤδη προβλημάτων.

Εἰς τὸ τελευταῖον κεφάλαιον ὁ σ. ἐκφράζει και γενικότερας σκέψεις, ἐξ ἀφορμῆς τῆς δρμῆς ταύτης τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὴν κατάκτησιν τοῦ ἐκτὸς τοῦ πλανήτου μας χώρου, και εἶναι τοῦτο φυσικόν. Δὲν ἔμπορεῖ κανεὶς νὰ συμφωνήσῃ μὲ μερικὰς τῶν ἀπόψεων, αἱ ὁποῖαι δύναται νὰ ἀμφισβητηθοῦν, ὑπάρχουσι δὲ ἐν προκειμένῳ και ἄλλαι πλέον πειστικαὶ γνῶμαι. Συμφωνεῖ ὅμως μὲ τὴν διαπίστωσιν ὅτι ὁ ἀνθρώπος ἔχει ἐξ ἀρχῆς λάβει ὡς δῶρον ἀπὸ τὸν Θεὸν τὴν ἔφεσιν διὰ τὴν γνῶσιν και τὴν ἀνησυχίαν διὰ νὰ προσπαθῆ συνεχῶς νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἰδίαν του αὐτὴν.

Τὸ ἔργον τοῦτο, ὅπως και ἀνωτέρω ἐγράψαμεν, εἶναι γραμμένον ἀπὸ ὑπεύθυνον πρόσωπον και δίδει κατὰ τρόπον σαφῆ και ἐπιμελημένον πολλὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα κατατοπίζουσι τὸν ἀναγνώστην ἐπὶ ἐνὸς τόσον ἐνδιαφέροντος θέματος, εἰς αὐτὰ δὲ δύναται οὖτος νὰ ἀνατρέχῃ, ὅσαςκις γεννῶνται ἀπορία και προβλήματα, ποὺ ζητοῦν μίαν ὑπεύθυνον ἀπόφασιν.

Δ.Κ.

W. Heisenberg: The Physicist's Conception of Nature, Hutchinson, London 1958.

Ὁ Καθηγητὴς Heisenberg εἶναι ἀσφαλῶς ἕνας ἀπὸ τοὺς πλέον γνωστοὺς φυσικοὺς ὅλου τοῦ κόσμου. Αἱ περιφημοὶ θεωρίαι του περὶ τοῦ αἰθέρου, ἡ Κβαντομηχανικὴ και ἡ Ἀρχὴ τῆς Ἀπροσδιοριστίας τὸν ἔχουσι καταστήσει διδασκάλον ἀνὰ τὰ πέρατα τοῦ πλανήτου μας. Τελευταίως πάλιν ἔγινε τὸ κέντρον τῆς παγκοσμίου προσοχῆς μὲ τὴν νέαν θεωρίαν του περὶ ἐνοποιημένου πεδίου.

Οὕτω τὸ μικρὸν βιβλίον του περὶ «τῆς ἀντιλήψεως τοῦ φυσικοῦ διὰ τὴν Φύσιν», τὸ ὁποῖον περιέχει πολλὰς ἐνδιαφερόσας ἀπόψεις τοῦ διασημοῦ ἔρευνητοῦ περὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς συγχρόνου Φυσικῆς καθίσταται ἰδιαίτερος ἐπίκαιρον.

Τὸ βιβλίον διαιρεῖται εἰς ἑξ ἔμμεθ. Τὸ

πρῶτον μέρος ἀναφέρεται εἰς «τὴν ἰδέαν τῆς Φύσεως εἰς τὴν σύγχρονον Φυσικὴν». Ὁ συγ. ἐκθέτει τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἰδέας αὐτῆς ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως και ἐντενθεῖν. Κατ' ἀρχὰς ὁ κόσμος ἐθεωρεῖτο ὡς κάτι τὸ ἀμέσως συνδεδεμένον πρὸς τὸν Θεόν, τὸν Δημιουργόν. Δὲν εἶχε κἀν νόημα νὰ διυλιθῆ κανεὶς διὰ τὴν Φύσιν χωρὶς ν' ἀναφερθῆ εἰς τὸν Θεόν. Ἡ ἀποψις αὐτῆ, ἐκπροσωπούμενη ὑπὸ τοῦ Κέπλερ, τοῦ ὁποῦτο τὰ ὠραῖα λόγια διὰ τὴν «Κοσμικὴν Ἀρμονίαν» ἀποτελοῦν ἕνα ἕμνον πρὸς τὸν Δημιουργόν, μετεβλήθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον μέχρις ὅτου ἡ Φύσις ἔπαυσε νὰ συσχετίζεται ἀμέσως πρὸς τὸν Δημιουργόν, και ἤρρισε νὰ μελετᾶται ὡς κάτι τὸ ἀνεξάρτητον, τὸσον ἀπὸ τὸν Θεόν, ὅσον και ἀπὸ τὸν ἀνθρώπον.

Ἡ ἀποψις αὐτῆ δὲν εἶναι βεβαίως κατ' ἀνάγκην ὕλιστικὴ ἢ ἀρρητικὴ, ἄλλωστε ἐκπρόσωπος τῆς ἀπόψεως αὐτῆς παρουσιάζεται ὁ πειστικὸς Νεύτων. Ὅμως ἡ ἀνάπτυξις τῆς μηχανιστικῆς ἀπόψεως τῆς Φύσεως, και εἰδικώτερον ἡ ἐπιτυχία τῆς Νευτωνεῖου Μηχανικῆς ὠδήγησαν εἰς τὴν ὕλιστικὴν ἀντίληψιν τῆς Φυσικῆς. Κατ' αὐτὴν ὁ Σύμπαν ἀποτελεῖται ἀπὸ ἄτομα, τὰ ὁποῖα εἶναι καθ' ἑαυτὰ ἀμετάβλητα, διὰ τῆς κινήσεως δὲ και τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ἀτόμων δημιουργοῦνται ὅλα τὰ ὄντα και τὰ φαινόμενα τῆς Φύσεως.

Ἡ ἀντίληψις αὐτῆ δὲν μετεβλήθη οὐδὲν διὰ τῆς ἀνακαλύψεως ὅτι τὰ ἄτομα δὲν εἶναι ἀπλά, ἀλλὰ σύνθετοι ὁργανισμοὶ ἀπὸ πρωτόνια, ἠλεκτρόνια κλπ. Ναι μὲν ἔπαυσαν νὰ θεωροῦνται τὰ ἄτομα ὡς οἱ βασικοὶ οἰκοδομικοὶ λίθοι τοῦ Σύμπαντος, ἐπιστεῖθη ὅμως ὅτι θὰ ἦτο δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθοῦν τὰ πρωτόνια και τὰ ἠλεκτρόνια διὰ τὸν ἴδιον σκοπόν. Ἐν τούτοις τὰ πράγματα ἀπεδείχθησαν πλέον πολύπλοκα. Ἦλθαν τὰ φαινόμενα τῆς μικροφυσικῆς. Ἀπεδείχθη ὅτι εἶναι ἄνευ νοήματος νὰ διυλιθῶμεν κἀν διὰ τὴν Φύσιν καθ' ἑαυτὴν, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἀνθρώπου ὡς παρατηρητοῦ τῆς Φύσεως. «Δὲν ἔμποροῦμεν πλέον νὰ διυλιθῶμεν διὰ τὴν συμπεριφορὰν ἐνὸς σωματίου ἀνεξαρτήτως τοῦ τρόπου παρατηρήσεώς του... Οὕτε εἶναι πλέον δυνατόν νὰ ἐρωτήσωμεν ἐὰν ἡ ὄχι αὐτὰ τὰ σωματῖα ὑπάρχουσι ἐν χώρῳ και χρόνῳ ἀντικειμενικῶς...». Τὸ μόνον, τὸ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ ἐξετάσωμεν και νὰ περιγράψωμεν εἶναι ἡ γνῶσις μας περὶ τῆς Φύσεως και περὶ τῶν φαινομένων τῆς μικροφυσικῆς. Τὰ Μαθηματικὰ μας «ἐδὲν περιγράφουσι πλέον τὴν συμπεριφορὰν τῶν στοιχειωδῶν σωματιδίων, ἀλλὰ μόνον τὴν γνῶσιν μας περὶ τῆς συμπεριφορᾶς αὐτῆς». Οὕτως ἐφθάσαμεν εἰς τὸ σύγχρονον στάδιον τῆς Φυσικῆς, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ ὕλιστικὴ ἀντίληψις ἔχει ἐγκαταλειφθῆ.

Εἰς τὸ δεύτερον μέρος ὁ Heisenberg ἀναφέρει εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς αἰτιότητος. Ἐδῶ ὁ διαπρεπὴς φυσικὸς διαπιστώνει ἐν πρώτοις ὅτι οἱ φυσικοὶ νόμοι εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητα στατιστικοί. Ὅσον και ἂν ἡ ἔκφρασις

«στατιστικοὶ νόμοι» φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ἀντιφατικῆ, ἐν τούτοις εἰς τὴν πᾶξιν συναντῶμεν τοιοῦτους στατιστικὸς νόμους εἰς κάθε βῆμα μας. Παρ' ὅλην ὅμως τὴν ἀνάπτυξιν τῶν στατιστικῶν νόμων, ὑπὸ τὴν μορφήν κυρίως τῆς στατιστικῆς Μηχανικῆς, ὁ ντετερμινισμὸς ἐξηκολούθει νὰ ἰσχύη, μέχρις ὅτου ἐνεφανίσθη ἡ κβαντικὴ θεωρία. Καὶ πάλιν ἐχρειάσθησαν δύο καὶ ἡμίσειαι δεκαεταὶ μέχρις ὅτου γίνῃ σαφές ὅτι ἡ κβαντικὴ θεωρία πράγματι μᾶς ἀναγκάζει νὰ διατυπώσωμεν τοὺς νόμους αὐτοὺς (ἐννοεῖ τὴν ἐκπομπὴν τῆς ἀκτινοβολίας κλπ.), ὡς στατιστικὸς ἀκριβῶς νόμους καὶ νὰ ἀπομακρυνθῶμεν ριζικῶς ἀπὸ τὸν ντετερμινισμὸν. Σήμερον βεβαίως ἡ Κβαντομηχανικὴ διατυπώνει ὅλους τοὺς νόμους στατιστικῶς. Ὁ συγ. δίδει τὸ παράδειγμα τῆς ἐκπομπῆς μᾶς ἀκτίνος α. Ὑπάρχει ὀρισμένη πιθανότης ὅτι μία ἀκτίς α θὰ ἐκπεμφθῇ ἀπὸ τὸν πυρῆνα ἀνὰ μονάδα χρόνου, ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προσδιορισθῇ ἡ ἀκριβὴς στιγμή τῆς ἐκπομπῆς. Ἄδεν ἡμποροῦμεν κἄν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι νέοι νόμοι, ποὺ θὰ ἀνακαλυφθοῦν εἰς τὸ μέλλον, θὰ μᾶς ἐπιτρέψουν νὰ προσδιορίσωμεν αὐτὸ τὸ ἀκριβὲς σημεῖον ἐν χρόνῳ ἂν αὐτὸ ἦτο δυνατόν, τότε τὸ σωματίον α δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ θεωρηθῇ ὅτι συμπεριφέρεται ὡς κῆμα τὸ ὅποιον ἐγκαταλείπει τὸν ἀτομικὸν πυρῆνα, πράγμα τὸ ὅποιον δυνάμεθα νὰ τὸ ἀποδείξωμεν πειραματικῶς.

Εἰς τὸ τρίτον μέρος ὁ συγ. ἀσχολεῖται μὲ τὰς σχέσεις τῆς κλασσικῆς Παιδείας πρὸς τὴν Ἐπιστήμην καὶ τὴν Δύσιν. Τοῖσι, ὅτι ἡ πηγὴ καὶ ἡ ρίζα τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ βίου δυτικῶν πολιτισμοῦ εἶναι ἡ πειθαρχημένη διανοήσις, τὴν ὁποίαν ἀνέπτυξεν ἡ ἀρχαία Ἑλλάς, καὶ ἡ ὁποία ἀργότερον συνεκροῦσθη μετὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ Heisenberg ἐκτιμᾷ πολὺ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας καὶ ἰδιαίτερος τοὺς ἀτομικοὺς φιλοσόφους Λεύκιππον καὶ Δημόκριτον. Ἡ θεωρία τοῦ Λεύκιππου καὶ Δημόκριτου ὀνομάζεται συνήθως «ὑλιστικῆ». Ὁ ὅρος εἶναι ἱστορικῶς ὀρθός, ἀλλὰ, σημειώνει ὁ συγ., σήμερον παρεξηγεῖται ἐσκόλωσ, διότι ἡ λέξις «ὑλισμὸς» ἔλαβε μίαν πολὺ μονόπλευρον ἔννοιαν κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα, ἡ ὁποία δὲν ἦτο καθόλου σύμφωνος πρὸς τὴν σημασίαν τῆς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν τῆς Φύσεως. Εἶναι δυνατόν ν' ἀποφύγωμεν αὐτὴν τὴν ψευδῆ ἐρμηνείαν τῆς ἀρχαίας ἀτομικῆς θεωρίας, ἔαν ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι ὁ πρῶτος νεώτερος ἐρρηνητής, ὁ ὁποῖος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἀτομικὴν θεωρίαν κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα ἦτο ὁ θεολόγος καὶ φιλόσοφος Gassendi, ὁ ὁποῖος, δυνάμεθα νὰ εἰμεθα βέβαιοι, δὲν ἐχρησιμοποίησε τὴν θεωρίαν αὐτὴν διὰ νὰ κτυπήσῃ τὸ δό-

γμα τῆς χριστιανικῆς παραδόσεως καὶ ὅτι ἀκόμη καὶ διὰ τὸν Δημόκριτον τὰ ἄτομα ἦσαν «στατιστικοὶ νόμοι» φαίνεται ἐκ πρώτοις ὄψεως μόνον τὰ γράμματα μὲ τὰ ὅποια θὰ ἠδυνάμεθα νὰ περιγράψωμεν τὰ γεγονότα τοῦ Κόσμου, ἀλλ' ὄχι τὸ περιεχόμενον τῶν». Αὕτη ἡ διασάφησις τοῦ Heisenberg εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρουσα, ὡς ἀπάντησις εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι θεωροῦν τὸν Δημόκριτον ὡς τὸν πρῶτον μεγάλον «ὑλιστήν».

Περαιτέρω ὁ συγ. ὁμιλεῖ διὰ τὴν πίστιν. «Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον εἶναι καὶ ὑπῆρξεν πάντοτε τὸ κύριον ἐλατήριο εἶναι ἡ πίστις». Ἄλλὰ δὲν ἀρκεῖ ἡ χριστιανικὴ πίστις ὡς θεωρία μόνον, ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε ἕνα πλήρη νοήματος κόσμον, ἀλλὰ χρειάζεται ἡ πίστις ν' ἀποτελῇ τὸ κίνητρον τῆς δράσεως ὅλης τῆς ζωῆς μας. Ὡς παράδειγμα φέρει τὸν Κολόμβον, ὁ ὁποῖος ὄχι μόνον ἐπίστευε εἰς τὴν σφαιρικότητα τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ ἐριψοκινδύνευσεν ὅλην τὴν τὴν ὑπαρξιν διὰ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὴν πεποίθησίν του αὐτὴν. Οὕτως ὁ Heisenberg ἐπαναλαμβάνει τὸ ρητὸν τοῦ Μ. Αὐγουστίνου «credo ut intellegam» (πιστεύω διὰ νὰ ἐνοήσω), ὑπὸ τὴν νέαν μορφήν ποῦ τοῦ ἔδωσε ὁ Freyer «credo, ut agam; ago ut intellegam» (πιστεύω διὰ νὰ δράσω ὁρῶ διὰ νὰ ἐνοήσω).

Εἰς τὸ 4ον, 5ον καὶ 6ον μέρος ὁ συγ. παραθέτει ἀποσπάσματα ἀπὸ τοὺς Kepler, Galilei, Newton (ἀρχαὶ τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης), τοὺς Huygens, Gassendi, Boyle, Descartes, D' Alembert, De la Mettrie, Ostwald (ἀρχαὶ τῆς μηχανιστικῆς καὶ ὑλιστικῆς κοσμοθεωρίας) καὶ τοὺς Hertz καὶ L. de Broglie (κρίσις τῆς μηχανιστικῆς-ὑλιστικῆς ἀντιλήψεως). Τὸ συμπέρασμα του ἐξ ὅλων αὐτῶν εἶναι, ὅτι ἡ ἐπιστήμη ἀρχικῶς ἐχαρακτηρίζετο ἀπὸ μίαν συνειδητὴν μετριοφροσύνην, ἡ ὁποία ὅμως δυστυχῶς ἐχάθη κατὰ μέγα μέρος κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα. Ἡ φυσικὴ γνῶσις ἐθεωρήθη τὸ πᾶν. Σήμερον ἡ Φυσικὴ ὑφίσταται μίαν βασικὴν μεταβολήν, τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς ὁποίας εἶναι «ἡ ἐπιστροφὴ εἰς τὸν ἀρχικὸν τῆς αὐτοπεριορισμὸν» καὶ τὴν μετριοφροσύνην. Μόνον μὲ τὴν συναίσθησιν τῶν ὀρίων τῆς ἡ ἐπιστήμης θὰ προσδεύσῃ καὶ θὰ ἐπιτύχῃ νέας μεγάλας ἀνακαλύψεις. Μόνον καὶ αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Φυσικὴ θὰ μᾶς βοηθήσῃ εἰς μίαν πραγματικὴν φιλοσοφικὴν καινανόησιν τῆς Φύσεως.

Ἄν θὰ εἶχε κανεὶς παρὰ νὰ συστήσῃ ὥστε τὸ τόσον ἐνδιαφέρον αὐτὸ βιβλίον τοῦ Καθηγητοῦ Heisenberg νὰ γνωσθῇ καὶ νὰ διαβασθῇ ὅσον τὸ δυνατόν εὐρύτερον.

Γ. Κ.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

Τὸ Ἑλληνικὸν Γηροκομείον τῆς Σάρτρουβιλ

Μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν βλέπομεν ὅτι ὁ ἀπόδημος ἑλληνισμὸς ἔχει μεταφυτεῦσαι εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἔχει ριζώσει, ὅλας τὰς γνησίας ἑλληνικὰς ἀρετὰς του, τὸν ψυχικὸν καὶ πνευματικὸν πολιτισμὸν τῆς πατρίδος του.

Δεῖγμα ἑλληνικῆς ἀρετῆς, ἀγάπης καὶ ἀλτρουισμοῦ εἶναι τὸ ἑλληνικὸν γηροκομείον τῆς Σαρτρουβιλ εἰς τὴν Γαλλίαν, τὸ ὁποῖον ἤνοιξε τὰς πόλας του τὴν 16ην Νοεμβρίου 1958 διὰ νὰ δεχθῆ ὅλους ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ὁ χρόνος ἀπεμόνωσεν ἀπὸ κάθε δραστηριότητα.

Τὴν ἔμπνευσαν καὶ πρωτοβουλίαν τοῦ μεγάλου καὶ δυσχερεστάτου αὐτοῦ ἔργου εἶχεν ὁ Σεβασμιώτατος Ἐπίσκοπος Ρηγίου Μελέτιος, ὁ ὁποῖος μὲ πίστιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐπέτυχεν τὴν ἀνάγεσιν κυρίου προοριζομένου διὰ τὴν στέγασιν τοῦ γηροκομείου, διὰ δωρεῶν Ἑλλήνων τῆς Γαλλίας καὶ Ἑλλήνων ἐφοπλιστῶν τοῦ Λονδίνου.

Πρὸς τοῦτο ἐχορηγοποιήθη ὁ ἐξῆς νομικὸς τύπος. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἰδρύθη μία Société civile immobilière, τὰς μετοχὰς τῆς ὁποίας ἔχει ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Θυατείρων καὶ ἐξουσιοδότησιν ὁ Σεβασμιώτατος Ἐπίσκοπος Ρηγίου Μελέτιος. Ἡ ἔταιρεία αὕτη ἠγόρασε ἰὸ οὐλόπεδον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνηγέρθη τὸ κτίριον, ὅπερ προωρίσθη διὰ τὴν στέγασιν τοῦ γηροκομείου. Ἐν συνεχείᾳ ἰδρύθη ἕτερον νομικὸν πρόσωπον ὑπὸ τὸν τίτλον Foyer hellénique des vieillards, ὅπερ ἔχει σκοπὸν τὴν περίθαλψιν τῶν ἀποδήμων Ἑλλήνων γερόντων, τῶν στερουμένων πόρων ζωῆς.

Τὸ δικητικὸν συμβούλιον τοῦ Foyer Hellénique, ὑπὸ τὴν ἐπίτιμον προεδρείαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Θυατείρων Σεβασμιωτάτου Ἀθηναγόρα, Ἐξάρχου τῆς Κεντρικῆς καὶ Δυτικῆς Εὐρώπης,

ἀποτελεῖται ἐξ Ἑλλήνων, τελεῖ δὲ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μελετίου, Ἐπισκόπου Ρηγίου. Τὸ Foyer Hellénique ἐστεγάσθη εἰς τὸ ἀνωτέρω ἀναφερόμεν κτίριον, τὸ ὁποῖον ἡ ἀνωτέρα Société civile immobilière ἐξεμισθώσεν εἰς τοῦτο.

Ὁ Σεβασμιώτατος Ἐπίσκοπος Ρηγίου ἐπέτυχεν νὰ ὑπαχθῆ τὸ Foyer Hellénique des vieillards εἰς τὰ γαλλικὰ ἰδρύματα κοινῆς ὠφελείας νὰ ἀπολαμβάνῃ δὲ χρηματικῆς ἐνισχύσεως ὑπὸ τῆς aide sociale καλύπτοντας ὅλα τὰ ἔξοδα λειτουργίας, περιθάλψεως, τροφῆς, μισθῶν προσωπικοῦ καὶ ἐνοικίου διὰ τὸ κτίριον εἰς τὸ ὁποῖον ἐστεγάσθη, ὅπερ θὰ ἔχη ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀπόσβεσιν τῶν ἐξόδων διὰ τὴν ἀνάγεσιν τοῦ κυρίου καὶ ἐν συνεχείᾳ τὴν διάθεσιν τοῦ ἐνοικίου διὰ τὴν καλυτέραν λειτουργίαν τοῦ ἰδρυματος.

Τὸ ἑλληνικὸν γηροκομείον τῆς Σαρτρουβιλ συντηρεῖται ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ Κράτους, χωρὶς τοῦτο νὰ ἀναμνηνύεται εἰς τὰ τῆς λειτουργίας καὶ διοικήσεώς του. Τὸ ἴδρυμα διαθέτει 41 κλίνας, οἱ τροφίμοι δὲ εἰσέρχονται εἰς τὸ γηροκομείον κατόπιν ἐγκρίσεως τοῦ γενικοῦ γραμματεῖος τῆς Νομαρχίας, ἀφοῦ διαπιστωθῆ ὅτι ταῦτα δὲν διαθέτουν κανένα πόρον ζωῆς, ἔχουν δὲ ὑπερβῆ ἐν ὠρισμένον ὄριον τῆς ἡλικίας των, αὐδὲν δὲ συνεισφέρουν εἰς τὸ ἴδρυμα.

Δέον νὰ σημειωθῆ ὅτι τὸ Γαλλικὸν Κράτος ἔχει ἀναπτύξει εἰς μέγαστον βαθμὸν τὴν κοινωνικὴν ἀσφάλειαν (Assurance sociale, securité, sociale, aide sociale) διὰ τοὺς ἐργαζομένους καὶ διὰ τοὺς μὴ δυναμένους νὰ ἐργασθοῦν.

Ἡ ἀξιομίμητος αὕτη πρωτοβουλία, δραστηριότης καὶ στοργὴ τῶν συμπατριωτῶν μας τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀπέναντι τῶν ἀδυνάτων καὶ πασχόντων, ὀφείλει νὰ μᾶς ἐνθαρρύνῃ διὰ τὰς ὀρθοδόξους, χριστιανικὰς καὶ πολιτιστικὰς ἀρχὰς μας, αἱ ὁποῖαι διατηροῦνται πάντα ἀμείωτοι καὶ αἱ ὁποῖαι εἰς οἰοδήποτε χρόνον καὶ τόπον, δεδομένης τῆς εὐκαιρίας, δύνανται νὰ ἐκδηλωθοῦν.

ΑἶΝΑ ΣΑΚΟΡΡΑΦΟΥ — ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ

Περιοδικὸν «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων». Ἐκδοσις Χριστ. Ἐνώσεως «Ἀκτίνες». Γραφεῖα: ὁδὸς Καρύτση 14, Ἀθήναι (Τηλ. 35-023).—Θεσ/κῆς: Ἀγ. Σοφίας 38.—Πειραιῶς: Φίλωνος 34α.—Υπεύθυνος: Γ. Δ. Ἰατρίδης, κατοικία Ἀριστοφάνους 10, Ἀθήναι (1).—Ἐτησια συνδρομὴ δρχ. 45, ἐξωτ. δολλ. 3.—Προστ. τυπογραφείου Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομιχάλη 176.—Χειρόγραφα, δημοσιευόμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.